

Sarah Wikner

Svenskan i Helsingfors

Uppfattningar, perception och variation

Svenskan i Helsingfors

Uppfattningar, perception och variation

Sarah Wikner

Svenska språket
Fakulteten för humaniora, psykologi och teologi
Åbo Akademi
Åbo, Finland, 2019

Omslagsbild: Jonna Rotola-Pukkila

ISBN 978-952-12-3872-7
ISBN 978-952-12-3873-4 (digital)
Painosalama Oy
Åbo

Sammanfattning

I avhandlingen undersöks den talade svenskan i Helsingfors på 2010-talet, dels ur ett folkdialektologiskt, dels ur ett sociolingvistiskt variationsanalytiskt perspektiv. Fokus ligger både på uppfattningar om den svenska som talas i Helsingfors och på variation i faktiskt språkbruk. Undersökningen bidrar sålunda med ny empirisk kunskap om den talade svenskan i Helsingfors. Teoretiskt-metodiskt diskuteras vad folkdialektologiska och variationsanalytiska angreppssätt kan ge varandra och hur de kan kombineras samt utformningen av folkdialektologiska metoder.

Materialet utgörs av intervjuer som inkluderar en kartritningsuppgift, perceptionstest och inspelade vardagssamtal. Det sammanlagda antalet informanter är 165.

Resultaten visar att svenskan i Helsingfors inte kan beskrivas som en enhetlig regionalt avgränsad språkform. Den är heterogen och uppvisar social variation, som är viktig för hur informanterna själva identifierar sig språkligt. Likväl är den regionala dimensionen inte heller irrelevant: det finns t.ex. språkdrag som undantagslöst kopplas ihop just med Helsingfors(regionen) som geografisk plats. De språkdrag som fungerar som platsindex för Helsingfors är konsonantförlängning (t.ex. [ba:k:a] för *baka* och [vi:s:a] för *visa*) och vokalförlängning i kombination med finalt r-bortfall i verbens presensändelser och substantivens pluralformer (t.ex. [ta:la:] för *talat* och [bus:a:] för *bussar*). Sällan görs dock enbart en koppling mellan språkdrag och plats, utan ofta görs därutöver också en social koppling av något slag. De sociala kopplingar som görs diskuteras i avhandlingen utgående från begreppet indexikalitet.

Avhandlingens resultat ifrågasätter huruvida det är skäl att hålla isär den regionala och sociala dimensionen av språklig variation, istället för att se dem som tätt sammankopplade och beroende av varandra. De talar också för att kvalitativa angreppssätt gärna kunde tillämpas i folkdialektologiska undersökningar i större utsträckning än vad som hittills gjorts.

Nyckelord: sociolingvistik, variationslingvistik, folklingvistik, folkdialektologi, språklig variation, språkuppfattningar, perception, attityder, Helsingforssvenska, indexikalitet

Abstract

Swedish in Helsinki. Views, perceptions and variation

The thesis focuses on Swedish spoken in Helsinki in the 2010s, adopting both a perceptual dialectology and a sociolinguistic variation analysis approach. Accordingly, the study examines people's views and perceptions of Helsinki Swedish, variation among people from Helsinki and its surroundings, and the relationship between views, perceptions and variation. The study thus contributes with new empirical knowledge about Swedish spoken in Helsinki, but also with theoretical-methodological discussions in the fields of perceptual dialectology and sociolinguistic variation analysis.

The data consists of interviews including a mental map task, listening tasks and recorded conversations. A total of 165 participants took part in the study.

The results show that the Swedish variety spoken in Helsinki cannot be described as a uniform regional variety. The social variation within the region is, instead, evident and important for how people identify themselves linguistically. The regional dimension of language variation is, however, not irrelevant. The study finds that some language features are strongly connected with Helsinki as a geographical place and never with any other region. The features are consonant lengthening in stressed V:C syllables (e.g. [ba:k:a], 'to bake' and [vi:s:a], 'to show') and vowel lengthening in combination with dropping of final -r in verbs in present tense and plural nouns (e.g. [ta:la:], 'I speak', [bus:a:], 'buses'). However, people tend not only to link the features to a specific place (Helsinki) – frequently the features also indicate different social meanings. These social meanings are in the thesis discussed through the conception of indexicality.

The findings suggest that the regional and social dimension of language variation should be regarded as closely connected to and depending on each other. Furthermore, it is argued that perceptual dialectology could benefit from adopting a qualitative approach to analyze people's language views and perceptions in the future.

Keywords: sociolinguistics, variation analysis, folk linguistics, perceptual dialectology, language variation, language views, perceptions, attitudes, Helsinki Swedish, indexicality

Förord

Jag tycker om att vandra. I skogen, på stigar, vid sjöar. Längs havet, på klippiga berg. På slingriga alpleder i Tyrolen. En bra vandringsled är omväxlande: steniga partier och släta, branta uppførsbackar och långa sluttningar, tät skog och öppna landskap. Ibland kan det plötsligt börja störtregna när man befinner sig mitt ute i ingenstans, men förr eller senare gassar solen från blå himmel igen. Ibland kan det vara skönt att gå ensam, ibland vill man gärna ha sällskap.

Arbetet med avhandlingen kan liknas vid en lång vandring i varierande terräng. Emellanåt har jag tappat kartan, men jag har alltid fått hjälp med att hitta den igen. Stundvis har det känts tungt och inspirationen har trutit, andra etapper har tillryggalagts fortare och energin har varit på topp. Det har framför allt varit omväxlande, självutvecklande och oerhört lärorikt. Nu är jag i mål. Sällan har jag gått ensam, längs största delen av vägen har jag haft det bästa sällskapet. Ett ovärderligt tack till alla som på olika sätt har stött mig under doktorandtiden!

Det allra största tacket går till min huvudhandledare Saara Haapamäki. Tack för att du har visat mig vägen! Tack för att du uppmuntrade mig att börja forska och tack för alla möjligheter du har erbjudit mig i olika skeden av mina studier. Tack för att du har läst och kommenterat, läst och kommenterat, om och om igen, varje gång med samma oerhörda skärpa, både för helheter och för detaljer. Din dörr har alltid stått öppen – jag kan inte tacka dig nog för att du så generöst har gett mig din tid, din kunskap och ditt intresse!

Ett stort tack också till Hanna Lappalainen, som blev min biträdande handledare i ett sent skede av avhandlingsprocessen. Vi hann inte träffas särskilt många gånger, men de gångerna var mycket värdefulla. Tack för dina insiktsfulla synpunkter!

Avhandlingen har förhandsgranskats av Jenny Nilsson och Johanna Vaattovaara – tack för era konstruktiva kommentarer som bidrog till att de sista pusselbitarna föll på plats! Tack till Catrin Norrby för att du ställer upp som min opponenter. Jag vill också tacka alla anonyma granskare av de enskilda artiklarna samt redaktörerna för de tidskrifter där artiklarna har publicerats – tack för era synpunkter och förbättringsförslag!

Ett mycket stort tack förtjänar naturligtvis också alla mina härliga informanter! Tack för att ni har gett mig er tid, delat med er av era tankar

och er språkliga vardag och därigenom gjort den här undersökningen möjlig!

Under mitt första år som doktorand fick jag ekonomiskt understöd av Waldemar von Frenckells stiftelse och Anne-Marie Cronströms Minnesfond vid Stiftelsen för Åbo Akademi – mitt varmaste tack! År 2013 fick jag en anställning vid Svenska litteratursällskapet i Finland, som språkvetenskapliga nämndens forskare och sekreterare, och jag har därmed haft privilegiet att kunna forska på heltid. Ett hjärtligt tack till alla medlemmar av språkvetenskapliga nämnden vid SLS! Tack för att ni redan i ett tidigt skede av avhandlingsprocessen trodde på mitt projekt och tack för fortsatt förtroende under hela projektets gång. Anställningen vid SLS – med allt vad den har inneburit i form av tryggad ekonomi, arbetsrum och arbetsgemenskap – har varit av avgörande betydelse för att avhandlingen nu är färdig. Den har också gett mig en inblick i olika processer kopplade till såväl den akademiska världen som organisationsvärlden. Det är en erfarenhet som jag är mycket tacksam för och som jag kommer att ha stor nytta av i framtiden. Ett särskilt tack till SLS forskningschef Christer Kuvaja och nämndordförande Camilla Wide – tack för förtroende, samarbete och möjligheter till flexibilitet i vardagen.

Textdelar, pilotstudier, metodiska försök och halvfärdiga artikelmanus har jag ventilerat i olika sammanhang på konferenser och seminarier. Jag är mycket tacksam för alla kommenterar och synpunkter jag har fått! Forskarskolan Langnets seminarier har varit särskilt betydelsefulla, liksom ÅA svenskans interna forskarseminarier. Det har alltid varit lika givande att lägga fram sin forskning och diskutera text i Jöns Budde! Och lika givande och roligt har det varit att diskutera helt andra saker efteråt och däremellan – tack för att jag har fått vara en del av den unika gemenskap som jag upplever att råder vid vårt ämne! Viveca Rabb – tack för många tankeutbyten, konferenssällskap i Berlin och Mariehamn och för att du under trevlig samvaro i Kvevlax lärde mig grunderna i hierarkisk klusteranalys, som jag trots allt sedan aldrig använde. Lotta Collin – tack för dina synpunkter och idéer överlag, m.a.o. korrekturläsning och härliga skratt! Linda Bäckman – tack för hjälp med de engelska abstrakten, för lunchsällskap i Åbo och för allmänt prat om såväl forskning som livet självt, tack för din vänskap!

Till sist vill jag tacka alla er som är en del av mitt liv utanför det akademiska: mina vänner och min familj. Tack för att ni finns! Mamma Anne och pappa Sune, Simon och Martin – tack för vår sammanhållning! Tack för att vi kan hjälpa och stöda varandra i både smått och stort, tack

för att vi kan skoja och ha roligt tillsammans! Tack för träningsällskap och hejande under en tid då skrivandet var intensivt och jag av många orsaker behövde komma ut och bara springa ibland. Mamma och pappa – tack för att ni alltid har trott på mig och stått vid min sida. Tack för all hjälp i vardagen. Tack för att ni är ni och för att vi kan prata om allt.

Älskade Mats, Felix och Celine – ni betyder mest! Och Felix, det är ändå du som har ställt de allra svåraste frågorna. Sluta aldrig fråga varför!

Den här boken tillägnar jag minnet av Opa, min morfar Allan Wicht. Det är på Svackan som avhandlingen har blivit till.

Kyrkslätt i oktober 2019

Sarah Wikner

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Sammanfattning.....	1
Abstract.....	2
Förord.....	3
1 INLEDNING.....	9
1.1 Introduktion.....	9
1.2 Forskningsbakgrund.....	10
1.3 Syfte och forskningsfrågor.....	14
1.4 Avhandlingens sammansättning och disposition.....	16
2 TEORETISK ORIENTERING.....	18
2.1 Dialektologi och sociolingvistik.....	18
2.2 Folklingvistik och folkdialektologi.....	18
2.2.1 Bakgrund och utgångspunkter.....	18
2.2.2 Tidigare folkdialektologisk forskning.....	21
2.3 Variationsforskning.....	23
2.4 Förhållandet mellan uppfattningar, attityder och språkbruk.....	28
3 MATERIAL.....	31
3.1 Helsingfors som svensk språkmiljö.....	31
3.2 Informanter.....	34
3.3 Intervjuer med kartritningsuppgift.....	37
3.4 Perceptionstest.....	40
3.5 Inspelade samtal.....	42
3.6 Behandling av materialet och etiska aspekter.....	43
4 ANALYSMETODER.....	44
5 SVENSKAN I HELSINGFORS UR ETT FOLKDIALEKTOLOGISKT PERSPEKTIV.....	50
5.1 Dialekt eller standardsvenska?.....	50
5.2 Regional eller social varietet?.....	51
5.3 Uppfattningar om särdrag.....	52
5.4 Identifiering av olika varieteter och perception av särdrag.....	54
5.5 Betydelsen av sociala variabler.....	56
5.6 Konklusion.....	58

6 VARIATION I FAKTISKT SPRÅKBRUK.....	60
6.1 Förhållandet mellan uppfattningar, perception och produktion på individnivå	60
6.2 Samvariation mellan olika språkliga variabler.....	61
6.3 Variation i förhållande till sociala variabler	63
6.4 Variation i förhållande till kontextuella faktorer	64
6.5 Konklusion	65
7 DISKUSSION.....	67
7.1 Syntes: Indexikalitet i svenskan i Helsingfors på 2010-talet.....	67
7.2 Diskussion kring teoretisk-metodiska konsekvenser av resultaten	76
7.2.1 Utformningen av folkdialektologiska metoder.....	76
7.2.2 Utomspråkliga variabler inom variationsforskningen.....	79
7.2.3 Diskussion om begreppen dialekt och varietet.....	80
7.2.4 Att kombinera folkdialektologi och variationsanalys	82
7.3 Avslutning.....	83
LITTERATUR.....	85
Bilaga 1 Enkät för bakgrundsuppgifter	97
Bilaga 2 Kartan	101
Bilaga 3 Intervjuschema	102
Bilaga 4 Lyssnartestet – praktiskt utförande och anvisningar till informanterna.....	105
Bilaga 5 Samtalsinspelning – anvisningar till informanterna.....	106
Delstudie I	
Delstudie II	
Delstudie III	
Delstudie IV	

1 INLEDNING

1.1 Introduktion

Den här avhandlingen handlar om den talade svenskan i Helsingfors på 2010-talet. Fokus ligger dels på talarnas egna uppfattningar om sitt språk, dels på variation i faktiskt språkbruk¹. Teoretiskt och metodiskt kombineras folkdialektologi och sociolingvistisk variationsanalys.

Den svenska som talas i Helsingfors ligger nära det man ofta förstår med finlandssvenskt standardtalspråk (jfr t.ex. Höckerstedt 2006, Reuter 2015). Med det har man generellt menat att den i första hand kan beskrivas i negativa termer, alltså genom avsaknaden av entydiga karakteristika i form av dialektala drag, och att den snarare påminner om en sådan tämligen formell språkform som man ofta hör i nyhetsuppläsningar i radio och tv. Samtidigt har tidigare variationsanalytiska studier om svenskan i Helsingfors visat på en socialt betingad variation inom staden och kommit fram till att man kanske inte kan säga att det finns *en* Helsingforssvenska, utan många (Reuter 1982, Nyholm 1984, Leinonen 2015a, jfr även Höckerstedt 2006). I den här avhandlingen skriver jag därmed inte om Helsingforssvenska(n), utan om svenska(n) i Helsingfors. Med det syftar jag på de varianter av svenska som talas (som modersmål) av personer uppvuxna och bosatta i Helsingfors.

Något som inte har undersökts tidigare är hur helsingforsarna själva uppfattar sitt språk. I vilken mån anser de att de talar ett slags standardsvenska? Eller uppfattar de att de talar dialekt? Hur skulle de beskriva sitt eget språk? Anser de att det finns särdrag som skiljer svenskan i Helsingfors från andra former av (finlands)svenska? Vilka är särdragen i så fall? Uppfattar helsingforsarna själva en socialt betingad variation inom staden? Hur kan den i så fall beskrivas och eventuellt förklaras? Inom ramen för den här avhandlingen har jag bl.a. intresserat mig för den här typen av frågor och undersökt svenskan i Helsingfors ur ett folkdialektologiskt perspektiv. Den folkdialektologiska forskningstraditionen beskrivs närmare i avsnitt 2.2. Grundtanken är att "vanliga språkbrukare", dvs. personer som inte har lingvistisk utbildning, kan tillföra språkvetenskapen nya perspektiv och att deras uppfattningar

---

¹ Med *faktiskt språkbruk* syftar jag i den här avhandlingen på det språkbruk som informanterna uppvisar i de inspelningar jag har gjort.

om t.ex. språklig variation kan bidra med en ökad förståelse för och förklaringar till variationens olika uttrycksformer.

När jag valde att utgå från ett folkdialektologiskt perspektiv och undersöka hur helsingforsarna själva uppfattar sitt språk var en bakomliggande tanke att uppfattningarna i bästa fall skulle kunna visa på vilka språkdrag som kunde vara värda att undersökas närmare i en variationsanalytisk studie av svenskan i Helsingfors, men talarnas uppfattningar är naturligtvis även intressanta och värdefulla i sig själva. Genom att undersöka både uppfattningar om språk och variation i faktiskt språkbruk och diskutera dessa i förhållande till varandra är mitt syfte med den här avhandlingen att beskriva svenskan i Helsingfors ur olika perspektiv och på det sättet komma fram till en mer nyanserad bild av den än vad en folkdialektologisk eller variationsanalytisk studie skulle resultera i var för sig. Med tanke på att folkdialektologin hittills inte har haft särskilt stor genomslagskraft inom nordistiken är min förhoppning att studien också kan öppna upp för och diskutera nya metodologiska angreppssätt inom den nordiska dialektforskningen generellt.

1.2 Forskningsbakgrund

Den talade svenskan i Helsingfors har tidigare undersökts ur ett variationsanalytiskt perspektiv av Mirja Saari (1975, se även Pinomaa 1971), Mikael Reuter (1982), Leif Nyholm (1984) och Therese Leinonen (2013, 2015a). Saaris (1975) undersökning fokuserar på syntaktisk variation, medan de övriga nämnda studierna handlar om variationen av olika fonologiska och morfologiska drag. Därutöver har svenskan i Helsingfors även studerats ur ett samtalsanalytiskt perspektiv i flera sammanhang (bl.a. inom projekten Samtalspråkets grammatik och Svenska samtal i Helsingfors, se t.ex. Lehti-Eklund 1992, 1997, 2001, Green-Vänttinen 1995, Fremer 1997, Lindström 2000, Londen 2000, Lindström & Londen 2001). Martina Huhtamäki (2015) har i sin tur undersökt prosodiska drag i frågor i samtal inspelade i Helsingfors.

Gemensamt för de tidigare variationsanalytiska studierna om svenskan i Helsingfors är att de har visat på en variation inom staden som har kunnat kopplas till sociala kategorier som ålder, kön, socioekonomisk tillhörighet, utbildning och regional härkomst (Reuter 1982, Nyholm 1984, Leinonen 2013, 2015a). Reuter och Leinonen har studerat fonetisk kvantitet, bl.a. kortstavighet (dvs. att både vokalen och konsonanten i betonad stavelse

uttalas kort, Reuter 1982) och konsonantkvantitet i segmentföljden lång vokal plus tonlös konsonant i betonad stavelse (Reuter 1982, Leinonen 2013, 2015a). Reuters (1982) undersökning av fonetisk kvantitet i ett material insamlat på 1970- och 1980-talen i Helsingfors visar till att börja med att ett uttal med lång vokal och (över)lång konsonant i segmentföljden lång vokal plus tonlös konsonant i betonad stavelse, så att t.ex. *prata*, *söka* och *visa* uttalas [pra:t:a], [sö:k:a] och [vi:s:a], var kännetecknande för personer i högre socialklasser. I den meningen har varianten åtminstone tidigare uppfattats som ett högprestigedrag och t.ex. associerats med scenspråket på Svenska Teatern. Reuter (1982 s. 100 ff) kallar fenomenet för *konsonantförlängning*, men han påpekar samtidigt att det är en förenklad benämning. I grunden handlar det om förhållandet mellan vokalens och konsonantens varaktighet. I [pra:ta] är vokalen längre än konsonanten, medan vokal- och konsonantkvantiteterna i [pra:t:a] närmar sig varandra (se Reuter 1982 s. 100 ff och Leinonen 2015a s. 168 ff för mer detaljerade diskussioner om fenomenet). Med *konsonantförlängning* eller *förlängd konsonant* syftar jag i den här avhandlingen på varianten [pra:t:a] (och inte [pra:ta]).

Leinonens (2013, 2015a) undersökningar kan ses som en uppföljning av Reuters i och med att hon har studerat variationen av konsonantkvantitet i ett material insamlat på 2000-talet i städerna Helsingfors, Åbo, Vasa och Mariehamn. Hennes undersökningar visar också på liknande resultat, nämligen att konsonantförlängning var vanligare bland högutbildade än lågutbildade (i Helsingfors). En jämförelse mellan städerna visar därutöver att konsonantförlängning var vanligast i Helsingfors och bland äldre personer i Åbo.

Ett annat kvantitetsfenomen som enligt Reuter (1982) varit kopplat till socioekonomisk tillhörighet i Helsingfors är kortstavighet. Kortstavighet innebär att både vokalen och konsonanten i betonad stavelse uttalas kort (VC), t.ex. [bara], [mina] och [redan] istället för [ba:ra], [mi:na] och [re:dan] (se Reuter 1982 s. 166 ff för en utförlig beskrivning av fenomenet). Kortstavigt uttal är vanligt i de svenska dialekterna i Finland, medan den motsvarande varianten med lång vokal i betonad ställning tidigare har ansetts vara standard- och prestigevariant. Enligt Reuters undersökning var kortstavighet kännetecknande för arbetarklassen i Helsingfors på 1970- och 1980-talen, medan den långstaviga formen karaktäriserade den bildade Helsingforssvenskan. Numera torde kortstavighet emellertid vara vanligt även i det finlandssvenska standardtalspråket (Reuter 2015 s. 26 ff). Jenny Stenberg-Siréns (2015) undersökning av kvantitet i

nyhetsuppläsningar under perioden 1970–2009 visar på en ökad tendens till kortstavigt uttal i nyhetsprogrammen och hon tolkar detta som ett tecken på att det kortstaviga uttalet har befast sin ställning i det finlandssvenska standardtalspråket.

Det finns emellertid en skillnad mellan vilka ord som kan uttalas kortstavigt (i det finlandssvenska standardtalspråket) utan att uppfattas som dialektala och vilka som inte kan det (Reuter 1982 s. 176 ff, Leinonen 2015a s. 80–81). Enligt Reuter (1982 s. 177) måste den korta stavelsens vokal alltid följas av en tonande konsonant för att kortstavigt uttal ska vara gångbart, vilket betyder att ord som t.ex. *äta* och *läsa* inte kan uttalas kortstavigt utan att uppfattas som dialektala former. Däremot kan alltså ord som *bara* och *hela* mycket väl uttalas kortstavigt utan att ses som dialektala varianter.

Nyholm (1984) har undersökt ett antal morfologiska variabler i svenskan i Helsingfors på 1970-talet, t.ex. finalt -r i verbens presensformer och substantivens pluralformer och pronomenvarianterna *de-di-dåm* i tredje person pluralis. Undersökningen visar bl.a. att bortfall av finalt -r var kännetecknande för yngre personer, män och personer med arbetarbakgrund. Också pronomenvarianten *dåm* för tredje person pluralis var vanligast bland unga, män och arbetare, medan *di* var vanligast bland äldre personer, kvinnor och personer med hög utbildning. *Di* var också vanligare bland infödda än bland inflyttade. Varianten *de* var däremot sällsynt i Nyholms material och han menar att den kan ses som en skriftspråklig variant, medan huvudvarianterna i talspråket är *di* och *dåm*.

Man kan sammanfattningsvis konstatera att tanken om Helsingfors två svenska varieteter – ett högspråk och ett lågspråk – har varit central i tidigare sociolingvistisk forskning, både som en utgångspunkt och som ett resultat. Begrepp som högspråk och lågspråk kan emellertid uppfattas som något problematiska i dag. Sedan 1980-talet har samhällsstrukturen i Helsingfors dessutom förändrats och omdefinierats, så att de svenskspråkigas andel i ”arbetarklassen” numera är liten (Ehrström 2018, Kolbe 2018). Detta visar på behovet av nya undersökningar med nya infallsvinklar. Som exempel på sådana vill jag lyfta fram de sociolingvistiska studier som på senare år har gjorts om finskan i Helsingfors, särskilt inom projektet *Helsingin Suomea – Monimuotoisuus, sosiaalinen identiteetti ja kielelliset asenteet kaupunkiympäristössä* (Sorjonen m.fl. 2015a). Inom projektet betonades särskilt heterogeniteten och mångfalden i finskan i Helsingfors: det finns inte bara ett sätt att tala finska på, utan många olika. Man ville nyansera bilden av den talade finskan i

Helsingfors och samlade in olika typer av material (t.ex. inspelningar i olika typer av sociala kontexter med olika informantgrupper), som huvudsakligen analyserades med kvalitativa metoder. En central tanke inom projektet var att Helsingfors och "helsingforsiskhet" inte (enbart) bestäms utifrån geografiska omständigheter, utan att vem som är helsingforsare och vad som är helsingforsiskt är beroende av hur människor upplever det. Man undersökte t.ex. hurdana sätt att tala eller vilka enskilda språkdrag som kopplas ihop med, eller indexerar, Helsingfors och (olika typer av) helsingforsiskhet i olika sammanhang.

Jag vill särskilt lyfta fram Johanna Vaattovaaras och Mia Halonens (2015) studie om det "helsingforsfinska s:et", dvs. ett speciellt sätt att uttala s-ljudet. På basis av tidigare folkdialektologiska studier kopplas draget mycket starkt ihop med Helsingfors, men de facto finns det inga studier som har belagt draget i faktiskt språkbruk. Med hjälp av ett lyssnartest visar Vaattovaara & Halonen dessutom att det inte är entydigt vilket s-ljud det helsingforsfinska s:et uppfattas vara. Vilket s-ljud som helst kan uppfattas som helsingforsiskt om det förekommer tillsammans med andra drag eller semiotiska element som uppfattas som helsingforsiska (Vaattovaara & Halonen 2015 s. 71–72). Det helsingforsfinska s:et är alltså en social konstruktion som enligt Vaattovaara & Halonen förekommer i olika diskurser (ibid s. 72–75). Den används t.ex. för att peka på skillnaderna mellan stad och landsbygd; på landsbygden talas dialekt, i Helsingfors förekommer ett särskilt s-ljud. Den används också för att karaktärisera en särskild stil, som i sin tur kopplas ihop med unga flickor som betar sig på ett visst sätt ("pissisar"). Inte sällan framkallar den negativa attityder. Den här studien har visat att det finns vissa paralleller mellan det helsingforsfinska s:et och en del språkdrag i svenskan i Helsingfors. Jag återkommer till detta i avsnitt 7.1.

Som redan framgått är folkdialektologiska studier om svenska varieteter i nuläget tämligen få. Den första undersökningen inom svensk dialektologi som har ett uttalat folklingvistiskt perspektiv är Jasmina Bolfek Radovanis studie från år 2000. Den handlar om attityder till standardspråk och dialekt och uppfattningar om dialektgränser på fem olika orter i Sverige. Den första doktorsavhandlingen är i sin tur Jannie Teinlers undersökning från år 2016. Den handlar om hur människor i ett standardspråksnära dialektområde i nordvästra Uppland uppfattar sitt språk, både ur ett regionalt och socialt perspektiv. Studien är särskilt relevant för min egen undersökning just eftersom den fokuserar på uppfattningar om en varietet som ligger nära (det sverigesvenska)

standardspråket. En skillnad mellan min och Teinlers studie är att Teinlers undersökningsområde utgörs av relativt små kommuner på landsbygden, medan jag fokuserar på en större stad.

Vad gäller folkdialektologiska studier om svenska varieteter i Finland hör Viveca Rabbs undersökningar om svenskan i Vasa till de mera omfattande (Rabb 2016, 2017a, 2017b). Vidare kan man nämna Sara Nyholm (2012), Therese Leinonen (2015b), Maria Vidberg (2016) och Väinö Syrjälä (2017), vars undersökningar (åtminstone delvis) kan karaktäriseras som folkdialektologiska. Därutöver är det skäl att lyfta fram Johanna Vaattovaaras och Henna Soininen-Stojanovs (2006) samt Marjatta Palanders (2011) folkdialektologiska studier, som fokuserar på uppfattningar om finskan i Helsingfors. Vaattovaara & Soininen-Stojanov (2006) har undersökt hur personer i åldern 18–24 år som är födda och uppvuxna i Helsingfors uppfattar sitt eget språk, medan Palander (2011) har undersökt hur människor från olika delar av Finland uppfattar olika finska varieteter, däribland den talade finskan i Helsingfors.

De tidigare studier som har presenterats i detta avsnitt formar sammantaget en bakgrund till min egen undersökning. De visar också på en forskningslucka, som dels gäller (nyare) variationsanalytiska studier om svenskan i Helsingfors, särskilt sådana som från början utgår från ett individperspektiv och inte från olika sociala grupperingar, dels folkdialektologiska studier om svenska varieteter (i Finland) över huvud taget. Med den här avhandlingen vill jag fylla en del av denna lucka.

1.3 Syfte och forskningsfrågor

Syftet med avhandlingen är att utreda hurdana uppfattningar och attityder ett urval talare i Helsingfors har om sitt eget språkbruk och hurdant samband dessa har med det faktiska språkbruket hos talare i Helsingfors. I teoretiskt-metodiskt hänseende är syftet framför allt att diskutera vad folkdialektologi och sociolingvistisk variationsanalys kan ge varandra och hur angreppssätten kan kombineras. Det finns en del studier där folkdialektologiska metoder har använts för att söka förklaringar till den språkliga variationen (t.ex. Rabb 2017a). Däremot finns det få studier som utgått från resultaten i folkdialektologiska undersökningar vid valet av undersökningsfokus i variationsanalytiska analyser (se dock Rösstad 2008). De flesta folkdialektologiska studier har därtill fokuserat på människors uppfattningar och perception i sig, men inte undersökt hur de

förhåller sig till faktiskt språkbruk (se dock t.ex. Rösstad 2008, Vaattovaara 2009, Lappalainen 2010). Generellt har många tidigare folkdialektologiska studier varit kvantitativa till sin karaktär. Inte sällan har man alltså samlat in en stor mängd data, som huvudsakligen analyserats med statistiska metoder. Jag har istället analyserat mitt material ur ett kvalitativt perspektiv med fokus på enskilda individer. I den här avhandlingen vill jag diskutera vad en kvalitativ infallsvinkel kan bidra med när det gäller utformningen av folkdialektologiska metoder.

Avhandlingen består av fyra delstudier, så att fokus i delstudie I och II ligger på talarnas egna uppfattningar och perception och fokus i delstudie III och IV på förhållandet mellan uppfattningar och faktiskt språkbruk och på språklig variation i relation till vissa utomspråkliga variabler. Delstudierna bygger på varandra, så att resultaten i delstudie I och II har varit avgörande för valet av undersökningsfokus i delstudie III och IV. Ett gemensamt syfte med delstudie I och II var att få fram sådana språkdrag som kunde vara värda att undersöka närmare i faktiskt språkbruk. Metodiska frågor reflekteras i samtliga delstudier, men diskuteras framför allt i avhandlingens sista kapitel.

I avhandlingen söker jag svar på följande forskningsfrågor:

- (1) Hur uppfattar och beskriver personer från Helsingfors med omnejd sitt eget språk? Vilka särdrag identifierar de i sitt språk? I vilken mån uppfattas olika språkdrag som regionala, dvs. som typiska för Helsingfors som geografiskt avgränsad plats i allmänhet, och/eller i vilken mån indikerar språkdrag istället olika sociala betydelser? (Delstudie I och II)
- (2) I vilken mån kan personer från Helsingfors och från andra delar av Finland känna igen talare från Helsingfors och vad bygger de i så fall sina omdömen på? Vilka språkdrag kopplar lyssnare alltså ihop med Helsingfors och/eller olika grupper av människor som i sin tur (eventuellt) kopplas ihop med Helsingfors? (Delstudie II)
- (3) Hurdant är förhållandet mellan uppfattningar om, perception av och variation i faktiskt språkbruk på individnivå när det gäller sådana språkdrag som människor kopplar ihop med Helsingfors? (Delstudie III)

- (4) Hur ser den språkliga variationen ut i svenskan i Helsingfors på 2010-talet, särskilt när det gäller sådana språkdrag som människor uppfattar som typiska för Helsingfors? Kan variationen kopplas till sociala och/eller kontextuella faktorer? Har variationen ett samband med variationen av andra språkdrag och i så fall vilka? (Delstudie IV)
- (5) Vad kan folkdialektologi och sociolingvistisk variationsanalys ge varandra? Hur kan angreppssätten kombineras och varför är det viktigt att göra det? Vad kan en kvalitativ infallsvinkel bidra med särskilt när det gäller folkdialektologiska metoder?

1.4 Avhandlingens sammansättning och disposition

Avhandlingen som helhet består av denna inledande, sammanfattande del och fyra delstudier, som har publicerats i artikelform i vetenskapliga tidskrifter. I kapitel 1 har jag introducerat forskningsområdet och beskrivit syftet med avhandlingen. I kapitel 2 ges en teoretisk bakgrund till undersökningen. Kapitel 3 ägnas åt en materialbeskrivning, medan kapitel 4 fokuserar på analysmetoderna. I kapitel 5 och 6 sammanfattar jag resultaten i delstudierna I–IV. I kapitel 7 diskuterar jag avslutningsvis resultaten från samtliga delstudier samt teoretisk-metodiska konsekvenser.

Efter denna sammanfattande del följer delstudierna I–IV i den form de har publicerats i vetenskapliga tidskrifter. Studierna är följande:

Studie I: Wikner, Sarah. 2014. Svenskan i Helsingfors ur talarnas perspektiv. I: *Puhe ja kieli/Tal och språk* 34/3. S. 119–137.

Studie II: Haapamäki, Saara & Wikner, Sarah. 2015. Att undersöka lyssnares perception av regional variation. I: *Folkmålsstudier* 53. S. 35–77.²

---

² Delstudie II har jag gjort tillsammans med professor Saara Haapamäki. Jag har varit huvudansvarig för insamlingen och analysen av det material som samlats in i Helsingforsregionen, medan Haapamäki har varit huvudansvarig för insamlingen och analysen av det material som samlats in i Åbo (se avsnitt 3.2). Vi har konstruerat perceptionstestet, utformat vår analysmetod och skrivit artikeln i mycket tätt samarbete.

- Studie III:** Wikner, Sarah. 2017. Förhållandet mellan uppfattningar, perception och produktion i svenskan i Helsingfors. I: *Puhe ja kieli/Tal och språk* 37/3. S. 181–203.
- Studie IV:** Wikner, Sarah. 2018. Variation i svenskan i Helsingfors. Fonetisk kvantitet i förhållande till olika sociala variabler och kontexter. I: *Folkmålsstudier* 56. S. 137–168.

2 TEORETISK ORIENTERING

2.1 Dialektologi och sociolingvistik

I den här avhandlingen fokuserar jag på det talade språket och anlägger ett socialt perspektiv. Avhandlingen placerar sig inom det dialektologiska och sociolingvistiska forskningsfältet.

Jag uppfattar dialektologi som en paraplyterm för all forskning som på ett eller annat sätt sysslar med dialekter. På motsvarande sätt ser jag sociolingvistik som en paraplyterm för all forskning som undersöker det talade språket ur ett socialt perspektiv. Dialektologiska forskningsgrenar är t.ex. traditionell dialektologi, dialektgeografi, sociodialektologi, folkdialektologi och interaktionell dialektologi. Sociolingvistiken kan i sin tur delas i riktningar som variationsanalys, interaktionell lingvistik, språksociologi, flerspråkighetsforskning, attitydforskning och forskning om språkvård, språkpolitik och språkplanering. De olika forskningsgrenarna går emellertid in i varandra och många dialektologiska inriktningar anlägger numera också ett socialt perspektiv (Bockgård & Nilsson 2011). Peter Trudgill (2004 s. 3) och Paul Kerswill (2004 s. 22) menar att det är svårt att se skillnader mellan sociodialektologi och variationsanalys. Dennis R. Preston (1999 s. xxv) menar i sin tur att folkdialektologin kan placeras både inom dialektologin och sociolingvistiken.

I avsnitt 2.2 nedan presenterar jag först den folkdialektologiska forskningstraditionen genom att ge en allmän introduktion till forskningsfältet och lyfta fram tidigare forskningsresultat. I avsnitt 2.3 redogör jag för bakgrunden till och utvecklingen av den sociolingvistiska variationsforskningen, medan avsnitt 2.4 handlar om förhållandet mellan människors uppfattningar och faktiska språkbruk.

2.2 Folklingvistik och folkdialektologi

2.2.1 Bakgrund och utgångspunkter

Inom folklingvistiken generellt intresserar man sig för hur vanliga språkbrukare, eller lekmän, alltså personer som inte har lingvistisk utbildning uppfattar språk och olika språkliga fenomen. Det är fråga om

ett vetenskapligt perspektiv, som innefattar en tanke om att lekmäns uppfattningar om språk är värdefulla för språkvetenskapen (Preston 1999 s. xxiv–xxv). Man tänker sig att lekmäns uppfattningar kan bidra med nya infallsvinklar och insikter och att de kan visa på underliggande språkliga föreställningar och kulturella antaganden hos människor.

Det är inte särskilt överraskande att lingvisters och lekmäns föreställningar om språk och språkliga fenomen ofta skiljer sig från varandra (Niedzielski & Preston 2000 s. 323, Agha 2003 s. 237). Man skulle kunna säga att professionella lingvister och lekmän ser sin språkliga verklighet genom olika glasögon. Det är emellertid just i dessa "olika glasögon" som värdet av ett folklingvistiskt perspektiv ligger. Lekmäns språkliga beskrivningar finns ofta på en annan detaljnivå än lingvisternas och det är inte alls säkert att lekmäns språkliga föreställningar över huvud taget har en (tydlig) motsvarighet i det faktiska språkbruket. Men oberoende av hur väl föreställningarna motsvarar det faktiska språkbruket visar de vilken betydelse olika språkliga fenomen har för människor. Enligt Barbara Johnstone (2004 s. 78) är det viktigt att komma ihåg att det som lingvisten uppfattar som intressant och viktigt att undersöka inte nödvändigtvis är särskilt betydelsefullt för lekmannen. Teinler (2016 s. 57–58) menar att folklingvistiska studier berikar språkvetenskapen, eftersom de säkerställer att de fenomen som undersöks också är viktiga för talarna själva.

Folklingsvistikens som forskningstradition etablerades på 1980-talet i USA, men det bör framhållas att studier med folklingvistiska frågeställningar hade gjorts redan innan dess, särskilt i Nederländerna och Japan (se Preston 1999). Under de senaste decennierna har folklingvistikens också blivit populär i Europa. Inom fennistikens har det folklingvistiska perspektivet haft stor genomslagskraft (t.ex. Palander & Nupponen 2005, Vaattovaara & Sojin-Stojanov 2006, Vaattovaara 2009, Nupponen 2011, Palander 2011, Mielikäinen & Palander 2014, Kunnas 2018, Kurki 2018a, 2018b, Palander & Riionheimo 2018, Vaattovaara m.fl. 2018). Inom nordistikens har folklingvistikens inte varit lika populär, även om man på senare år har kunnat notera ett ökat intresse för den här typen av studier (t.ex. Bolfek Radovani 2000, Rösstad 2008, 2009, Bijvoet & Fraurud 2011, Nyholm 2012, Leinonen 2015b, Leinonen & Henning-Lindblom 2016, Teinler 2016, Rabb 2016, 2017a, 2017b, Vidberg 2016, Syrjälä 2017). Det bör visserligen framhållas att människors språkuppfattningar och särskilt deras attityder till olika sätt att tala också har undersökts tidigare (t.ex. Nordberg 1970, Loman 1974, Andersson 1985, Aniansson 1996, Mattfolk

2009, 2011), men då har undersökningarna inte uttryckligen positionerats som folkdialektologiska. Attityder till språk och olika språkliga fenomen kan förstås undersökas ur många olika perspektiv. Den avgörande skillnaden mellan renodlade attitydundersökningar och folklingvistiska studier har enligt min mening att göra med de bakomliggande utgångspunkterna och hur man formulerar sina frågeställningar, dvs. i vilken mån man strävar efter att närma sig människors uppfattningar på deras egna villkor, i syfte att i grunden förstå deras sätt att se på språkliga företeelser, istället för att utgå från forskarens egna föreställningar (jfr Vaattovaara 2009 s. 29). I renodlade attitydundersökningar är man därtill ofta (om än inte alltid) intresserad av omedvetna attityder, medan folklingvistiken snarare har fokuserat på medvetna attityder.

I princip kan alla typer av språkbruk studeras ur ett folklingvistiskt perspektiv. En stor del av de folklingvistiska undersökningar som hittills gjorts kan emellertid placeras inom dialektologin, i och med att de har fokuserat på människors uppfattningar om språklig (regional) variation. Den här grenen av folklingvistiken kallas för folkdialektologi eller perceptuell dialektologi (Preston 1999 s. xxv). Hit hör också min avhandling.

Inom folkdialektologin har lekmäns uppfattningar om språklig variation undersökts på olika sätt och studierna har haft varierande fokus. Grovt sett kan man, som jag ser det, dela in de folkdialektologiska undersökningar som hittills gjorts i sådana som fokuserar på människors mentala representationer av språklig variation och sådana som fokuserar på faktisk perception. Med *mentala representationer* avses uppfattningar om och attityder till olika aspekter av språklig variation som är lagrade i minnet, dvs. uppfattningar och attityder som bygger på tidigare erfarenheter. Med *faktisk perception* avses i sin tur människors verkliga reaktioner i stunden, då de t.ex. testas med hjälp av talstimuli. Båda typerna av undersökningar kan fokusera på uppfattningar, attityder och/eller dialektidentifikation. Med *uppfattningar* (och *föreställningar*) avser jag människors syn på och förståelse för ett språkligt fenomen, medan jag med *attityder* syftar på deras värderande omdömen om det samma. Med *dialektidentifikation* avser jag människors identifikation och avgränsning av olika varieteter och särdrag. I den här avhandlingen undersöker jag både mentala representationer och faktisk perception och jag intresserar mig såväl för uppfattningar och attityder som för dialektidentifikation.

Inom folkdialektologin har man hittills huvudsakligen använt sig av fyra typer av materialinsamlingsmetoder: olika slags

kartritningsuppgifter, enkäter, intervjuer och perceptionstest. Metoderna har vanligen använts var för sig, men det finns också studier där metoderna har kombinerats på olika sätt. Jag presenterar dessa metoder närmare i kapitel 3, samtidigt som jag redogör för hur jag själv har använt dem. I följande avsnitt sammanfattar jag tidigare forskningsresultat inom folkdialektologin. Jag går inte in på enskilda studier, utan presenterar resultaten på en generell nivå. Det är emellertid inte fråga om en heltäckande forskningsöversikt och de studier som hänvisas till ska ses som exempel.

2.2.2 Tidigare folkdialektologisk forskning

Många tidigare folkdialektologiska studier har fokuserat på människors uppfattningar om dialektgränser. Man har alltså intresserat sig för var människor anser att man talar "på olika sätt"; var går gränsen för den egna varieteten och var börjar nästa? Inte sällan har man undersökt detta med hjälp av kartor (se avsnitt 3.3). På ett övergripande plan är resultaten av den här typen av undersökningar huvudsakligen två: Dels har man kommit fram till att de subjektiva dialektgränserna ofta baseras på utomspråkliga faktorer och sammanfaller med geografiska, administrativa och/eller politiska gränser, dels har undersökningarna visat att människor gör större skillnad på varieteter som talas i det egna närområdet, medan geografiskt mer avlägsna varieteter inte åtskiljs lika tydligt (t.ex. Preston 1989, Long 1999, Bolfek Radovani 2000, Fought 2002, L'Eplattenier-Saugy 2002, Montgomery 2012). Det sistnämnda har i sin tur att göra med ett annat återkommande resultat inom folkdialektologin, nämligen att människors personliga erfarenheter av olika sätt att tala är avgörande för deras uppfattningar om språklig variation och för deras förmåga att känna igen och lokalisera olika regionala varieteter (t.ex. Preston 1993, Williams m.fl. 1999, Clopper 2004, Clopper & Pisoni 2006, Rösstad 2009).

Inom folkdialektologin har man vidare varit intresserad av hur människor uppfattar och beskriver sin egen varietet och andras och vilka särdrag de lyfter fram som typiska för olika varieteter. Det har till att börja med visat sig att icke-lingvister ofta har svårt för att tala om konkreta språkdrag (t.ex. Bolfek Radovani 2000, Palander 2011, Teinler 2016). Inte sällan beskrivs varieteter med hjälp av paralingvistiska termer, som t.ex. "snabb", "bred" och "skrikig", och genom utpekande av enskilda dialektord eller med ett allmänt konstaterande om att olika varieteter kännetecknas av olika (dialekt)ord (t.ex. Fought 2002, Mielikäinen &

Palander 2002, Vaattovaara & Soininen-Stojanov 2006, Palander 2011, Teinler 2016). Något som ofta har diskuterats inom folkdialektologin är utmaningen att förstå vad icke-lingvister i grunden menar med de termer som används. Vad avses t.ex. med "dialektord" och vad åsyftas då någon säger att en varietet är "bred"? (t.ex. Mielikäinen & Palander 2002 s. 91–93, Niedzielski & Preston 2000 s. 3–6, Vaattovaara & Soininen-Stojanov 2006 s. 248–249).

Enligt Nancy Niedzielski och Dennis R. Preston (2000 s. 18 ff) tenderar icke-lingvister att ha en normativ syn på språk. Det egna språket beskrivs inte sällan i förhållande till språklig korrekthet och en (uppfattad) språklig norm. Icke-lingvisters språksyn utgår från en hierarkisk modell, som består av ett slags abstrakt idealspråk och sämre varianter av det, däribland "vanligt talspråk" och dialekter (Preston 2002 s. 64). Enligt Peter Garrett (2010 s. 2) läggs det ofta en (medveten eller omedveten) värdering i beskrivningen av språk över huvud taget. En del forskare menar dock att det kan ifrågasättas. Både Vaattovaara (2009 s. 146) och Teinler (2016 s. 269–270) menar att informanterna i deras undersökningar var mycket medvetna om omöjligheten i att värdera språk och att det inte går att säga att en varietet är vackrare eller fulare än någon annan (jfr även Rösstad 2009 s. 109–110).

Det finns likväl många folkdialektologiska studier som explicit har undersökt hur människor rangordnar varieteter på olika typer av skalor, t.ex. hur vackra eller fula olika varieteter uppfattas vara eller hur lika eller olika standardvarieteterna de anses vara (t.ex. Preston 1989, Kuiper 1999, Long 1999, Bolfek Radovani 2000, Evans 2002, Long & Yim 2002, Van Bezooijen 2002). Då bör man emellertid komma ihåg att man uttryckligen har bett om värderingar och att det således inte är fråga om informanternas spontana omdömen. Ett återkommande resultat är i varje fall att den egna varieteterna uppfattas höra till de vackrare, medan de varieteter som talas i administrativa centra anses vara de normativa. Det finns emellertid också studier som visat att varieteter som talas i administrativa centra, ofta huvudstäder, kan uppfattas som stereotypiska och värderas negativt av människor som bor på andra orter (t.ex. Mielikäinen & Palander 2002, Vaattovaara 2009, Palander 2011).

Ett annat resultat är att människor sällan skiljer mellan språket och dess talare, utan att de attribut som används för att beskriva en viss varietet också beskriver talarna, samtidigt som attributen primärt har sin grund i människors (stereotypiska) uppfattningar om talarna och inte om varieteterna (t.ex. Niedzielski & Preston 2000, Mielikäinen & Palander 2002).

En varietet kan t.ex. beskrivas som "lantlig", "högfärdig", "glad" eller "osofistikerad", men i förlängningen beskriver attributen även talarna av varietetet (Fought 2002 s. 128–131, Mielikäinen & Palander 2002 s. 103–104). Niedzielski & Preston (2000 s. 302–314) skiljer mellan människors metaspråk på nivå 1 och metaspråk på nivå 2, där det förra beskriver hur människor talar om språk och språkliga fenomen och det senare gäller människors uppfattningar om språkbrukarna.

Vad gäller människors förmåga att identifiera olika varieteter i ett perceptionstest har tidigare forskning visat att informanterna i genomsnitt får ca 30 % rätt. Det kan emellertid variera mycket från individ till individ. Det mest avgörande för huruvida människor kan identifiera en varietet är – föga överraskande – hens personliga kontakt med den. (T.ex. Preston 1993, Williams m.fl. 1999, Clopper 2004, Clopper & Pisoni 2006, Rösstad 2009.) Trots att man i en del studier har kunnat se ett samband mellan språklig perception och en del bakgrundsfaktorer (som t.ex. ålder och hemort) har sambandet i grunden kunnat förklaras med hänsyn till människors erfarenheter av olika sätt att tala och inte av bakgrundsfaktorerna i sig. Konkret innebär det att människor som har bott på olika orter, har ett stort kontaktnät i olika (dialekt)regioner och/eller är aktiva resenärer i regel har en mer detaljerad bild av språklig variation på ett visst område än sådana människor som har bott på samma ställe hela sitt liv och snarast rör sig i och umgås med personer från den egna hemorten. Som Palander (2011 s. 190) framhäver bör man dock komma ihåg att förmågan att uppfatta språkliga skillnader och likheter också beror på individuella egenskaper, och det gäller naturligtvis både professionella lingvister och lekmän.

2.3 Variationsforskning

Medan folklingvistikens intresserar sig för människors beskrivningar av och förhållande till språket, intresserar sig variationsforskningen för det faktiska språkbruket. Den sociolingvistiska variationsforskningen har utvecklats ur dialektologin, som har en lång historia. De första nedteckningarna av svenska dialekter gjordes redan på 1600-talet, men det var på 1800-talet som dokumentationen tog ordentlig fart. Drivkraften bakom insamlingsprojekten var framför allt en rädsla för att dialekterna skulle dö ut, men också en tanke om att dialekterna kunde bidra med värdefull information för den språkhistoriska forskningen. Det

huvudsakliga syftet inom den traditionella dialektologin var därmed att uppteckna en så ålderdomlig, "ren" och "sann" (landsbygds)dialekt som möjligt. Ofta fick en enda person representera en hel varietet och denna person skulle helst ha bott på samma landsbygdsort hela sitt liv, vara gammal och man. (Se t.ex. Benson 1978, Lilja 1996, Svahn 2003, Nilsson 2009, Sandström 2010, Bockgård & Nilsson 2011, Svahn & Nilsson 2014.) Senare har akronymen NORM (non-mobile, older, rural, man) myntats som en beteckning för urvalet av informanter inom den tidiga dialektforskningen (Chambers & Trudgill 1998 s. 29).

Inom den traditionella dialektologin intresserade man sig alltså inte i första hand för interindividuell variation eller för det samtida språket i bruk. Fokus låg istället på att dokumentera ett slags ideal version av ett (gammalt) språkssystem. I mitten av 1900-talet började man i högre grad intressera sig också för det samtida språkbruket, variationen och kopplingen mellan språklig variation och sociala strukturer: sociodialektologin och variationsforskningen började utvecklas. (Se t.ex. Sundgren 2002 s. 23 ff, Svahn & Nilsson 2014 s. 24 ff.)

Den amerikanska forskaren William Labov ses vanligen som variationsforskningens pionjär. Hans undersökningar av variationen på ön Martha's Vineyard utanför New Englands kust och på Manhattan i New York City var de första som tydligt visade på en korrelation mellan språkliga variabler och sociala strukturer (Labov 1963, 1966). I New York-undersökningen framkom att variationen av ett antal fonologiska variabler kunde kopplas till de sociala kategorierna ålder, etnicitet och socioekonomisk ställning (Labov 1966). Denna undersökning har sedermera kommit att utgöra en modell för många variationsstudier. Som exempel på sådana kan man nämna Roger Shuy, Walter Wolfram och William Riley (1968) i Detroit, Peter Trudgill (1974) i Norwich och Ronald Macaulay (1977) i Glasgow, som samtliga fokuserar på hur ett antal språkliga variabler korrelerar med olika sociala kategorier. Bengt Nordbergs (1971) Eskilstunaundersökning och uppföljningen av Eva Sundgren (2002), samt Mats Thelanders (1979) Burträskstudie, kan i sin tur betraktas som banbrytande inom svensk variationsforskning. Vad gäller svenska varieteter i Finland kan man nämna Marie-Charlotte Gullmets-Wiiks (2004) undersökning av stadsmålen i Jakobstad, Kristinestad, Ekenäs och Lovisa som exempel på en studie utförd i enlighet med den tidiga variationsanalysens modell. Också redan nämnda undersökningar av svenskan i Helsingfors, dvs. Reuter (1982) och Nyholm (1984), är exempel på sådana.

Syftet med många av de tidiga variationsstudierna var, sammanfattningsvis, att undersöka korrelationen mellan språklig variation och olika sociala strukturer. Inte sällan opererade man med fasta sociala kategorier som ålder, kön, socialgrupp och etnicitet. Typiskt var också stora material och kvantitativa analysmetoder. Målet var att informanterna skulle vara representativa för hela befolkningen inom en talgemenskap. I praktiken gjordes informanturvalet vanligen enligt omdömesurval, så att t.ex. olika åldersgrupper, olika socialgrupper och båda könen skulle vara jämnt representerade. Informanterna delades alltså in i grupper på basis av olika sociala faktorer på förhand. Resultaten presenterades vanligen i form av gruppgenomsnitt. Medeltalen för olika grupper jämfördes med varandra och man drog slutsatser om förhållandet mellan grupptillhörighet och användningen av olika varianter. Undersökningarna resulterade i generella beskrivningar av variationen på makronivå, medan den interindividuella variationen i allmänhet inte gavs särskilt stor uppmärksamhet. (Se t.ex. Svahn & Nilsson 2014 s. 23–25.)

Den här typen av studier har senare kritiserats för att variationen på mikronivå inte har tagits i beaktande och för att enskilda individer inte har getts utrymme i analyserna (se t.ex. Maehlum 1992, Singh 1996 och Cameron 1997 för kritiska diskussioner om den tidiga variationsanalysens fokus på kvantitativa metoder). Som Liisa Mustanoja (2011 s. 90 ff) framhåller har dock kritiken mot användandet av kvantitativa metoder inom variationsforskningen i någon mån varit orättvis. Grundproblemet gäller de teoretiska bakgrundsföreställningarna om sambandet mellan språklig variation och på förhand definierade sociala faktorer, inte de kvantitativa metoderna i sig. (Se också Mendoza-Denton 2004, Coupland 2007, Eckert 2008, Maegaard 2014.)

Ett alternativ till de traditionella utomspråkliga variablerna är mer komplexa sociala variabler som nätverk, livsstil och identitet. Lesley Milroy (1980) var den första som använde nätverk som en utomspråklig variabel i sin undersökning av den språkliga variationen i Belfast i Nordirland (se även Milroy & Milroy 1985, 1992). Andra exempel på undersökningar där nätverksbegreppet används är Jenny Cheshires (1982) studie av språklig variation bland ungdomar i Reading i England och Inge Lise Pedersens (1994) studie av variationen på Vestfyn i Danmark.

Anna Gunnarsdotter Grönbergs (2004) undersökning av språklig variation bland ungdomar i Allingsås är ett exempel på en studie där begreppet livsstil används vid sidan av traditionella variabler. I livsstilsvariabeln inkluderar Gunnarsdotter Grönberg sådant som kläd-

och musiksmak, fritidsintressen, geografisk rörlighet och framtidsplaner. Unn Røyneland (2005) skisserar i sin tur upp ett slags informantporträtt, som beskriver informanterna, deras bakgrund och deras intressen. I Vaattovaaras (2009) folkdialektologiska undersökning i Pello i Tornedalen beaktas informanternas förhållande till sin hemort, dvs. ett slags lokal identitet, medan Rabb (2017a) tar fasta på informanternas språkuppfattningar i sin undersökning av variationen i Vasa.

Det finns också forskare som har kombinerat kvantitativ variationsanalys med metoder hämtade från interaktionell lingvistik och undersökt variationens interaktionella funktioner i specifika kontexter. Ett exempel på en sådan studie är Hanna Lappalainens (2004) undersökning av variationen av ett antal språkdrag i finskan i Helsingfors. Hon undersöker hur personer som ingår i samma sociala nätverk varierar sitt språk i olika samtalskontexter och vilka interaktionella funktioner variationen har. Ett annat exempel är Caroline Sandströms (2010) studie av grammatiskt genus i östra Nyland. Hennes undersökning fokuserar på fem språkdrag förknippade med det grammatiska genussystemet och dessa undersöks bl.a. ur ett interaktionellt perspektiv för att utreda vilka eventuella funktioner olika varianter har. Margareta Svahn och Jenny Nilsson (2014) har i sin tur undersökt både interindividuell och intraindividuell variation bland ungdomar i Västsverige. Den intraindividuell variationen har de dels undersökt ur ett interaktionellt perspektiv, dels med beaktandet av samtalssituationen.

Ovan nämnda studier visar hur variationsforskningen har kompletterats med nya perspektiv. Sammanfattningsvis kan man säga att fältet har gått från att vara rätt kvantitativt inriktat till att i högre grad tillämpa kvalitativa metoder eller kombinera kvantitativa och kvalitativa metoder. Den enskilda individen har fått större uppmärksamhet, liksom olika typer av komplexa utomspråkliga variabler.

Huvudfokus i min undersökning ligger på hur talare i Helsingfors uppfattar sitt eget språk och dess särdrag och på hur uppfattningarna förhåller sig till faktiskt språkbruk. Jag har alltså tagit utgångspunkt i talarnas uppfattningar och låtit dem avgöra vilka språkdrag jag ska undersöka i faktiskt språkbruk. Eftersom det visade sig att det fanns en variation både vad gäller uppfattningar och språkbruk såg jag det motiverat att utreda eventuella samband mellan uppfattningarna/variationen och utomspråkliga variabler. De flesta utomspråkliga variabler jag har haft tillgång till är s.k. traditionella, som ålder, kön och utbildningsnivå, men jag har också granskat betydelsen av

självrapporterad mobilitet och kännedom om geografiska platser i Finland. Det betyder dock inte att jag har utgått från att det finns ett samband mellan dem och uppfattningarna/variationen. Jag har inte gjort gruppindelningar på förhand, utan utgått från ett individperspektiv. I den mån det har uppstått grupper av informanter som använder samma (kombination av) språkdrag, eller har liknande uppfattningar om variationen, har jag granskat huruvida de har något gemensamt i sin bakgrund (jfr t.ex. Rabb 2014).

Penelope Eckert (2012) har beskrivit variationsforskningens utveckling som tre vågor. Hon betonar dock att vågorna inte ska ses som tidsmässigt på varandra följande, utan att de representerar olika sätt att tänka och se på språklig variation. Till den första vågen räknar hon studier som fokuserar på att undersöka samband mellan den språkliga variationen och sociala strukturer med hjälp av kvantitativa metoder. Hit hör t.ex. de tidiga variationsstudierna som jag presenterade ovan. Till den andra vågen räknar hon i sin tur sådana studier som i högre grad fokuserar på relationen mellan språklig variation och olika sociala och/eller lokala kategorier som är skapade av talarna själva, och som använder sig av kvalitativa, inte sällan etnografiska, metoder. Exempel på sådana studier är Eckerts (1989, 2000) egen etnografiska studie utförd i en skola i Detroit och Pia Quists (2005) undersökning utförd i en skola i Köpenhamn. Båda visar hur helt andra typer av sociala kategorier än de "traditionella" (alltså de som fokuseras inom den första vågen) är avgörande för hur eleverna orienterar sig i skolan, både språkligt och icke-språkligt, och hur språket används som identitetsskapande resurs i den lokala kontexten. Ett ytterligare exempel är Labovs (1963) undersökning, som visade att variationen på Martha's Vineyard kunde kopplas till talarnas inställning till turismen.

Till den tredje vågen räknar Eckert (2012) sådana studier där man frångår grupptänkandet och fokuserar på den enskilda individen, sociala stilar och variationens sociala betydelse. Man ser individen som en aktör som medvetet väljer eller undviker att använda vissa språkdrag i specifika kontexter. Med *social stil* avses individens sätt att använda och kombinera olika språkdrag (i olika kontexter) (Eckert 2001, Auer 2007, Coupland 2007). Med *social betydelse* avses i sin tur den sociala information ett visst språkdrag eller en kombination av språkdrag kopplas ihop med (Silverstein 2003, Agha 2007, Eckert 2008, Johnstone & Kiesling 2008). Här kan man nämna Johnstone m.fl. (2006), Johnstone & Kiesling (2008) och Johnstone (2009), som handlar om hur olika drag i engelskan i Pittsburgh

har kommit att indexera lokal tillhörighet. Ett annat exempel är Heini Lehtonens (2015) studie, som handlar om hur olika (finska) drag som förekommer bland personer med utländsk bakgrund i Helsingfors, kan förknippas med olika (grupper av) människor och särskilda (föreställda) egenskaper. Redan nämnda Vaattovaara & Halonen (2015) som handlar om s-ljudet i Helsingforsfinskan hör också till den tredje vågen.

Många variationsstudier har drag av två eller alla tre vågor. Det har också min undersökning. Som redan framkommit har jag undersökt sambandet mellan variationen och en del traditionella sociala variabler i enlighet med den första vågen. Jag har dock inte gjort gruppindelningar på förhand, utan utgått från språkbruket och individerna, som man i sin tur betonar inom den andra och tredje vågen. Jag är vidare intresserad av variationens sociala betydelse för språkbrukarna själva, någonting man särskilt fokuserar på inom den tredje vågen.

2.4 Förhållandet mellan uppfattningar, attityder och språkbruk

I den här avhandlingen fokuserar jag på hur ett urval talare i Helsingfors uppfattar sitt språk och på hur uppfattningarna förhåller sig till faktiskt språkbruk. Inom folkdialektologin har människors beskrivningar av språkliga fenomen i någon mån diskuterats i termer av språklig medvetenhet, men då har beskrivningarna i regel jämförts med lingvisters motsvarande beskrivningar och inte med talarnas eget språkbruk (jfr Preston 1996 s. 40 ff).

Det är inte min avsikt att på något sätt bedöma mina informanternas språkliga medvetenhet. Genom att undersöka förhållandet mellan uppfattningar, perception och faktiskt språkbruk syftar jag snarare till att kunna säga något om de enskilda språkdragens karaktär, t.ex. som stereotypier eller prestigedrag. Labov (1966) och Trudgill (1974) har tidigt visat att de informanter som kom från den lägre medelklassen överrapporterade standardvarianterna, dvs. prestigevarianterna, i förhållande till sitt eget språk. Att en del språkdrag överrapporteras eller underrapporteras har man ofta kopplat just till uppfattningar om prestige och attityder. Positiva attityder till särskilda språkdrag kan leda till överrapportering av dem, medan negativa attityder i sin tur kan leda till underrapportering.

Självrapporteringen påverkas också av den självbild man har eller vill ha. Man kan alltså rapportera ett visst språkbruk som man önskar att man har, eller den norm man försöker följa, även om verkligheten kan se annorlunda ut (Rösstad 2009 s. 97–98, Mattfolk 2011 s. 36). Detta hänger naturligtvis samman med vilka attityder man har gentemot ett visst språkbruk och i förlängningen vilka sociala betydelser man förknippar med språkbruket och människorna som använder det.

Självrapporteringen påverkas därutöver av den personliga förmågan att identifiera och uppmärksamma enskilda språkdrag, liksom förmågan att beskriva dem (Preston 1996 s. 40 ff). En person som t.ex. har ett arbete där språket är ett viktigt arbetsredskap (t.ex. informatör, lärare) kan antas ha andra förutsättningar för att uppmärksamma och beskriva språkliga fenomen än en person som arbetar med något där språket inte på samma sätt är ett arbetsredskap. Vidare är en del språkdrag på grund av sin språkliga struktur lättare att uppmärksamma än andra. Lexikala egenheter torde exempelvis vara lättare att uppmärksamma än fonetiska. Språkdrag som av olika orsaker uppmärksammas i medierna blir också i högre grad medvetandegjorda för språkbrukarna än sådana språkdrag som inte uppmärksammas, samtidigt som framställningen i medierna kan påverka uppfattningarna om och attityderna till språkdragen. (Preston 1996 s. 46 ff.)

En av de få folkdialektologiska undersökningar som har jämfört människors uppfattningar med deras faktiska språkbruk är Vaattovaaras (2009) studie av variabeln *h* i icke-initiala stavelser i finskan i Pello i Tornedalen³. Hon visar att självrapporteringen stämmer rätt bra överens med det faktiska språkbruket vad gäller de former som är etablerade och stabila i varieteten. Vad gäller sådana former som befinner sig i något slags förändringsprocess och vars användning därför varierar bland talarna tenderade informanterna dock att överrapportera den variant som de uppfattade som mest prestigefylld eller som den lokala normen. På motsvarande sätt tenderade de att underrapportera den variant som de uppfattade som mindre prestigefylld och icke-normenlig i Pello. Generellt menar Vaattovaara (2009 s. 238) att informanternas medvetenhet om den undersökta variabeln är hög. Det visar i sin tur på att den lokala varianten är betydelsefull, framför allt som identitetsmarkör (ibid. s. 240 ff).

Ett annat exempel på en folkdialektologisk studie där uppfattningar och faktiskt språkbruk har jämförts med varandra är Rabbs (2017a) undersökning av variationen i Vasa. Rabb utgår från språkbruket (se Rabb

---

³ T.ex. *lähet**hää**nkö sauh**maan* för *lähet**tää**nkö sauna**an*, ungefär 'ska vi bada bastu'.

2014) och syftar till att förklara variationen i det utgående från informanternas uppfattningar. Hon menar att informanternas upplevelser av sitt eget språkbruk och deras uppfattningar om svenskan i Vasa överlag samt de sociala betydelser de kopplar ihop med olika sätt att tala i Vasa kan kopplas till språkbruket och hjälpa till att förklara variationen.

En skillnad mellan Vaattovaaras (2009) och Rabbs (2017a) undersökningar å ena sidan och min undersökning å andra sidan är att Vaattovaara och Rabb har fokuserat på sådana språkdrag som de själva har valt. Jag har istället undersökt förhållandet mellan uppfattningar, perception och faktiskt språkbruk när det gäller sådana drag som ett urval informanter själva har lyft fram som betydelsefulla. Över- eller underrapportering av dragen kan säga något om språkdragens upplevda stilnivå och de sociala betydelser språkdragen eventuellt indikerar. På ett övergripande plan kan informanternas uppfattningar belysa variationen och de sociala mekanismerna bakom den.

3 MATERIAL

Mitt forskningsmaterial består av intervjuer, perceptionstest och inspelningar av vardagliga samtal. Materialet har samlats in för den här studien i olika etapper under åren 2012–2017. I det här kapitlet presenterar jag informanterna och de olika materialtyperna närmare. Jag inleder dock med en kort presentation av undersökningsområdet Helsingfors.

3.1 Helsingfors som svensk språkmiljö

Helsingfors stad grundades år 1550 och har sedan år 1812 varit Finlands huvudstad. Fram till slutet av 1800-talet var svenska det dominerande språket. År 1890 var andelen svensk- och finskspråkiga lika stor. Sedan dess har de svenskspråkigas andel hela tiden minskat. Ännu på 1950-talet var de svenskspråkigas andel knappt 20 procent, men på 1970-talet hade andelen sjunkit till ungefär 10 procent (Nyholm 1984). I dag har Helsingfors ungefär 650 000 invånare. Vid årsskiftet 2017–2018 var 79,1 procent av dem registrerade som finskspråkiga och 5,7 procent som svenskspråkiga, medan återstående 15,3 procent hade ett annat modersmål (Helsingfors statistiska årsbok 2018).

Som jag redan nämnt har svenskan i Helsingfors i historiskt perspektiv uppfattats som en högprestigevariant, och samtidigt standardvariant, av finlandssvenska. Den härstammar emellertid från Åbo, som fram till år 1812 var huvudstad i Sveriges östra riksdel, dvs. Finland, där den talades av tjänstemän och ”den bildade överklassen”. I och med att Helsingfors blev huvudstad år 1812 och universitetet flyttade till Helsingfors år 1828, överfördes även ”högspråket” från Åbo till Helsingfors. Svenska talades alltså huvudsakligen i de högre samhällsskikten, i akademiska kretsar och inom kulturen, och kom att uppfattas som överklassens språk. (af Hällström-Reijonen 2019)

I slutet av 1800-talet ökade befolkningen i Helsingfors kraftigt, främst på grund av inflyttning från både västra och östra Nyland. De inflyttade var både svensk- och finskspråkiga, vilket dels ledde till att språkförhållandena i Helsingfors förändrades, dels till att svenskan i Helsingfors påverkades av de nyländska dialekterna (Allardt & Starck 1981, Nyholm 1984). De inflyttade var huvudsakligen arbetare, som

bosatte sig i industriområden, dvs. "norr om Långa bron".⁴ Det är här som arbetarspråket, eller det svenska lågspråket i Helsingfors, har sin grund. I förhållande till högsspråket karaktäriserades lågspråket ännu på 1970-talet av en del dialektala drag (t.ex. apokope i preteritum och kort u-ljud, se Nyholm 1984 s. 128–129). Som jag redan nämnt är det tveksamt om en indelning i högsspråk och lågspråk är relevant numera, samtidigt som de nyländska dialektala dragen sannolikt har försvunnit helt ur svenskan i Helsingfors i takt med att den svenska arbetarklassen har försvunnit.

Det faktum att endast knappt 6 procent av befolkningen i Helsingfors i dag är registrerad som svenskspråkig påverkar naturligtvis både språket självt och de svenskspråkigas språkliga vardag. På stan omges man av finska, men också av andra språk.⁵ Den språkliga vardagen ser självfallet olika ut för olika individer, beroende på personliga omständigheter, som t.ex. vilket eller vilka språk man talar med vänner och familj, på sin arbetsplats och på sin fritid, i vilka områden och på vilka platser man rör sig och vilken typ av service man är i behov av. Det finns områden som är mer svenska än andra, t.ex. stadsdelarna Eira, Kronohagen, Ulrikasborg, Tölö, Munksnäs och Brändö, där de svenskspråkigas andel av befolkningen är 10–18 procent (Helsingfors områdesvis 2017). Det finns också en del "svenska rum", t.ex. Svenska Teatern, Medborgarinstitutet, som ordnar kurser och kulturprogram på svenska, och Luckan, som är en svenskspråkig förening som arbetar med information och kultur. En del affärer, restauranger och caféer, t.ex. Akademiska bokhandeln och Ekbergs café, har en svensk tradition och där är sannolikheten för att man också i dag får service på svenska större. Generellt är det ändå tvivelaktigt om man klarar sig enbart på svenska i dagens Helsingfors och i praktiken måste den svenskspråkige vara tvåspråkig (Allardt 2000 s. 13).

Att svenskan och finskan använts sida vid sida under en lång period i Helsingfors har naturligtvis påverkat båda språken. I vardagsspråket syns språkkontakten och tvåspråkigheten inte minst i form av lånord och

---

⁴ Långa bron är en bro i Helsingfors som går mellan stadsdelarna Kronohagen och Broholmen. I sig är bron inte särskilt lång, men den har kommit att ses som en social gräns mellan borgarnas och arbetarnas Helsingfors. Tidigare bodde de högre samhällsskikten på den södra sidan om bron och de lägre samhällsskikten på den norra sidan. Även om bron inte längre utgör en social gräns mellan olika samhällsgrupper på samma sätt som tidigare, lever begreppet "långa bron" kvar och associeras i många fall med sociala skillnader (Yle 2018).

⁵ Vid årsskiftet 2017–2018 var ryska, estniska, somali, arabiska och engelska de vanligaste språken efter finska och svenska som talades som modersmål av människor i Helsingfors (Helsingfors statistiska årsbok 2018).

kodväxling. I dag är det rimligtvis vanligare att de svenskspråkiga lånar in finska ord och uttryck, och inte tvärtom, men i ett historiskt perspektiv syns svenskan framför allt i den s.k. Helsingforsslangen. Den föddes i slutet av 1800-talet när finsk- och svenskspråkiga, särskilt unga män i arbetarstadsdelarna, umgicks och behövde ett gemensamt språk (Paunonen 1995, 2000). Det är i grunden fråga om en samling (informella) ord.⁶ I Helsingforsslangen förenades finskan och svenskan i ord som t.ex. *ventata* 'vänta' och *broidi* 'bror' och de användes på lika villkor av både svensk- och finstalande arbetare. Vid sekelskiftet 1900 fanns emellertid också en annan slangvariant i Helsingfors, den s.k. skolslangen, som förekom bland studenter och skolungdomar i svenska borgarfamiljer. Till skillnad från arbetarslangens bildades många av skolslangens ord direkt på svenska, t.ex. *flamma* 'flickvän' och *hippa* 'fest'. Gemensamt för de båda slangvarianterna var ord hämtade från ryskan, t.ex. *lafka* 'butik' (Paunonen 2000, Forsskåhl 2005, 2015).

Numera lever endast en del av de gamla slangorden kvar, samtidigt som nya slangord har uppstått. Typiskt för slangord är just att de förändras snabbt och hela tiden; de kännetecknar olika subkulturers och de ungas språk, men varje generation har sina egna slangord (Paunonen 2000, Forsskåhl 2005, 2015).

Jag har redan nämnt att man inom sociolingvistikens tidigare ofta har utgått från en bakgrundsföreställning om att sociala variabler som ålder, kön och utbildningsnivå är av betydelse för den språkliga variationen. På motsvarande sätt har man inom både dialektologin och sociolingvistikens ofta tagit utgångspunkt i den geografiska platsen (Johnstone 2004 s. 65, Vaattovaara 2012 s. 178–179). Geografiska gränser har t.ex. varit utslagsgivande för valet av informanter. Som många forskare sedermera påpekat skulle det emellertid vara viktigt att man inom variationsforskningen i högre grad än hittills också fokuserade på vilken betydelse den geografiska platsen har för språkbrukarna själva och i vilken mån de uppfattar den som viktig för den språkliga variationen (se t.ex. Britain 2002, Johnstone 2004, 2010, Vaattovaara 2012, Quist 2017). Den här typen av frågor behandlas i viss mån i de intervjuer jag har gjort och vilken betydelse mina informanter anser att Helsingfors som geografisk plats har för den språkliga variationen diskuteras i avsnitt 5.2. Icke desto mindre har Helsingfors som geografisk plats varit utslagsgivande för valet av informanter också i den här studien: jag har intresserat mig för den svenska

---

⁶ Se Paunonen (2000) och Forsskåhl (2005, 2015) för noggrannare diskussioner av begreppet slang, som är tämligen problematiskt att definiera.

som talas just i Helsingfors. Det betyder inte att jag utgår från att den är enhetlig, tvärtom är det just variationen och uppfattningarna om variationen som jag är intresserad av. Jag utgår inte heller från att Helsingfors som geografisk plats är avgörande för hur informanterna ser på sitt eget språk, utan jag vill uttryckligen ta reda på i vilken mån de uppfattar den regionala dimensionen som betydelsefull.

3.2 Informanter

I studien som helhet har sammanlagt 165 informanter deltagit, men delvis samma, delvis olika informanter har deltagit i de olika delstudierna. Två informanter har deltagit i alla materialtyper, 29 informanter har deltagit i två materialtyper (vanligen intervjun och perceptionstestet), medan 134 informanter har deltagit i en materialtyp. Då en informant har deltagit i flera materialtyper har hen alltid gjort samtalsinspelningen först, därefter deltagit i intervjun och till sist utfört perceptionstestet. I tabell 1 ges en översikt av materialen i de olika delstudierna.

Tabell 1. Undersökningens material.

	Delstudie I	Delstudie II	Delstudie III	Delstudie IV
<i>Materialtyp</i>	Intervjuer inkl. kartritningsuppgift	Perceptionstest	Intervjuer inkl. kartritningsuppgift & perceptionstest	Inspelade samtal
<i>Antal informanter</i>	40	121	40	34
<i>Informanternas ålder</i>	20–70 år	17–71 år	17–73 år	18–88 år
<i>Informanternas kön</i>	29 kvinnor, 11 män	80 kvinnor, 41 män	28 kvinnor, 12 män	17 kvinnor, 17 män
<i>Informanternas regionala bakgrund</i>	Helsingfors-regionen	Helsingfors-regionen (52 st), Åbo (37 st), övriga Svenskfinland (32 st)	Helsingfors-regionen	Helsingfors-regionen

I intervjuerna och de inspelade samtalen deltog personer som bor i och kommer från Helsingfors med omnejd. De här materialen har samlats in av mig.

I perceptionstestet deltog dels personer från Helsingfors (22 st) och Åbo (23 st), dels olika studentgrupper (sammanlagt 76 personer). Studentgrupperna utgörs av gymnasiestuderande från Helsingfors med omnejd (30 st), gymnasiestuderande från Åbo (14 st) och universitetsstuderande i svenska (32 st). De sistnämnda var vid testtillfället bosatta i Åbo, men en del av dem var födda och uppvuxna på andra orter i Svenskfinland. De perceptionstest som har gjorts med informanter bosatta i Åbo har utförts av Henrika Biström och Saara Haapamäki, medan de perceptionstest som gjorts med informanter bosatta i Helsingfors med omnejd har utförts av mig. Jag betraktar de informanter som kommer från Helsingforsregionen (och som jag själv har varit i kontakt med) som mitt huvudmaterial (sammanlagt 96 informanter) i avhandlingen som helhet, men de informanter som kommer från Åbo och övriga Svenskfinland (sammanlagt 69 informanter) har naturligtvis spelat en avgörande roll i delstudie II och bidragit med viktiga pusselbitar till avhandlingens resultat.

Bakgrundsuppgifter om samtliga informanter har samlats in med en enkät, som informanterna besvarade i samband med intervjun, perceptionstestet eller inspelningen⁷. I enkäten frågades efter uppgifter om informanternas föräldrar (modersmål, hemort, utbildning), utbildning, utbildningsspråk och språkanvändning i vardagen. Där ingick också en fråga om hur informanterna skulle beskriva sitt eget språk och i vilken mån de upplever att de varierar den svenska de talar från situation till situation.

Jag har kontaktat informanterna dels via olika gymnasieskolor i Helsingfors, dels via olika typer av ideella föreningar verksamma i Helsingfors. Jag ställde inte upp några kriterier för vilka informanter som var "lämpliga" (jfr Sorjonen m.fl. 2015b s. 14), men det faktum att jag fick tag på informanterna via skolor och föreningar i Helsingfors innebär att alla informanter i varje fall har någon sorts koppling till staden. De informanter som rekryterades att delta i en samtalsinspelning fick välja sin(a) samtalspartner själva. Jag ville att de skulle välja en person som de känner väl och som de kan umgås med naturligt.

Merparten av informanterna är födda och bosatta i Helsingfors och de har också bott största delen av sina liv i Helsingfors, men en del informanter är födda, uppvuxna och/eller bosatta i andra delar av Helsingforsregionen, dvs. i städerna Esbo, Grankulla eller Vanda, några enstaka i Kyrkslätt eller Sibbo. Det finns ingen jämn ålders- eller könsfördelning bland informanterna. Deras språkliga bakgrund varierar. Majoriteten av informanterna har hög utbildning eller håller på att skaffa sig en sådan, dvs. studerar vid yrkeshögskola eller universitet.⁸

Alla informanter har alltså sin regionala hemvist i Helsingforsregionen och generellt en stark koppling till staden Helsingfors (i och med arbete, fritidsintressen och/eller socialt umgänge). Det innebär emellertid att informantgruppen inte är representativ för hela den svenskspråkiga befolkningen i Helsingfors, eftersom den också består av personer som har flyttat dit från andra regioner i Svenskfinland (och Sverige). I den här avhandlingen har jag dock fokuserat på människor som är födda och uppvuxna i Helsingforsregionen, helt enkelt eftersom jag explicit har varit intresserad av hur människor med just den bakgrunden uppfattar sitt eget språk. Det är sannolikt att människor som har flyttat till Helsingfors från

---

⁷ Se bilaga 1.

⁸ I de inspelade samtalen deltog tre informanter med lägre utbildning, i övrigt har alla informanter hög utbildning eller håller på att skaffa sig en sådan. Detta hänger emellertid samman med att den svenskspråkiga befolkningen i Helsingfors i allmänhet har rätt hög utbildning (Finnäs 2012).

andra regioner har annorlunda uppfattningar, både om sitt eget språk och svenskan i Helsingfors generellt, och en studie om inflyttade personers uppfattningar skulle naturligtvis vara intressant och värdefull att göra i ett senare skede.

Gemensamt för alla informanter är vidare – naturligtvis – viljan att delta i undersökningen. Detta gäller förvisso alla informanter i alla undersökningar, men det är något som tämligen sällan problematiseras. Man kan tänka sig att det är en viss typ av människor som deltar i undersökningar och beroende på vad undersökningarna handlar om är det vissa människor som blir intresserade. När jag kontaktade informanterna berättade jag att jag undersöker svenskan i Helsingfors och är intresserad av både uppfattningar om den och hur människor i verkligheten talar. De personer som gav sig tid att delta i undersökningen är sannolikt intresserade av språk och olika språkfrågor åtminstone i någon mån. Sålunda kan man även tänka sig att dessa personer eventuellt har något annorlunda uppfattningar än sådana personer som inte är särskilt intresserade av språk. Ur ett folklingvistiskt perspektiv är detta aningen paradoxalt. Det är dock knappast något man kan komma ifrån – eftersom man inte kan tvinga människor att delta i undersökningar – men när man generaliserar resultaten är det viktigt att komma ihåg *vilka* icke-lingvisters uppfattningar man har undersökt.

3.3 Intervjuer med kartritningsuppgift

Som jag redan nämnt har den s.k. kartritningsuppgiften (eng. *mental mapping method*) ofta använts som materialinsamlingsmetod inom folkdialektologin. Den har utvecklats av Dennis R. Preston (1986, 1989), som vanligen brukar betraktas som folkdialektologins förgrundsmän. Metoden går ut på att informanterna får en karta över ett land eller ett område där de ska rita in dialektgränser enligt särskilda anvisningar. I en del studier har informanterna haft som uppgift att markera alla dialektregioner inom ett visst område, dvs. markera var människor talar "på olika sätt". I andra studier har uppgiften varit att ange de geografiska gränserna för informanternas egen varietet. Ibland har informanterna också ombetts benämna de dialektregioner som de markerar och även ange vilka särdrag de förknippar med de olika regionerna. Hur detaljerade kartor som använts har varierat, liksom hur stora områden kartorna täcker

och vilka typer av geografiska och politiska gränser som finns utmärkta (se Preston 1999, Long & Preston 2002).

Vilken typ av karta som används beror naturligtvis på undersökningens syfte. Hur kartan ser ut och vilka anvisningar som givits är förstås något som bör tas i beaktande vid tolkningen av resultaten, eftersom de påverkar hur informanterna utför uppgiften. Det är också viktigt att komma ihåg att kartritningsuppgiften är en metod som uttryckligen mäter informanternas uppfattningar om regional variation, men inte social (Inoue 1999 s. 175, Vaattovaara 2009 s. 251 ff, 2012 s. 178 ff). Metoden har kritiserats för att man tvingar informanterna att göra geografiska avgränsningar och se den regionala variationen som viktig, när det i själva verket inte nödvändigtvis är så. Social variation kan upplevas som minst lika viktig, eller viktigare, än regional. Vaattovaara (2012 s. 180 ff) menar att kartritningsuppgiften på sätt och vis undervärderar människors språkliga medvetenhet, eftersom den ger uttryck för en mycket förenklad bild av den språkliga variationen.

Kartritningsuppgiftens begränsningar är naturligtvis viktiga att hålla i minnet när man diskuterar undersökningens resultat och det säger sig självt att metoden inte lämpar sig för undersökningar som uttryckligen studerar människors uppfattningar om social variation. Men i den mån man explicit är intresserad av människors uppfattningar om regional variation torde kartritningsuppgiften ändå kunna fylla en funktion. Eftersom ett syfte med den här avhandlingen är att undersöka huruvida och på vilket sätt talare i Helsingfors uppfattar sitt eget sätt att tala som regionalt avgränsat har jag valt att använda kartritningsuppgiften som en av mina materialinsamlingsmetoder. Till skillnad från många tidigare folkdialektologiska studier har jag emellertid kombinerat kartritningsuppgiften med en efterföljande intervju. I intervjun hade informanterna möjlighet att motivera sina kartmarkeringar och diskutera sina uppfattningar om språklig variation på ett djupare plan. På det sättet försökte jag få fram informanternas uppfattningar om både regional och social variation, särskilt hur de ser på betydelsen av regional och social variation i förhållande till varandra.

När jag intervjuade informanterna började jag med att ställa frågor om informanternas bakgrund, deras boendehistoria, vardagliga mobilitet och kännedom om platser både i Helsingfors och i Finland. Detta har varit viktig bakgrundsinformation vid analysen av informanternas språkuppfattningar. Att tala om vardagliga och bekanta saker upplevde jag dessutom att var ett lämpligt sätt att inleda intervjun på. Efter detta fick informanterna utföra kartritningsuppgiften. De fick en karta över Finland,

där alla kommungränser och kommunnamn var angivna.⁹ Jag bad informanterna markera det område eller de områden där de anser att man talar likadan svenska som de själva talar. Uppgiften gav i många fall upphov till frågor eller i varje fall till att informanten "tänkte högt" medan hen gjorde markeringar på kartan. Frågorna handlade framför allt om formuleringen "likadan svenska" och hur den skulle tolkas. Jag bad då informanterna själva avgöra vad de förstår med formuleringen. Jag bad dem också förklara vad de förstår med den och även motivera sina gränsdragningar på kartan. Förklaringarna och motiveringarna visade sig vara av stor betydelse vid tolkningen av kartmarkeringarna just eftersom informanterna uppfattade formuleringen "likadan svenska" på olika sätt. Detta diskuteras närmare i Wikner (2014) och tangeras i avsnitt 5.2.

Efter att informanterna gjort kartritningsuppgiften gick vi över till att prata om språk och språklig variation, delvis med utgångspunkt i de kartmarkeringar som informanterna hade gjort. Intervjuerna kan beskrivas som semistrukturerade. Jag utgick från de frågor jag hade förberett på förhand och i den meningen var alla intervjuer upplagda på samma sätt. Men eftersom informanternas svar gav upphov till olika följdfrågor och ledde in diskussionen på olika spår är det naturligt att intervjuerna i slutändan fick varierande utformning. Frågorna var av typen "Hur skulle du beskriva ditt eget språk?", "Har ditt sätt att tala några särskilda kännetecken?", "Kan du ge ditt språk en benämning?", "Hur tycker du att människor som bor i Helsingfors talar?", "Tycker du att alla i Helsingfors talar på samma sätt?" och "Vad tycker du att 'dialekt' betyder?".¹⁰

Mitt syfte var att ställa så öppna frågor som möjligt och låta informanterna själva komma med eventuella termer och begrepp. Frågan om vad dialekt betyder ställde jag t.ex. först i slutet av intervjun, men i sådana fall då informanten själv lyfte fram begreppet i något tidigare sammanhang frågade jag då vad hen avser med det. Min strävan var att låta informanterna själva ta fram det som i sammanhanget var relevant för dem och jag var noga med att inte leda in dem på ett visst spår. Detta kan ses som en allmän strävan i folkdialektologiska intervjuer (Garrett 2005 s. 1252, Preston 2011 s. 16). Det är ändå klart att intervjufrågorna och hur de är formulerade påverkar vilka svar man får, så som också intervjusituationen. Intervjun som materialinsamlingsmetod, relationen mellan rollerna forskare/intervjuledare och informant och vilken betydelse denna relation har för de svar man får har diskuterats i otaliga

---

⁹ Se bilaga 2.

¹⁰ Se intervjuschemat i bilaga 3.

sammanhang. Här vill jag särskilt lyfta fram frågan om huruvida de uppfattningar och attityder informanterna ger uttryck för i intervjun, tillsammans med en främmande forskare, stämmer överens med de uppfattningar hen ger uttryck för i andra sammanhang, t.ex. tillsammans med vänner och familj. Det är viktigt att minnas denna eventuella skillnad, samtidigt som det kanske är omöjligt att komma åt de uppfattningar som människor ger uttryck för när en forskare inte är närvarande på ett eller annat sätt. Teinler (2016 s. 75) skriver att hon betraktar de svar hon får i en folkdialektologisk intervju som deltagarnas sätt att i intervjusituationen formulera sina uppfattningar och jag håller med om att det är så som svaren måste betraktas.

Intervjuerna är mellan 20 och 45 minuter långa beroende på hur utförligt informanterna har resonerat kring frågorna. De informanter som kontaktades via sin gymnasieskola intervjuades i skolan, medan de övriga informanterna intervjuades i sitt eget hem, på ett café eller i mitt arbetsrum, enligt deras eget val.

3.4 Perceptionstest

I tillägg till kartritningsuppgiften är perceptionstest den metod som på sätt och vis kan sägas karaktärisera folkdialektologin. Det bör dock framhållas att olika perceptionstest, t.ex. masktest (eng. *matched guise*, se Lambert m.fl. 1960), har använts i olika sammanhang redan innan folkdialektologin växte fram. Generellt går testet ut på att informanterna får lyssna på olika typer av inspelade talprov, som de sedan ska bedöma enligt särskilda anvisningar. Beroende på undersökningarnas syften har de test som använts varit utformade på olika sätt.

Översiktligt kan man urskilja fyra olika typer av folkdialektologiska studier där perceptionstest använts. För det första finns det undersökningar som syftar till att ta reda på i vilken mån lyssnare kan placera regionala varieteter geografiskt (t.ex. Preston 1993, Williams m.fl. 1999, Clopper & Pisoni 2004, Leinonen & Henning-Lindblom 2016). För det andra finns det studier som fokuserar på vilka särdrag som är av betydelse för identifieringen av regionala varieteter (t.ex. Van Bezooijen & Gooskens 1999, Yonezawa 2002, Clopper & Pisoni 2004, Gooskens 2005, Kurki 2018b). För det tredje finns det studier där man har intresserat sig för vilken betydelse informanternas bakgrund har för perceptionen (t.ex. Williams m.fl. 1999, Kerswill 2002, Kerswill & Williams 2002). Och för det fjärde

finns det undersökningar som har fokuserat på människors attityder till regionala varieteter och olika sätt att tala (t.ex. Bolfek Radovani 2000, Nyholm 2012, Bijvoet 2018) och sådana som har undersökt vilka slags reaktioner olika särdrag ger upphov till (t.ex. Vaattovaara 2012). Därtill finns det naturligtvis studier som kombinerat de ovan nämnda infallsvinklarna på olika sätt; det görs de facto i flera av de ovan nämnda studierna.

Mycket spelar in när man konstruerar ett perceptionstest. De val man måste göra berör talproven (val av talare, talprovets längd, hurdan tal de ska bestå av), svarsmetoden, de instruktioner man ger åt informanterna och det praktiska genomförandet. Det perceptionstest som jag har använt har jag konstruerat tillsammans med Saara Haapamäki och de val vi gjort i samband med konstruerandet diskuteras utförligt i Haapamäki & Wikner (2015), där vi också redogör noggrant för själva utförandet. I korthet gick det till så här:

Perceptionstestet bestod av sex talprov: två talprov från Helsingfors, två talprov från Åbo, ett talprov från Vasa och ett talprov från Kyrkslätt. Talproven spelades in så att talarna fritt fick berätta om sina morgonrutiner i ett par minuter. Inspelningarna redigerades sedan till en 30 sekunders sekvens. Före inspelningen hade talarna möjlighet att fundera igenom vad de skulle säga. De kunde även stöda sig på (nedskrivna) frågor som "När brukar du stiga upp på morgonen?" och "Vad brukar du äta?". Stödfrågorna bidrog dels till liknande innehåll, dels tills till att vissa ord återfinns på flera av talproven, vilket kan ses som en fördel.

Talproven spelades upp för alla informanter i samma ordning och de fick lyssna på alla talprov två gånger. Först fick de lyssna på alla talprov en gång efter varandra, så att de kunde bilda sig en helhetsuppfattning och jämföra talproven sinsemellan. Därefter fick de lyssna på talproven en gång till, med paus efter varje talprov. I pausen efter varje talprov skulle de ge sitt svar angående det aktuella talprovet. För det första skulle informanterna placera talproven geografiskt, dvs. ange varifrån de tror att talarna på talproven kommer. För det andra ombads de motivera sina geografiska placeringar.

En del informanter utförde testet muntligt, andra skriftligt. De muntliga testen utfördes dels med enskilda individer, dels så att två eller tre informanter utförde testet samtidigt. I det senare fallet hade informanterna möjlighet att diskutera talproven och sina intryck av dem med varandra. Alla muntliga testsituationer spelades in. Testen utfördes på olika ställen,

t.ex. i informanternas hem, på deras/min arbetsplats, i skolor eller på universitet.

Med hjälp av perceptionstestet har jag sökt svar på huruvida informanter inom och utanför Helsingfors kan känna igen talare från Helsingfors och vad de i så fall bygger sina omdömen på, dvs. vilka språkdrag de (eventuellt) identifierar som typiska för Helsingfors.

3.5 Inspelade samtal

För att undersöka variation i faktiskt språkbruk har jag gjort inspelningar av vardagliga samtal. Det är en typ av material som ofta använts inom sociolingvistikens när man har velat undersöka autentiskt tal. Man har strävat efter lediga och avslappnade inspelningssituationer så att informanterna ska tala så naturligt som möjligt. Ändå kan man inte komma ifrån att inspelningssituationen kan påverka – eller sannolikt påverkar, åtminstone i någon mån – informanternas språk. Men alldeles autentiskt tal, så som människor talar när varken inspelningsapparat eller forskare är närvarande, är naturligtvis omöjligt att dokumentera. Detta dilemma har inom sociolingvistikens kallats observatörens paradox (Labov 1972).

Också jag bad mina informanter tala så ledigt som möjligt och försöka glömma att de blev inspelade. Majoriteten av informanterna har skött inspelningen på egen hand utan att jag varit närvarande. En del äldre informanter ville emellertid att jag skulle sköta inspelningsapparaturen och i sådana fall har jag knäppt på bandspelaren och därefter avlägsnat mig till ett annat rum. I två samtal sitter jag tillsammans med informanterna, på deras önskan, men deltar inte nämnvärt i diskussionen. Jag gav inga förslag på samtalsämnen, utan informanterna fick själva välja vad de pratade om. Inspelningarna består av samtal mellan familjemedlemmar och/eller vänner. Samtalsdeltagarna känner alltså varandra mycket bra och samtalen är enligt min bedömning mycket lediga och avslappnade. De flesta samtalen äger rum hemma hos någon informant. Ett par samtal har spelats in på ett café eller i en föreningslokal. Inspelningarna är mellan en halv timme och två timmar långa. Antalet samtalsdeltagare varierar mellan två och sju.

3.6 Behandling av materialet och etiska aspekter

Alla inspelningar (intervjuerna, de muntliga perceptionstesten och samtalen) har transkriberats med hjälp av transkriptionsprogrammet Transcriber. Intervjuerna och diskussionerna som informanterna för i samband med perceptionstestet har transkriberats grovt, med fokus på det innehållsliga. De delar av intervjuerna och samtalen som har använts för språkliga analyser har transkriberats noggrannare, med fokus på de språkliga variabler som sedan excerperades för analyserna i delstudie III och IV. Transkriptionerna av samtalen påbörjades 5–10 minuter in i samtalet. Se Wikner (2017 och 2018) för en detaljerad redogörelse för excerperingsprinciper när det gäller den språkliga analysen.

Materialet har behandlats konfidentiellt enligt god forskningssed. I forskningspublikationerna har informanterna anonymiserats. När jag kontaktade informanterna berättade jag att jag undersöker svenskan i Helsingfors och att jag var intresserad av både uppfattningar om den och det faktiska språkbruket. De fick alltså veta vad det övergripande syftet med undersökningen var. För insamlingen i gymnasieskolorna ansökte jag om forskningslov av utbildningsstyrelsen i den stad eller kommun där insamlingen skedde.

Helsingforsmaterialet arkiveras vid Svenska litteratursällskapet i Finland. Det material som har samlats in i Åbo arkiveras vid svenskämnet vid Åbo Akademi.

Jag har följt de forskningsetiska principerna så som de har formulerats av Forskningsetiska delegationen i Finland (Forskningsetiska delegationen i Finland 2012).

4 ANALYSMETODER

I det här kapitlet presenterar jag mina analysmetoder. Det är fråga om sammanfattnings och för mer detaljerade redogörelser hänvisar jag till de enskilda delstudierna.

Analyserna i alla delstudier genomsyras av ett individorienterat angreppssätt. Mitt mål har varit en analys där varje individ ges utrymme och där språkbruket och uppfattningarna om det är utgångspunkten (istället för gruppindelningar på basis av sociala faktorer). Alla jämförelser mellan individerna har gjorts kvalitativt och manuellt. Mitt material är tillräckligt litet för en sådan analys – vilket förstärker väcker frågan om huruvida det är *för* litet för att generaliseringar alls ska kunna göras. Det är självklart att analysen inte tillåter att kvantifieringarna i form av siffror och andelar generaliseras på makronivå. Det kan förstärkas ses som en brist. Det är dock lika självklart att de idéer och fenomen som en kvalitativ analys resulterar i kan generaliseras. Jag ser det som en fördel att jag både har samlat in och transkriberat mitt material själv. Det har gjort att jag verkligen känner mitt material och att jag förhoppningsvis har lyckats fånga detaljerna.

Intervjuerna har analyserats med utgångspunkt i kvalitativ tematisk innehållsanalys (delstudie I). Utgående från intervjufrågorna har jag ställt upp vissa teman på förhand (t.ex. beskrivning av det egna språket, regionala avgränsningar, uppfattningar om särdrag, uppfattningar om social variation, uppfattningar om dialekt och standardsvenska) och granskat informanternas uppfattningar i förhållande till dem. Kartritningsuppgiften har analyserats så att jag inledningsvis har granskat vilka typer av markeringar informanterna har gjort och undersökt vilka eventuella mönster som finns. Därefter har jag kartlagt alla utsagor i intervjuerna som i någon mening motiverar kartmarkeringarna eller har att göra med dem på något annat sätt. Kartmarkeringarna och utsagorna om dem har jag granskat i förhållande till varandra på individnivå, för att se huruvida de stämmer överens och vilka motiveringar informanterna ger för sina gränsdragningar. Både uppfattningar och kartmarkeringar har granskats i förhållande till sociala bakgrundsvariabler (som t.ex. kön, ålder och självrapporterad mobilitet och kännedom om platser) på individnivå.

Informanternas svar och kommentarer i perceptionstestet analyserades dels med avseende på huruvida de geografiska placeringarna var korrekta eller felaktiga, dels med avseende på vilka typer av motiveringar

informanterna gav för sina svar (delstudie II). Bedömningen av korrektheten i informanternas svar kategoriserades i "rätt svar" (exakt rätt svar, t.ex. Helsingfors), "rätt, men oprecist" (t.ex. svaret "huvudstadsregionen" för talproven från Helsingfors och Kyrkslätt eller svaret "Åbotrakten" för talproven från Åbo), "fel svar" och "inget svar". Motiveringarna kategoriserades i sin tur i fyra huvudtyper: (1) språklig, särdragspreciserande motivering, (2) språklig, särdragspreciserande motivering och annan motivering, (3) annan motivering och (4) ingen motivering. Med språklig, särdragspreciserande motivering avses en motivering som tar fasta på särdrag i talarens språk eller explicit pekar ut avsaknaden av dialektala särdrag som kännetecken. Med annan motivering avses i sin tur en motivering som inte tar fasta på rent språkliga aspekter, utan något annat. Det kan t.ex. vara frågan om att informanten tycker att talarnas språk liknar det sätt varpå en bekant/vän/granne, en radioröst, kändis eller vissa/de flesta i staden X talar. Det kan också vara frågan om att informanten fokuserar på personlighetsdrag hos talaren (se Haapamäki & Wikner 2015 s. 50–51 för en noggrannare beskrivning av de olika motiveringstyperna).

Analysen av informanternas svar (både korrekthet och motiveringar) har gjorts på gruppnivå, på individnivå och i förhållande till de olika talproven. På gruppnivå granskades eventuella skillnader i svaren mellan de informantgrupper som deltog i undersökningen (dvs. informanter från Helsingfors, informanter från Åbo och olika studentgrupper). På individnivå studerades informanternas svar i förhållande till olika sociala variabler (som t.ex. ålder, kön och språklig bakgrund). Slutligen studerades informanternas svar i förhållande till de olika talproven, i syfte att få fram vilket eller vilka talprov informanterna kunde placera geografiskt och vilka särdrag de identifierade.

Förhållandet mellan informanternas uppfattningar och perception analyserades på följande sätt (delstudie III): Fokusdragen var konsonantförlängning och vokalförlängning i kombination med finalt r-bortfall i verbens presensändelser och substantivens pluraländelser (dvs. exempelvis [ta:la:] för *talar* och [bus:a:] för *bussar*).¹¹ Alla utsagor som berörde de nämnda dragen excerperades ur intervjuerna och jämfördes med informanternas svar i perceptionstestet. Jag granskade huruvida utsagorna i intervjun och perceptionstestet stämmer överens och huruvida

---

¹¹ Orsaken till att just konsonantförlängning och vokalförlängning i kombination med finalt r-bortfall valdes som fokusvariabler har att göra med resultaten i delstudie I och II, se kapitel 5.

en omnämning av dragen i intervjun leder till en korrekt placering av talproven från Helsingfors.

Förhållandet mellan uppfattningar om och produktion av konsonantförlängning och vokalförlängning i kombination med finalt r-bortfall har studerats genom en jämförelse av uppfattningarna och den procentuella andelen förekomster och icke-förekomster av variablerna i intervjuerna. Jämförelsen har dels gjorts på individnivå, dels på gruppnivå, så att jag har jämfört produktionen av dragen mellan de informanter som nämner dragen (eller något av dragen) i intervjun med de informanter som inte nämner dragen i intervjun.

För analysen av variation i faktiskt språkbruk har jag använt de inspelade samtalen (delstudie IV). De språkdrag som har analyserats är:

- (1) *Konsonantkvantitet i segmentföljden lång vokal plus tonlös konsonant i betonad stavelse*, dvs. varianterna förlängd konsonant (t.ex. [pra:t:a]) och icke-förlängd konsonant (t.ex. [pra:ta]).
- (2) *Finalt -r i verbens presensändelser och substantivens pluraländelser*, dvs. varianterna 1) r uttalas, 2) r-bortfall och 3) r-bortfall i kombination med en tydlig förlängning av slutvokalen.
- (3) *Kort- och långstavighet vad gäller följande ord (utgående från Reuter 1982, Stenberg-Sirén 2015): bara, blivit, fara, farit, före, genom, göra, hela, något, redan, sedan, sina, såna (sådana), vara, varit och över*. I fråga om orden *bara, göra, något, redan, sedan* och *vara* har jag även beaktat kortformerna [ba:], [jö:], [nå:], [ren], [sen] och [va:]. När jag framöver använder *kortform* syftar jag på de här varianterna.
- (4) Pronomenvarianterna *di* och *dåm* för tredje person pluralis i subjektsposition.
- (5) Finska ord.
- (6) Engelska ord.

Valet av språkdrag grundar sig dels på resultaten i delstudie I och II (se kapitel 5), dels på tidigare forskning om svenskan i Helsingfors (Reuter 1982, Nyholm 1984, Leinonen 2015a). Variablerna 3–4 är särskilt valda för att de utgående från tidigare forskning kan tänkas ses som ett mått på formalitet och prestige. Genom att koppla variationen av dessa variabler till variationen av variablerna 1–2, som alltså är mina fokusvariabler, har jag strävat efter att kunna säga något om fokusvariablernas upplevda stilnivå.

För variablerna 1–4 har jag räknat den procentuella fördelningen av olika varianter hos varje informant. Vad gäller konsonantkvantitet har jag

excerperat de 30 första beläggen på segmentföljden tonlös konsonant efter lång betonad vokal hos varje informant och bedömt dessa med avseende på den tonlösa konsonantens längd. Vad gäller finalt -r har jag excerperat de 30 första beläggen på första och andra konjugationens verb i presens och de 30 första beläggen på första, andra och tredje deklinationens substantiv i plural, alltså sammanlagt 60 belägg. Variablerna 1-2 är hos många informanter tämligen frekventa och därför valde jag att excerpera ett bestämt antal belägg. Det visade sig ändå att några informanter inte uppvisade 30 belägg på variablerna under hela inspelningen och i sådana fall har jag excerperat alla belägg.

Vad gäller variablerna 3-4 har jag excerperat alla belägg för varje informant under inspelningstiden 10-30 minuter. De här variablerna är inte lika frekventa som 1-2 och antalet belägg för varje informant är (särskilt i vissa fall) tämligen litet. Det betyder att procentuella beräkningar blir problematiska, eftersom enskilda belägg påverkar procenttalen betydligt. För att kunna jämföra informanterna sinsemellan valde jag ändå att göra procentberäkningar, men det är självklart att siffrorna inte kan generaliseras. Det är viktigt att komma ihåg att reliabiliteten i den procentuella fördelningen är mindre om en informant uppvisar fem belägg på en variabel än om en informant uppvisar 50 belägg (jfr Mustanoja 2011 s. 93-94). Att excerperingen gjorts i förhållande till tid innebär förstås också att informantens pratsamhet (antalet turer, yttranden, ord) spelar en roll för hur många belägg var och en uppvisar.

Det sistnämnda gäller också variablerna 5-6, dvs. användningen av finska och engelska ord. Jag har räknat hur många belägg på finska och engelska ord en informant uppvisar under tidssekvensen 10-30 minuter och bedömt användningen i tre kategorier: 1) 0-4 belägg, 2) 5-10 belägg och 3) över 10 belägg. Det här kan ses som ett orättvist mått just eftersom en del informanter är mer pratsamma än andra. Man kan ändå notera att de informanter som uppvisade över 10 belägg ofta uppvisade rejält fler, samtidigt som användningen var till synes obesvärad, omedveten och naturlig. De informanter som uppvisade få belägg var i sin tur ofta medvetna om användningen, i den meningen att de tenderade att markera den på något sätt (t.ex. med ett "som man säger på finska").

När man excerperar variabler ur en inspelning är det naturligtvis alltid svårt att få till ett rättvisande mått. Vilket mått man väljer påverkar de siffror man får fram. Som jag redan framhållit är dock inga siffror i den här studien generaliserbara. Däremot är jag övertygad om att de tendenser siffrorna visar på hade varit de samma också om jag utgått från andra mått.

Variationen har studerats på individnivå, dels med fokus på samband mellan de olika språkliga variablerna, dels med fokus på samband mellan språkliga variabler och utomspråkliga variabler (kön, ålder, födelse- och uppväxtort, utbildningsnivå, språklig bakgrund, föräldrarnas hemort, utbildningsnivå, kontext).

Analysen fokuserar på den interindividuella variationen, men eftersom den intraindividuell variationen vad gäller variablerna konsonantkvantitet och finalt -r visade sig vara stor bland en del informanter har jag i viss mån också granskat den. Med hänvisning till tidigare forskning (Reuter 1982, Stenberg-Sirén 2014, 2015, 2018, Leinonen 2015a) har jag studerat huruvida den intraindividuell variationen av konsonantkvantitet kan förklaras utgående från taltempo och emfas och huruvida den intraindividuell variationen av finalt -r kan förklaras utgående från ordklass (verb, substantiv) och den efterföljande språkliga kontexten (ord som inleds med vokal, ord som inleds med konsonant, paus/avslutat yttrande). Analysen av taltempo och emfas baserar sig på en auditiv bedömning.

Att den språkliga analysen utgår från auditiva bedömningar och inte från instrumentella mätningar av de fonetiska variablerna (dvs. konsonantkvantitet, finalt -r och kort- och långstavighet) kan ses som en svaghet. Det säger sig självt att det inte är någon lätt uppgift att bedöma konsonant- och vokalkvantiteter och r-ljudet, särskilt i autentiska samtal där också bakgrundsljud och överlappningar förekommer. Just bakgrundsljudet och överlappningarna hade emellertid gjort det svårt att utföra fonetiska mätningar. Instrumentella analyser stämmer heller inte alltid överens med det intryck man får av konsonant- och vokalkvantiteter som lyssnare. Reuter (1982 s. 68) talar om "det subjektiva kvantitetsintrycket" som påverkas av vokalens längd, taltempot och den språkliga kontexten (jfr även Vainio 2001 s. 24–25, Leinonen 2015a s. 192). Med detta i åtanke ansåg jag att auditiva bedömningar i mitt fall var mest lämpliga (jfr Stenberg-Sirén 2018 s. 56–57). Man kan förstås inte komma ifrån att "det subjektiva kvantitetsintrycket" i detta fall är just mitt intryck och det är naturligtvis möjligt att en annan forskare, med en annan språklig bakgrund, hade gjort andra bedömningar.¹² Det torde ändå vara en fördel att jag har bedömt alla belägg själv, vilket betyder att bedömningarna är

---

¹² Jag är själv född och uppvuxen i Kyrkslätt, en kommun som ligger ca 30 km väster om Helsingfors. Min egen bedömning är att jag talar en sydfinländsk standardsvenska, så som också mina föräldrar.

enhetliga och sinsemellan jämförbara (jfr Reuter 1982 s. 75, Stenberg-Sirén 2018 s. 57).

5 SVENSKAN I HELSINGFORS UR ETT FOLKDIALEKTOLOGISKT PERSPEKTIV

I det här kapitlet redogör jag för de huvudsakliga resultaten i delstudie I och II. Det är fråga om sammanfattningar och för noggrannare analyser hänvisar jag till de enskilda delstudierna. I avsnitt 5.1 diskuterar jag först hur svenskan i Helsingfors uppfattas i förhållande till begreppen dialekt och standardsvenska. Därefter, i avsnitt 5.2, redogör jag kortfattat för resultaten från kartritningsuppgiften och diskuterar huruvida svenskan i Helsingfors uppfattas som en regional och/eller social varietet. I avsnitt 5.3 diskuterar jag uppfattningar om specifika språkdrag, medan avsnitt 5.4 ägnas åt en redogörelse för identifikationen av olika varieteter och särdrag i perceptionstestet. I avsnitt 5.5 diskuterar jag betydelsen av utomspråkliga variabler för uppfattningarna och perceptionen. Kapitlet avslutas med en konklusion i avsnitt 5.6, där jag besvarar forskningsfrågorna (1) och (2) och redogör för hur resultaten i delstudie I och II påverkade utformningen av delstudie III och IV.

5.1 Dialekt eller standardsvenska?

Ett generellt resultat när det gäller informanternas uppfattningar om svenskan i Helsingfors är till att börja med att den upplevs vara svår att beskriva. Många informanter saknar benämningar för sitt språk. De säger att de inte vet vad det är: det är inte dialekt, det är inte standardsvenska – så vad är det då? En del säger *Helsingforssvenska*, men de är samtidigt osäkra på vad Helsingforssvenska i så fall innebär. En del säger *finlandssvenska*, en del *stadsspråk*, en del *huvudstadsregionssvenska*. Några (äldre informanter) säger *högsvenska* och några *Helsingfordialekt* eller *standardsvenska*. En del yngre informanter säger att de talar *vanligt ungdomsspråk*. Gemensamt för nästan alla informanter är ändå att benämningen ges med en viss tveksamhet. Inte sällan uppstår det en förvirring när informanterna ska placera svenskan i Helsingfors i förhållande till dialekt och standard.

Med begreppet dialekt förstår de flesta ett sätt att tala som förekommer på landsbygdsorter och som både lexikalt och morfologiskt skiljer sig från skriftspråket; en dialekt uppfattas ha *egna ord* och *egna böjningar* (jfr Teinler

2016 s. 224–227). Det har inte svenskan i Helsingfors. Med standardsvenska uppfattar informanterna generellt ett slags idealspråk: ett korrekt språk som påminner om skriftspråket och som inte innehåller ord från andra språk, t.ex. finska eller engelska (jfr Teinler 2016 s. 243–247). Många informanter, särskilt de yngre, upplever att deras eget språk inte är tillräckligt "bra" för att det ska kunna kallas standardsvenska. Likväl menar de flesta att svenskan i Helsingfors ligger närmare ett slags finlandssvenskt standardtalspråk än någon dialekt.

Man kan alltså konstatera att informanternas uppfattningar om begreppen dialekt och standardsvenska stämmer rätt bra överens med vad man inom svensk dialektologi traditionellt har avsett med samma begrepp (jfr t.ex. Dahlstedt 1978, Svahn 2003). Den tveksamhet och förvirring som uppstår när informanterna ska beskriva sitt språk i förhållande till dialekt och standard ger i sin tur uttryck för en rätt hög medvetenhet om språklig variation och dess olika former.

5.2 Regional eller social varietet?

Informanternas uppfattningar om svenskan i Helsingfors som regionalt avgränsad har jag granskat genom att analysera kartritningsuppgiften i förhållande till utsagor i intervjun. Vad gäller kartritningsuppgiften förekom fyra huvudtyper av regionala gränsdragningar:

- (1) Endast Helsingfors (4 inf.)
- (2) Hela Helsingforsregionen, dvs. Helsingfors, Esbo, Grankulla och Vanda (ibland även Kyrkslätt och/eller Sibbo) (23 inf.)
- (3) Helsingforsregionen och andra städer (Åbo, Vasa, Björneborg, Jyväskylä, Kotka och/eller Tammerfors) (7 inf.)
- (4) Hela Nyland och hela Åboland eller delar av Nyland och delar av Åboland (ibland även Åland) (6 inf.)

På basis av kartmarkeringarna var alltså över hälften av informanterna överens om att den svenska som de själva talar geografiskt kan avgränsas till Helsingforsregionen. Om man också beaktar hur informanterna motiverar sina gränsdragningar och dessutom granskar övriga utsagor om geografiska varietetsgränser i intervjun, blir det emellertid tydligt att nästan alla informanter delar ovan nämnda uppfattning. Det blir också klart att skillnaderna i kartmarkeringarna primärt beror på hur

informanterna tolkade uppgiftsanvisningen, närmare bestämt formuleringen "likadan svenska" och inte på uppfattningarna. En del tolkade "likadan svenska" tämligen brett, snarast såsom förståelig, medan andra gjorde betydligt snävare tolkningar och tänkte att den regionala gränsdragningen skulle gälla "exakt likadan svenska". Det är sålunda skäl att fundera över huruvida formuleringen "likadan svenska" från min sida var ett olyckligt val och om jag hellre borde ha formulerat mig på något annat sätt. Min bedömning är emellertid att informanterna hade upplevt samma tolkningssvårigheter med vilken formulering som helst, eftersom det primärt var den geografiska avgränsningen som upplevdes som svår att göra. Det har att göra med den sociala dimensionen av språklig variation: informanterna ansåg att deras eget språk inte enbart kan avgränsas geografiskt, utan att olika sociala faktorer också är avgörande för *vem* de uppfattar att talar likadan svenska som de själva (jfr Vaattovaara 2009 s. 241 ff). De sociala faktorer som informanterna sammantaget nämnde är ålder, social klass, (ut)bildning, mobilitet och språklig bakgrund.

Enligt informanterna kan svenskan i Helsingfors(regionen) alltså inte beskrivas som en enhetlig varietet definierad enbart på regionala grunder. Istället uppfattar de en social variation inom regionen och denna anses i allmänhet vara viktigare för vem de identifierar sig med språkligt.

5.3 Uppfattningar om särdrag

Som också tidigare forskning visat (t.ex. Bolfek Radovani 2000 s. 62, Palander 2011 s. 167, Teinler 2016 s. 140 ff, 173 ff) hade även mina informanter svårt för att lyfta fram och tala om specifika språkdrag. Uppgiften är sannolikt desto mer utmanande ju mer lik standardspråket det egna språket uppfattas vara, och många informanter säger också uttryckligen att de tycker att det är svårt. Teinler (2016 s. 173–174) upplevde att informanterna i hennes studie beklagade att de inte kunde bidra till forskningen, just i och med att de inte kunde tala om enskilda dialektdrag. Jag har liknande erfarenheter. Särskilt när intervjun var över och jag tackade informanterna för deltagandet var många väldigt anspråkslösa och beklagade att de inte hade kunnat hjälpa mig mer.

Det som praktiskt taget alla informanter ändå lyfter fram som det språkligt sett mest typiska för människor som bor i Helsingfors(regionen)

är användningen av finska ord och uttryck i (vardags)samtal på svenska. Finska ord och uttryck anses förekomma i alla åldersgrupper, även om många menar att det är vanligare bland ungdomar än bland vuxna. Också engelska ord och uttryck anses förekomma i någon mån, särskilt bland ungdomar.

Utöver finska (och engelska) ord finns det inga sådana språkdrag som informanterna sammantaget uppfattar som typiska för svenskan i Helsingfors på regionala grunder – vilket naturligtvis hänger samman med att svenskan i Helsingfors inte uppfattas som regionalt definierad i första hand. Som redan framkommit uppfattar en del informanter en social variation inom Helsingfors(regionen). Uppfattningarna om hur den sociala variationen ser ut varierar dock, liksom även uppfattningarna om enskilda språkdrag. De språkdrag som informanterna nämner och som uppfattas som sociala variabler är konsonantförlängning, vokalförlängning i kombination med finalt r-bortfall, knarr och nasalitet.¹³ I någon mån uppfattas också användningen av finska och engelska ord variera socialt, i och med att en del informanter snarast kopplar ihop användningen med ett slags ungdomsspråk. Det bör framhållas att alla informanter inte nämner alla drag – i själva verket finns det få informanter som nämner dem alla – och att det också finns tämligen många informanter som inte nämner något drag alls (utöver finska och engelska ord). Värt att notera är vidare att nasalitet verkar vara ett drag som förknippas med Helsingfors både på svenskt och finskt håll (jfr Höckerstedt 2006 s. 131, Vaattovaara & Soininen-Stojanov 2006 s. 239, Mielikäinen & Palander 2014 s. 212).

En del informanter beskriver vissa drag tillsammans med andra drag och uppfattar dem sålunda som sammankopplade. Det är t.ex. typiskt att knarr och nasalitet nämns tillsammans med konsonantförlängning, ibland även med vokalförlängning vid r-bortfall. Samtliga drag kopplas då ihop med ett arrogant och högfärdigt beteende, de värderas negativt och beskrivs i viss mån som stereotypiska. Inte sällan görs olika typer av sociala kopplingar, t.ex. till ett visst sätt att klä sig (dyra märkeskläder), vissa yrken (ekonomier från Svenska Handelshögskolan), vissa skolor (Svenska Handelshögskolan eller "Hanken", Svenska Normallyceet eller "Norsen") och/eller boende i vissa stadsdelar (Eira). I ett par fall kopplas dragen ihop med staden Grankulla.

---

¹³ Det bör framhållas att informanterna inte själva använder de nämnda termerna, utan språkdragen beskrivs på andra sätt, ofta genom exempel på enskilda ord i kombination med en förklaring.

Konsonantförlängning kan emellertid också värderas positivt. En del informanter förknippar draget med hög (ut)bildningsnivå, prestige och/eller en "gammal, fin" helsingforsiska i positiv bemärkelse. Draget uppfattas då som normenligt. En del andra informanter gör samma typ av social koppling, men ger samtidigt uttryck för negativa attityder och uppfattar konsonantförlängning som ett överklassdrag. Därutöver finns det en del informanter som inte lägger några särskilda värderingar i draget och inte gör några sociala kopplingar, utan snarast uppfattar det som allmänt förekommande i Helsingfors(regionen).

Vad gäller vokalförlängning vid r-bortfall finns det alltså en del informanter som förknippar det med ett arrogant och högfärdigt beteende. En del informanter anser i sin tur att draget primärt är kännetecknande för ungdomsspråket i Helsingfors(regionen). Av dessa uppfattar en del (äldre) informanter det som ovårdat, slarvigt och slentrianmässigt, medan andra (särskilt yngre) informanter inte lägger någon särskild värdering i det. Några informanter menar därutöver att draget förekommer allmänt i Helsingfors(regionen), utan att precisera sin uppfattning om en eventuell social koppling.

5.4 Identifiering av olika varieteter och perception av särdrag

Hittills har jag koncentrerat mig på informanternas uppfattningar uttryckta i intervjun, dvs. sådana uppfattningar som bygger på mentala representationer. Jag går nu över till deras faktiska perception och redogör för deras identifikation av olika regionala varieteter och perception av enskilda särdrag i perceptionstestet.

Till att börja med kan man konstatera att det var en tämligen svår uppgift att placera talproven i perceptionstestet geografiskt. Den genomsnittliga andelen rätta placeringar (inkl. både rätta svar och rätta men oprecisa svar) i hela materialet är 32 %, vilket förvisso stämmer rätt bra överens med resultat i tidigare studier som haft liknande syften (t.ex. Williams m.fl. 1999, Clopper & Pisoni 2004, Díaz-Campos & Navarro-Galisteo 2009). Det finns emellertid stora skillnader mellan de olika talproven. I tabell 2 anges den genomsnittliga andelen rätta svar och rätta men oprecisa svar i förhållande till de olika talproven. Talproven står i den ordning som de spelades upp för informanterna.

Tabell 2. Andelen rätta svar i förhållande till de olika talproven

	Talprov 1: Kyrkslätt	Talprov 2: Helsing- fors	Talprov 3: Åbo	Talprov 4: Vasa	Talprov 5: Åbo	Talprov 6: Helsing- fors
Andel exakt rätta svar	5 %	52 %	8 %	21 %	7 %	32 %
Andel rätta svar och rätta men oprecisa svar sammanslagd	28 %	70 %	11 %	21 %	10 %	49 %

Det framgår tydligt att de två talproven från Helsingfors har fått flest rätta svar, eller, uttryckt på annat sätt, varit lättast att placera geografiskt. Detta gäller generellt både sådana informanter som själva kommer från Helsingfors och sådana informanter som kommer från andra orter. Att de olika talproven har fått så olika antal rätta svar beror sannolikt på att de i varierande grad innehåller språkliga ledtrådar som bidrar till identifieringen av dem. Detta blir tydligt när man granskar vilka motiveringar informanterna ger för sina svar.

Vad gäller talproven från Helsingfors tar informanterna i huvudsak fasta på konsonantförlängning. En del lyfter också fram finalt r-bortfall kombinerat med förlängd slutvokal. Somliga noterar därtill knarr och nasalitet. De informanter som noterar något av de här dragen placerar också undantagslöst talproven rätt, dvs. i Helsingfors eller åtminstone i Helsingforsregionen. Man kan alltså konstatera att de nämnda dragen aldrig förknippas med någon annan stad eller något annat område och att de således kan betraktas som platsindex för Helsingfors(regionen). För en del informanter indikerar dragen dock inte enbart plats. Det är inte ovanligt att de gör samma typer av kopplingar mellan språkdragen och olika sociala omständigheter som informanterna gjorde i intervjuerna. Dragen (eller något av dem) kopplas alltså ihop med ett visst beteende (t.ex. arrogant och högfärdigt), specifika miljöer (Svenska Handelshögskolan) och vissa stadsdelar (Eira). I många fall genererar de också negativa attityder. De negativa attityderna är mest frekventa hos informanter som inte själva kommer från Helsingfors, men de förekommer också bland några Helsingforsinformanter, som då snarast ser de nämnda

dragen som typiska för vissa områden och/eller vissa människor och inte som typiska för Helsingfors i allmänhet.

Vad gäller de övriga talproven kan man konstatera att det i inget fall kom fram sådana drag som på ett entydigt sätt kunde ses som platsindex eller index för sociala innebörder av olika slag på samma sätt som för Helsingfors. Informanternas svar gällande de övriga talproven var på det hela taget mycket varierande och i sina motiveringar tog de fasta på olika aspekter. Vad gäller talprovet från Vasa noterade en del informanter förvisso utmärkande språkdrag, men utpekandet av särdrag ledde dock inte alltid till en korrekt geografisk placering. Vad gäller talproven från Åbo och Kyrkslätt hänvisade många informanter till ett neutralt och vårdat språk och/eller till frånvaron av utmärkande drag, något som i sin tur ledde till att den geografiska placeringen upplevdes som ytterst svår att göra.

5.5 Betydelsen av sociala variabler

I avsnitt 5.1–5.4 har jag presenterat informanternas uppfattningar om och perception av svenskan i Helsingfors på ett övergripande sätt. Trots de generaliseringar som gjorts finns det stora individuella skillnader bland informanterna, både vad gäller uppfattningar uttryckta i intervjun och placeringen av regionala varieteter och identifieringen av särdrag i perceptionstestet. Det är avslutningsvis på sin plats att säga något om betydelsen av utomspråkliga faktorer.

Ett återkommande resultat i tidigare folkdialektologisk forskning är att människors erfarenheter av olika sätt att tala är avgörande för både uppfattningar om språklig variation och för förmågan att känna igen och lokalisera olika regionala varieteter (t.ex. Preston 1993, Williams m.fl. 1999, Clopper 2004, Clopper & Pisoni 2006, Røstad 2009). Mina resultat ger delvis stöd åt denna hypotes. Vad jag har kunnat se är att informanternas uppfattningar – eller kanske snarare deras förmåga att diskutera språk och språkliga fenomen i en intervjusituation generellt – i någon mån är kopplad till ålder. Med det menar jag att de informanter som är yngre än 20 år i regel resonerar mindre detaljerat kring intervjufrågorna och lyfter i allmänhet fram färre specifika språkdrag än de äldre informanterna. Det torde i sin tur dels bero på att de yngre informanterna rimligtvis har mindre erfarenhet av olika sätt att tala, bl.a. eftersom många av dem har bott på samma ort hela sitt liv, dels på att de sannolikt har mindre erfarenhet av intervjun som aktivitet och av att resonera kring sina åsikter

med en främmande person (jfr Teinler 2016 s. 272). Jag vill ändå betona att det också finns undantag. Det finns alltså yngre informanter som diskuterar intervjufrågorna mycket utförligt, samtidigt som det finns äldre informanter som är väldigt fåordiga i sina svar. Jag är benägen att tro att detta snarast kan förklaras utifrån informanternas personliga egenskaper.

Vad jag också har kunnat se är att de informanter som – enligt vad de själva rapporterat – har rört sig mycket i olika regioner av Finland och/eller har släktingar eller vänner som talar på olika sätt, oftare än andra kan peka ut och beskriva konkreta språkdrag i intervjun. De har i regel också lättare för att tala om språklig variation över lag. Vad gäller de informanter som deltog i perceptionstestet har nästan alla informanter – också i detta sammanhang utgående från vad de själva har rapporterat – erfarenhet av olika sätt att tala, åtminstone i någon mån. Likväl har de mycket varierande testresultat. Utgående från självrapporteringen är det dock svårt att bedöma vilka informanter som har mer eller mindre erfarenhet och hur denna erfarenhet i respektive fall ser ut. Möjligen kunde man dra slutsatsen att erfarenheter av olika sätt att tala i viss mån påverkar förmågan att identifiera regionala varieteter, men att den också är beroende av individuella egenskaper. Det är möjligt att vissa människor på grund av en sorts naturlig fallenhet är bättre på att höra språkliga skillnader än andra (jfr Palander 2011 s. 190).

Det finns alltså inga entydiga samband mellan uppfattningar, perception och sociala variabler som ålder, kön, hemort eller språklig bakgrund. Däremot finns det ett samband mellan uppfattningar och utbildningsområde eller yrke. Av de informanter som deltog i intervjun har ingen lingvistisk utbildning, men några studerar eller har examen inom pedagogik eller journalistik. Det är tämligen uppenbart att de informanter som i relativt hög grad har (det svenska) språket som ett av sina viktigaste arbetsredskap – eller explicit uttrycker ett särskilt intresse för språk och litteratur i allmänhet – har en större begreppsrepertoar att använda sig av när de ska beskriva olika språkliga fenomen, än dem som inte har behov av att dagligen fästa uppmärksamhet vid sin egen (och andras) språkanvändning. Denna trend kan också skönjas i resultaten från perceptionstestet. En del av de informanter som utförde testet var universitetsstudierande i svenska, vilket betyder att de åtminstone i någon mån kan ses som "professionella" lingvister. Deras utbildning hade emellertid ingen betydelse för testresultaten, dvs. huruvida de lyckades placera de olika talproven geografiskt rätt. Däremot hade den en betydelse för vilka typer av motiveringar informanterna gav för sina svar. De som

hade lingvistisk utbildning tog i högre grad än andra fasta på språkliga aspekter i sina motiveringar. Detta är i och för sig knappast särskilt överraskande. Något överraskande är däremot att utbildningen inte hade nämnvärd betydelse för testresultaten, vilket också talar för att identifikationsförmågan (delvis) är beroende av individuella egenskaper.

Vad gäller utbildningsnivå generellt kan jag snarast konstatera att inte heller den verkar ha avgörande betydelse, varken för informanternas uppfattningar eller för deras förmåga att identifiera regionala varieteter och särdrag. Mina informanter har i detta avseende en tämligen enhetlig bakgrund, dvs. hög utbildning eller på väg att skaffa sig en sådan, men olika typer av uppfattningar och varierande prestationer i perceptionstestet. Hög utbildning verkar alltså inte garantera goda testresultat eller utmynna i samma typer av uppfattningar. Vilken typ av uppfattningar informanter med lägre utbildning har och huruvida de hade fått bättre eller sämre testresultat kan jag förstås inte veta.

5.6 Konklusion

I det här kapitlet har jag sammanfattat resultaten i delstudie I och II. Jag avslutar kapitlet genom att koncist besvara forskningsfrågorna (1) och (2) och därefter redogöra för hur resultaten påverkade utformningen av delstudie III och IV.

- (1) Hur uppfattar och beskriver personer från Helsingfors med omnejd sitt eget språk? Vilka särdrag identifierar de i sitt språk? I vilken mån uppfattas olika språkdrag som regionala, dvs. som typiska för Helsingfors som geografiskt avgränsad plats i allmänhet, och/eller i vilken mån indikerar språkdrag istället olika sociala betydelser?

Informanterna uppfattar i regel sitt eget språk som en mellanform mellan standard och dialekt, men de har generellt svårt för att ge det en benämning. Svenskan i Helsingfors(regionen) uppfattas inte som en enhetlig regional varietet. Istället uppfattas den sociala variationen inom regionen som viktig för vem informanterna identifierar sig med språkligt. De språkdrag som lyfts fram kopplas generellt ihop med både regional och social variation, närmare bestämt med social variation inom en geografiskt avgränsad plats. De språkdrag som nämns är konsonantförlängning,

vokalförlängning i kombination med finalt r-bortfall, knarr, nasalitet, finska ord och engelska ord.

- (2) I vilken mån kan personer från Helsingfors och från andra delar av Finland känna igen talare från Helsingfors och vad bygger de i så fall sina omdömen på? Vilka språkdrag kopplar lyssnare alltså ihop med Helsingfors och/eller olika grupper av människor som i sin tur (eventuellt) kopplas ihop med Helsingfors?

Talare från Helsingfors känns i regel igen bättre än talare från Åbo, Vasa och Kyrkslätt, dvs. områden där människor i genomsnitt (också) talar tämligen standardnära. Konsonantförlängning, vokalförlängning i kombination med finalt r-bortfall, knarr och nasalitet kopplas undantagslöst ihop med Helsingfors och aldrig med något annat område. Språkdragen fungerar alltså som platsindex för Helsingfors, även om en del informanter också uppfattar dem som index för olika sociala innebörder.

Ett av syftena med delstudie I och II var att få fram sådana språkdrag som kunde vara värda att undersöka närmare ur en variationsanalytisk synvinkel i faktiskt språkbruk. Tanken var att informanternas uppfattningar om enskilda språkdrag skulle bestämma valet av undersökningsfokus i delstudie III och IV. På basis av resultaten i delstudie I och II valde jag således att fokusera på variationen av variablerna konsonantkvantitet och finalt -r i verbens presensformer och substantivens pluralformer. Jag valde också att titta närmare på användningen av finska och engelska ord. Däremot har jag inte undersökt knarr och nasalitet, men det skulle naturligtvis vara intressant att göra i framtiden.

Inom ramen för delstudie III har jag undersökt förhållandet mellan uppfattningar, perception och produktion när det gäller variabelvarianterna konsonantförlängning och vokalförlängning i kombination med finalt r-bortfall. Inom ramen för delstudie IV har jag vidare undersökt variationen av variablerna konsonantkvantitet och finalt -r, dels i förhållande till en del andra språkliga variabler (däribland användningen av finska och engelska ord), dels i förhållande till olika sociala variabler och kontexter.

6 VARIATION I FAKTISKT SPRÅKBRUK

I det här kapitlet sammanfattar jag resultaten i delstudie III och IV. Jag börjar med att redogöra för förhållandet mellan uppfattningar, perception och produktion när det gäller konsonantförlängning och vokalförlängning i kombination med finalt r-bortfall (avsnitt 6.1). Därefter diskuterar jag samvariationen av konsonantkvantitet, finalt -r och en del andra språkdrag (avsnitt 6.2). I avsnitt 6.3 ser jag på förhållandet mellan språklig variation och sociala variabler, medan avsnitt 6.4 handlar om variation i förhållande till vissa kontextuella faktorer. Kapitlet avslutas i avsnitt 6.5 där jag besvarar forskningsfrågorna (3) och (4).

6.1 Förhållandet mellan uppfattningar, perception och produktion på individnivå

I avsnitt 5.3 har jag redogjort för vilka typer av uppfattningar om konsonantförlängning och vokalförlängning i kombination med finalt r-bortfall som finns bland informanterna. På individnivå stämmer de uppfattningar som informanterna uttrycker i intervjun bra överens med de uppfattningar som de uttrycker i samband med perceptionstestet. Det finns alltså inga informanter som skulle uppvisa motstridiga uppfattningar i intervjun och perceptionstestet. De informanter som nämner konsonantförlängning i intervjun identifierar i regel även draget i testet, men det finns också informanter som inte nämner draget i intervjun, men som ändå fäster sig vid det i testet. Av de informanter som nämner vokalförlängning vid finalt r-bortfall i intervjun är det emellertid bara knappt hälften som också identifierar draget i testet och det finns ingen informant som endast uppmärksammar draget i samband med testet, men inte nämner det i intervjun. En rimlig förklaring kan vara att konsonantförlängning förekommer fler gånger i talproven i perceptionstestet än vokalförlängning vid r-bortfall.

Det bör framhållas att endast ungefär hälften av informanterna uttryckte uppfattningar om konsonantförlängning och/eller vokalförlängning vid r-bortfall i intervjun, medan den andra hälften alltså inte nämnde dessa drag alls. Med några undantag identifierade de här informanterna inte heller dragen i testet. Man kan alltså dra slutsatsen att sannolikheten för att informanter identifierar olika språkdrag i ett

perceptionstest är större i sådana fall då de också har tydliga mentala representationer av dragen, i den meningen att de spontant lyfter fram dem i en intervju, än i sådana fall då de inte spontant uttrycker åsikter om dem.

Vad gäller de informanter som nämnde konsonantförlängning och/eller vokalförlängning vid r-bortfall i intervjun och/eller perceptionstestet stämde uppfattningarna i allmänhet bra överens med deras produktion av samma drag. Dock förekom en viss överrapportering av vokalförlängning vid r-bortfall. Draget var tämligen sällsynt i intervjumaterialet och en del av de informanter som sade att draget kännetecknar deras eget språk uppvisade inga belegg på det. Förklaringen kan eventuellt skönjas i uppfattningarna. Som redan framkommit uppfattar en del informanter det som ett tämligen ovårdat och slarvigt drag som kännetecknar ungdomsspråket. Intervjun som samtalskontext kan däremot tänkas uppfattas som en rätt formell situation och det är sålunda möjligt att informanterna försökte undvika draget i intervjun.

Bland de informanter som *inte* nämnde konsonantförlängning eller vokalförlängning vid r-bortfall i intervjun eller perceptionstestet fanns det både sådana som hade dragen (eller något av dragen) i sitt eget språk och sådana som inte hade dragen i sitt eget språk. Att människor inte nämner enskilda språkdrag i en intervju eller ett perceptionstest betyder alltså inte att deras eget språk saknar särdrag. Orsakerna till att en del informanter inte nämnde enskilda språkdrag kan variera. En möjlighet är att de helt enkelt inte kom att tänka på sådana i intervjusituationen, särskilt eftersom jag använde mig av öppna frågor och inte explicit frågade efter uppfattningar om enskilda drag. Perceptionstestet fungerade visserligen som en kompletterande metod för att med hjälp av talstimuli trigga fram uppfattningar. En annan möjlighet är att en del människor helt enkelt saknar mentala representationer av vissa språkdrag och inte uppfattar dem som betydelsefulla. En ytterligare möjlighet är att informanterna av någon orsak inte ville nämna språkdragen för mig.

6.2 Samvariation mellan olika språkliga variabler

Inom ramen för delstudie IV har jag undersökt variationen av konsonantkvantitet i segmentföljden lång vokal plus tonlös konsonant i betonad stavelse, finalt -r i verbens presensformer och substantivens pluralformer, kort- och långstavighet, pronomenvarianterna *di-dåm* för

tredje person pluralis samt användningen av finska och engelska ord och uttryck i inspelade vardagssamtal. Fokusvariablerna i undersökningen var de två förstnämnda. Variationen av dem har jag dels studerat i förhållande till varandra, dels i förhållande till de övriga nämnda språkliga variablerna.

Vad gäller båda fokusvariablerna finns det en stor variation i materialet. Informanterna har en andel förlängda konsonanter som är mellan 0 och 93 procent och en andel vokalförlängning vid r-bortfall som varierar mellan 0 och 72 procent. Vad gäller vokalförlängning vid r-bortfall finns det visserligen endast en informant som har en mycket hög andel (dvs. 72 procent), medan resten har högst 35 procent.

Det finns inget entydigt samband mellan informanternas användning av konsonantförlängning och användning av vokalförlängning vid r-bortfall, så att de informanter som har en hög andel konsonantförlängning också skulle ha en hög andel vokalförlängning vid r-bortfall, eller så att de som har en hög andel konsonantförlängning skulle ha en låg andel vokalförlängning vid r-bortfall. Det man kan konstatera är att de informanter som inte uppvisar några belägg på konsonantförlängning alls, eller endast enstaka belägg, inte uppvisar några belägg på vokalförlängning vid r-bortfall heller. Däremot finns det en del (äldre) informanter som har en hög andel konsonantförlängning, men inte uppvisar några belägg på vokalförlängning vid r-bortfall alls. De här informanterna använder uteslutande pronomenvarianten *di*, uppvisar belägg på långstaviga former (som för övrigt är rätt sällsynt i materialet) och använder inte finska eller engelska ord alls.

Det finns heller ingen entydig samvariation mellan konsonantkvantitet, kort- och långstavighet, *di-dâm* och finska och engelska ord. Bland de informanter som har en andel förlängda konsonanter på över 80 procent finns både sådana som använder långstaviga former av de undersökta fokusorden och sådana som inte gör det, det finns sådana som uteslutande använder *di* och sådana som uteslutande använder *dâm* och det finns sådana som använder rätt många finska och engelska ord och sådana som inte gör det. Detta gäller även sådana informanter som har en andel förlängda konsonanter på under 20 procent, liksom sådana informanter som uppvisar en tämligen stor intraindividuell variation.

Vad gäller samvariationen mellan finalt -r, kort- och långstavighet, *di-dâm* och finska och engelska ord kan man konstatera följande: De informanter som har en andel vokalförlängning vid r-bortfall på 10 procent eller mer uppvisar inga belägg på långstaviga former (när det gäller de

undersökta fokusorden), de flesta använder kortformer i tämligen hög grad, de använder uteslutande pronomenvarianten *dåm* och ganska många använder dessutom en del finska och engelska ord. Man kan sålunda urskilja ett sätt att tala som kännetecknas av vokalförlängning vid r-bortfall, kortformer, pronomenvarianten *dåm* och finska och engelska ord. De här informanterna har dock konsonantförlängning i mycket varierande grad.

6.3 Variation i förhållande till sociala variabler

Jag går nu över till att redogöra för variationen i förhållande till en del sociala variabler. De utomspråkliga variabler jag har beaktat är kön, ålder, födelse- och uppväxtort, utbildningsnivå, språklig bakgrund, föräldrarnas hemort och utbildningsnivå. Vad gäller utbildningsnivå har mina informanter förvisso en mycket enhetlig bakgrund, men i och med att de ändå uppvisar en stor variation vad gäller de undersökta språkdragen har jag i varje fall kunnat konstatera att utbildningsnivån inte (ensam) är avgörande för variationen.

Det finns inga entydiga mönster mellan variationen och de undersökta sociala variablerna. Det man kan konstatera vad gäller konsonantkvantitet är att de informanter vars föräldrar är födda och bosatta i Helsingfors i regel har en högre andel konsonantförlängning än de informanter vars föräldrar är födda på andra orter. Men det finns också undantag, dvs. informanter vars föräldrar inte ursprungligen kommer från Helsingfors, men vars språk ändå kännetecknas av konsonantförlängning. Det gäller t.ex. den informant – en 19-årig man – som har den högsta andelen konsonantförlängning i hela materialet: han är född, uppvuxen och bosatt i Esbo, liksom även hans föräldrar. Vad gäller finalt -r kan man i sin tur konstatera att varianten vokalförlängning vid r-bortfall är betydligt vanligare bland yngre än äldre informanter. De informanter som uppvisar flest belägg är alla under 30 år, medan draget inte förekommer alls bland de informanter som äldre än 65 år. Det finns emellertid också unga informanter vars språk inte kännetecknas av vokalförlängning vid r-bortfall.

Det viktigaste resultatet av analysen av samvariationen mellan språkliga och utomspråkliga variabler är att en entydig sådan inte finns. Trots att man kan skönja vissa mönster finns det alltid undantag och informanter som avviker antingen med avseende på någon språklig eller

utomspråklig variabel. Det är naturligtvis möjligt att det finns kopplingar mellan variationen och andra typer av utomspråkliga variabler än de som jag har undersökt. Sannolikt är det i mer komplexa sociala omständigheter, som t.ex. (känslan av) grupptillhörighet, identifikation, livsstil och värderingar, eller en kombination av dessa, som förklaringarna till variationen i grunden måste sökas.

6.4 Variation i förhållande till kontextuella faktorer

Jag går nu, avslutningsvis, över till att redogöra för variationen i förhållande till en del kontextuella faktorer. De kontextuella faktorer jag har tagit hänsyn till är samtalsituationen, närmare bestämt skillnaden mellan intervjuer och inspelade vardagssamtal, och den språkliga (främst fonetiska) kontexten. Den sistnämnda valde jag att se närmare på eftersom en del informanter uppvisade en tämligen stor intraindividuell variation av både konsonantkvantitet och finalt -r. Det visade sig att den intraindividuell variationen delvis kunde förklaras utifrån taltempo och emfas. Ett långsammare taltempo, till följd av att talaren t.ex. tvekar, innebar i regel konsonantförlängning, medan ett snabbare taltempo ledde till kortare konsonanter. Förlängda konsonanter förekom därtill oftare då ordet sades emfatiskt. Också vokalförlängning vid r-bortfall förekom oftare i emfatisk position och oftare vid långsammare taltempo än vid snabbt. Detta är måhända inte ett särskilt överraskande resultat. När det gäller fonetiska variabler spelar taltempot alltid en roll för realiseringen. Då kan man förstås fråga sig när taltempot blir så snabbt att det endast finns ett möjligt alternativ för realiseringen och hur man då borde betrakta sådana fall. En möjlighet är att sådana fall sorteras bort. Det är dock problematiskt att avgöra exakt när taltempot är "för" snabbt; var ska man alltså dra gränsen? I den här studien har jag inte sorterat bort den här typen av belägg, men eftersom det är fråga om tämligen få fall, torde det ändå inte påverka helhetsresultatet i särskilt hög grad.

Alltid kunde den intraindividuell variationen dock inte förklaras utifrån taltempo eller emfas, vilket betyder att också andra faktorer sannolikt är av betydelse. Därtill är det naturligtvis möjligt att den intraindividuell variationen ibland helt enkelt måste ses som slumpmässig.

Jag har vidare jämfört variationen av konsonantkvantitet och finalt -r i intervjuerna och de inspelade vardagssamtalen. Ett syfte med jämförelsen

var att få information om språkdragens upplevda stilnivå. Analysen visar att konsonantförlängning generellt förekom oftare i intervjuerna, medan vokalförlängning vid r-bortfall var vanligare i vardagssamtalen. Vokalförlängning vid r-bortfall var i själva verket rätt sällsynt i intervjuerna. Möjligen kan man se tendenser till att dragen uppfattas ha olika formalitetsgrad. Det verkar alltså som om konsonantförlängning i allmänhet uppfattas som accepterad att använda i en formell intervju, medan vokalförlängning vid r-bortfall snarare verkar anses tillhöra informella diskussioner och ett ledigt vardagsspråk eller ungdomsspråk. Informanternas egna uppfattningar om dragen ger också stöd åt en sådan slutsats (jfr avsnitt 5.3). För att ytterligare utreda språkdragens upplevda stilnivå kunde det vara intressant att i framtiden studera användningen av dem i kontexter som skiljer sig från varandra ännu mer, t.ex. vardagssamtal och formella arbetsmöten eller föredrag.

6.5 Konklusion

I det här kapitlet har jag sammanfattat resultaten i delstudie III och IV. Jag avslutar kapitlet genom att koncist besvara forskningsfrågorna (3) och (4).

- (3) Hurdant är förhållandet mellan uppfattningar om, perception av och variation i faktiskt språkbruk på individnivå när det gäller sådana språkdrag som människor kopplar ihop med Helsingfors?

Uppfattningar, perception och produktion stämmer generellt bra överens på individnivå när det gäller konsonantförlängning och vokalförlängning vid finalt r-bortfall, även om det förekom en viss överrapportering av det sistnämnda. Detta gäller dock enbart sådana informanter som har mentala representationer av dragen. Bland de informanter som inte uttryckte några uppfattningar om dragen fanns det både sådana som hade dragen i sitt språk och sådana som inte hade det.

- (4) Hur ser den språkliga variationen ut i svenskan i Helsingfors på 2010-talet, särskilt när det gäller sådana språkdrag som människor uppfattar som typiska för Helsingfors? Kan variationen kopplas till sociala och/eller kontextuella faktorer? Har variationen ett samband med variationen av andra språkdrag och i så fall vilka?

Det finns en stor variation i materialet vad gäller de undersökta språkdragen, vilket tyder på att svenskan i Helsingfors är heterogen. Variationen av konsonantkvantitet och finalt -r kan inte entydigt kopplas till sådana sociala faktorer som undersökts inom ramen för den här studien, inte heller till variationen av de språkliga variablerna kort- och långstavighet, pronomenvarianterna *di-dåm* eller användningen av finska och engelska ord, eftersom det alltid finns undantag som i olika avseenden inte följer mönstret. Man kan se tendenser till att vokalförlängning vid r-bortfall är vanligare i informella samtalskontexter, medan konsonantförlängning är vanligare i formella.

7 DISKUSSION

I den här avhandlingen har jag studerat den talade svenskan i Helsingfors på 2010-talet ur olika perspektiv: jag har dels intresserat mig för uppfattningar om den ur ett folkdialektologiskt perspektiv och dels för variation i faktiskt språkbruk ur ett variationsanalytiskt perspektiv. I detta avslutande kapitel diskuterar jag resultaten av alla delstudier sammantaget. I avsnitt 7.1 sammanslår jag resultaten i en modell och diskuterar olika sociala betydelser kopplade till svenskan i Helsingfors i dag. I avsnitt 7.2 diskuterar jag teoretisk-metodiska konsekvenser av resultaten och besvarar därigenom forskningsfråga (5). Avsnitt 7.3 ägnas avslutningsvis åt en framåtblick.

7.1 Syntes: Indexikalitet i svenskan i Helsingfors på 2010-talet

Den här avhandlingen har visat att den talade svenskan i Helsingfors på 2010-talet är heterogen. Liksom tidigare studier visat finns det inte *en* enhetlig Helsingforsvarietet. Utgående från både informanternas egna uppfattningar och det faktiska språkbruket finns det istället en social variation inom Helsingfors. Den är emellertid inte entydigt beroende av s.k. traditionella sociala kategorier och fasta strukturer, sådana som man har opererat med inom sociolingvistikens första våg. Förklaringarna till variationen, i den mån det finns sådana, måste alltså sökas på annat håll. De förklaringsmodeller som sociolingvistikens tredje våg erbjuder förefaller relevanta. Inom den tredje vågen betonar man den enskilda individen som aktör, som medvetet väljer att använda vissa språkdrag och med hjälp av dem skapa en särskild social stil (Eckert 2012). Man utgår också från att språklig variation bär på social betydelse. Med social betydelse avses då den sociala information ett visst språkdrag, eller en kombination av språkdrag, kopplas ihop med. (Silverstein 2003, Agha 2007, Eckert 2008, Johnstone & Kiesling 2008.)

För att göra en syntes av resultaten i samtliga delstudier har jag hämtat inspiration från sociolingvistikens tredje våg, särskilt begreppen social stil, social betydelse och Michael Silversteins (2003) teori om indexikalisk ordningsföljd. Den utgår från att det finns en koppling mellan användandet av olika språkdrag och samhällseliga ideologier och

föreställningar (Silverstein 2003, Johnstone m.fl. 2006, Johnstone & Kiesling 2008, Johnstone 2009, Eckert 2012). De sociala betydelser ett språkdrag indikerar måste alltid betraktas och tolkas i ljuset av ett ideologiskt ramverk, dvs. de (abstrakta) modeller och föreställningar som vi använder oss av för att förstå världen omkring oss (se Teinler 2016 s. 33 ff som introducerar det svenska begreppet ramverk i detta sammanhang). I och med att de ideologiska ramverken förändras i takt med allmänna samhällsförändringar, omformas även de sociala betydelser språkdrag indikerar, något som i sin tur är avgörande för språkförändring generellt. De nya sociala betydelserna bygger alltid på de föregående på ett eller annat sätt, men typiskt är att de är snävare och mer specifika ju högre grad av indexikalitet ett språkdrag har. (Silverstein 2003, Johnstone m.fl. 2006, Johnstone & Kiesling 2008.)

I forskningen har man hittills oftast använt en modell som utgår från tre grader eller nivåer av indexikalitet, men enligt Silverstein (2003) kan kedjan i princip fortsätta hur långt som helst. Det finns emellertid något delade uppfattningar om vad de (tre) olika graderna av indexikalitet innebär.¹⁴ I min tolkning utgår jag i första hand från Johnstone m.fl. (2006) och Johnstone & Kiesling (2008). Då ett språkdrag befinner sig på den första indexikalitetsnivån görs en koppling mellan draget och geografiska och/eller sociala omständigheter, som ålder, kön och social status. Kopplingen grundar sig då på en föreställning om att språk varierar geografiskt och/eller socialt och språkdraget kommer sålunda att indexera den sociala betydelsen "en viss geografisk och/eller social tillhörighet".

Till följd av att språkbrukarna i högre grad blir medvetna om den indexering som sker på nivå ett omformas de sociala betydelserna och kopplas till ytterligare föreställningar som utgår från föreställningarna på nivå ett. En socialt definierad grupp kan t.ex. kopplas ihop med ett prestigefyllt eller korrekt språkbruk, vilket innebär att språkbruket i första hand kommer att indikera prestige eller korrekthet och i andra hand socialgruppstillhörighet.

Då ett språkdrag nått den tredje indexikalitetsnivån har de sociala betydelserna ytterligare snävats in. Ett språkdrag kan då indikera särskilda egenskaper (t.ex. maskulinitet, ungdomlighet, tuffhet) och/eller kopplas

---

¹⁴ Det jag beskriver som den andra indexikalitetsnivån betraktar t.ex. Teinler (2016 s. 34–35) som den första indexikalitetsnivån. Hon menar då att språkdrag som befinner sig på den första indexikalitetsnivån saknar koppling till ett ideologiskt ramverk och därmed social betydelse. Det är alltså fråga om språkdrag som inte uppvisar variation. Min tolkning är emellertid att språkdrag som inte uppvisar variation inte kan beskrivas i termer av indexikalitet över huvud taget, eftersom begreppet i sig syftar på att "X" indikerar "Y" (jfr tolkningen i Rabb 2016 s. 41).

ihop med mycket specifika platser och/eller sociala omständigheter (t.ex. en stadsdel, en förening, människor som klär sig på ett visst sätt och ägnar sig åt en viss fritidssysselsättning). Typiskt för ett språkdrag som befinner sig på den tredje indexikalitetsnivån är att det i högre grad än tidigare identifieras, kommenteras och värderas av språkbrukarna själva.

Sammanfattningsvis kan man säga att teorin om indexikalisk ordningsföljd bottenar i en tanke om att språkbrukets sociala betydelse uppstår och förändras när vi som språkbrukare bedömer användandet utifrån ett ideologiskt ramverk. Eftersom de sociala betydelseerna utgår från ideologiska föreställningar, som delvis är beroende av en individs personliga erfarenheter, är de ingalunda statiska utan kan figurera på olika indexikalitetsnivåer samtidigt. Vilken indexikalitetsnivå ett språkdrag befinner sig på och vilken social betydelse det över huvud taget indexerar kan m.a.o. också variera från individ till individ (Johnstone & Kiesling 2008).

De metoder och material jag har använt i min undersökning tillåter mig inte fullt ut att dra slutsatser om språkdrags indexikala betydelse. För det krävs andra typer av studier, med vilka man kommer närmare in på hur språkliga variabler i praktiken används för att skapa social betydelse och hur de sociala betydelseerna förstås i specifika kontexter. Sådana är t.ex. etnografiska materialinsamlingsmetoder och analysmetoder hämtade från interaktionell lingvistik (jfr t.ex. Eckert 2012, Lappalainen 2015, Lehtonen 2015, Rouhikoski 2015). Resultaten i delstudierna tyder ändå på att det finns ett tämligen komplext indexikaliskt system som är knutet till den språkliga variationen i Helsingfors. Den modell jag presenterar nedan är en syntes av resultaten i samtliga delstudier, men ska primärt ses som en hypotes som i ett senare skede bör testas med hjälp av teorier och metoder hämtade från sociolingvistikens tredje våg.

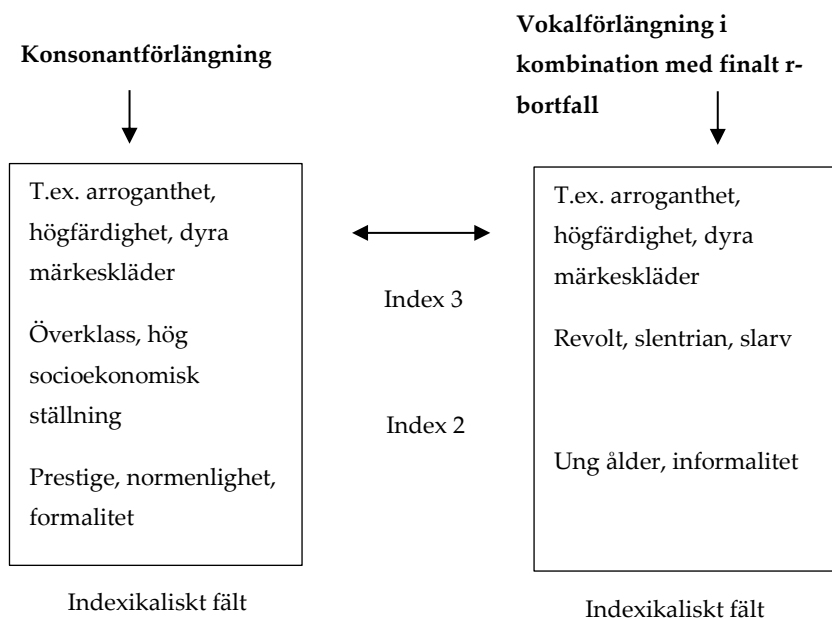
Jag menar att man inom Helsingforsregionen kan urskilja tre sätt att kombinera de språkdrag jag har undersökt i den här studien. Jag beskriver dem nedan som olika sociala stilar. En del informanter (men inte alla) benämnde de här sätten att tala på olika vis. Benämningar som förekom var t.ex. *den stereotypa Helsingforssvenskan* och *Norsensvenska* för en av stilarna, *högsvenska* och *skillnadska* för en annan och *ungdomsspråk* för en tredje. Jag har valt att kalla de tre sätt att tala som jag har urskilt i materialet *den stereotypiska Helsingforssvenskan*, *högsvenska* och *ungdomsspråk*, men jag vill betona att det uteslutande är fråga om informanternas egna benämningar.

Vilka språkdrag som kännetecknar de olika stilarna framgår av tabell 3. De språkdrag som har svärtats är sådana som informanterna själva lyfte fram i de folkdialektologiska intervjuerna eller perceptionstesten.

Tabell 3. Sociala stilar i Helsingfors

<i>Social stil</i>	<i>Särdrag</i>	<i>Social betydelse/ indexering</i>	<i>Indexika -lisk ordnings -följd</i>	<i>Ideologiskt ramverk (exempel)</i>
Den stereotypa Helsingfors-svenskan	<ul style="list-style-type: none"> • konsonant-förlängning • vokal-förlängning vid r-bortfall • nasalitet • knarr 	T.ex. arroganhet, högfärdighet, dyra märkeskläder, ekonomisk utbildning	Nivå 3	”En del människor tror att de är bättre än andra” (index 3).
Högsvenska	<ul style="list-style-type: none"> • konsonant-förlängning • långstaviga former • pronomen-varianten <i>di</i> 	Prestige, formalitet, normenlighet, hög socioekonomisk ställning (överklass), högfärdighet	Nivå 2-3	”Det finns ett formellt högsvenska, som är det korrekta” (index 2). ”En del människor tror att de är bättre än andra” (index 3).
Ungdoms-språk	<ul style="list-style-type: none"> • vokal-förlängning vid r-bortfall • finska och engelska ord och uttryck • kortformer 	Ung ålder, informalitet, slarv, slentrian, revolt	Nivå 2-3	”Ungdomar använder språket för att markera grupp-tillhörighet” (index 2). ”Ungdomar revolterar och bryter mot normer, de slarvar med språket och bryr sig inte” (index 3).

I tabellen blir det tydligt att en del språkdrag ingår i flera sociala stilar, men att kombinationerna av språkdrag varierar liksom de betydelser som förknippas med de sociala stilarna och språkdragen. Eckert (2008 s. 454) har beskrivit de potentiella betydelser ett språkdrag kan indexera som ett *indexikaliskt fält*. Jag åskådliggör de potentiella betydelser konsonantförlängning och vokalförlängning vid r-bortfall kan indexera med hjälp av figuren nedan.

Figur 1. Social betydelse kopplad till konsonantförlängning och vokalförlängning i kombination med finalt r-bortfall

Figuren visar att konsonantförlängning och vokalförlängning vid r-bortfall för en del människor är sammankopplade. Tillsammans med knarr och nasalitet och sannolikt också tillsammans med andra semiotiska element, som t.ex. en viss klädstil, kan de indexera tämligen snäva betydelser som framför allt har att göra med beteende. Språkdragen – och människorna som använder dem – bedöms negativt, t.ex. utifrån en föreställning om att "det finns människor som tror att de är bättre än andra och betar sig arrogant och högfärdigt". Språkdragen ingår i "den stereotypiska Helsingforssvenskan" och indexeringen sker på nivå tre.

Föreställningen om "den stereotypa Helsingforssvenskan" är inte ovanlig, men i mitt material förekommer det här sättet att tala endast hos

en enda informant. Den här informanten, en ung man, är dock varken född, uppvuxen eller bosatt i Helsingfors, utan i Esbo. Eftersom det endast är fråga om en informant är det svårt att dra några långtgående slutsatser utifrån detta, men möjligen visar det på att "den stereotypiska Helsingforssvenskan" inte enbart förekommer i Helsingfors, utan i hela Helsingforsregionen – trots att den alltså primärt indexerar uttryckligen staden Helsingfors (eller i vissa fall Grankulla). I så fall kan man tänka sig att den används som en resurs för att skapa identitet och visa på en viss (helsingforsisk) grupptillhörighet. Av talarna själva bedöms den i sådana fall knappast som negativ.

Att "den stereotypiska Helsingforssvenskan" endast förekommer hos en informant i mitt material kan naturligtvis bero på att de som talar så helt enkelt inte har deltagit i den här studien. Det kan också vara så att den åtminstone i någon mån och i sin mest utpräglade form är en social konstruktion. Som jag nämnde i inledningen har Vaattovaara & Halonen (2015) visat att människor tenderar att koppla ihop ett särskilt s-ljud med finskan i Helsingfors, trots att något särskilt s-ljud inte är belagt i faktiskt språkbruk. Vaattovaara & Halonen (ibid.) drar slutsatsen att det "helsingforsfinska s:et" snarast är en social konstruktion, som tillsammans med andra språkdrag och/eller andra semiotiska element indexerar "helsingforsiskhet". Man kan tänka sig en liknande slutsats när det gäller den mest utpräglade formen av "stereotypisk Helsingforssvenska" – och med det menar jag alltså ett sätt att tala som kännetecknas av tydligt förlängda konsonanter, markanta vokalförlängningar (vid finalt r-bortfall), nasalitet och knarr. Det är ett sätt att tala som man ofta imiterar när man vill härma en helsingforsare.

I den mån "den stereotypiska Helsingforssvenskan" är en social konstruktion kan man förstås fråga sig varifrån föreställningarna om den kommer och hur de har uppstått. Sannolikt är att de sociala betydelser den indexerar dels bottnar i historiska förhållanden (t.ex. att svenska talades av tjänstemän och den bildade överklassen), dels stereotypa bilder av finlandssvenskhet överlag (som också har sin grund i uppfattningar om den svenska överklassen). Man kan också konstatera att de aktuella språkdragen – konsonantförlängning, vokalförlängning vid r-bortfall, knarr och nasalitet – är sådana som ofta uppmärksammas av svenska medier i Finland när man diskuterar särdrag i svenskan i Helsingfors. Under arbetet med den här avhandlingen har jag själv blivit intervjuad av medier i ett par sammanhang och då har de ovan nämnda språkdragen väckt särskilt intresse. Att språkdragen uppmärksammas på detta sätt

bidrar till att föreställningarna om dem och de sociala betydelser de indexerar reproduceras.

Konsonantförlängning och vokalförlängning vid r-bortfall kan också indexera andra sociala betydelser än de ovan nämnda (se figur 1). I tabell 3 framgår att konsonantförlängning (också) ingår i den stil jag har kallat "högsvenska", medan vokalförlängning vid r-bortfall (också) ingår i den stil jag har kallat "ungdomsspråk". Då språkdragen kopplas ihop med dessa stilar är de snarare särskiljande än sammankopplade. Konsonantförlängning indexerar då hög socioekonomisk status (överklass), normenlighet, prestige och/eller formalitet, medan vokalförlängning i motsats indexerar ung ålder, slarv, slentrian och/eller informalitet. En del människor gör en indexering av andra graden. De kopplar ihop språkbruket med en viss social kategori och/eller en viss formalitetsnivå, men lägger ingen särskild värdering i det. En del människor gör i sin tur en indexering av tredje graden. De kopplar ihop språkbruket med en viss social kategori och/eller en viss formalitetsnivå och gör därutöver en ytterligare koppling till någon snävare betydelse. "Högsvenskan" kan t.ex. uppfattas som högfärdig och i den meningen värderas negativt, på samma sätt som "den stereotypiska Helsingforssvenskan". "Ungdomsspråket" kan i sin tur uppfattas som fult och slarvigt och kopplas ihop med ungdomar som inte bryr sig om sitt språk. Typiskt är att de som själva säger att de talar "högsvenska" eller "ungdomsspråk" gör en indexering av andra graden, medan de som anser att de inte själva talar så, utan har identifierat språkbruket hos andra, gör en indexering av tredje graden.

Hur språkdrag bedöms och vilka sociala kopplingar som görs är beroende av den enskilda individens ideologiska ramverk, dvs. de modeller och föreställningar som vi använder oss av för att förstå och tolka världen omkring oss (Silverstein 2003, Johnstone m.fl. 2006). Avgörande är t.ex. vilka allmänna samhällsideologier och normuppfattningar som är rådande under olika perioder i ens liv. De informanter som uppfattar "högsvenskan" som normenlig, prestigefylld och formell och gör en indexering av andra graden är alla 60 år eller äldre. Det samma gäller de informanter vars språk kan karaktäriseras som "högsvenska". Detta kan sannolikt förklaras utifrån de förhållanden och (uppfattningar om) normer som var gällande när de här informanterna växte upp och var unga på 1950-, 1960-, och 1970-talen. Då var t.ex. konsonantkvantitet en variabel som skilde högspråket från lågspråket (Reuter 1982). Det betyder att de äldre informanterna rimligtvis bedömer variationen av konsonantkvantitet

utifrån en föreställning om att icke-förlängda konsonanter kännetecknar arbetarspråket, medan förlängda konsonanter är den normenliga, prestigefyllda varianten. En sådan föreställning verkar emellertid inte finnas bland yngre människor, som har växt upp under en annan tidsperiod. De yngre informanterna i mitt material gör inga kopplingar mellan konsonantkvantitet och korrekthet. I den mån de uppmärksammar draget kopplar de istället ihop det med ett särskilt arrogant beteende, högfärdighet och/eller överklass i negativ bemärkelse. De gör alltså en indexering av tredje graden. Indexeringen bygger på en föreställning om sociala skillnader och tanken om ett prestigefyllt högspråk och ett mindre skattat lågspråk (indexikalitetsnivå 2), men har omformats och snävats in i och med att också samhällsstrukturerna och samhällsideologierna har förändrats (indexikalitetsnivå 3).

Detta visar att en förändringsprocess vad gäller (synen på) konsonantförlängning som prestigedrag är på gång – och delvis har skett. Det konstaterar även Stenberg-Sirén (2018 s. 82) som har undersökt språket i nyhetsuppläsningar på Svenska Yle under perioden 1970–2009. Hon visar att ett uttal med förlängda konsonanter tydligt har minskat i nyhetsuppläsningarna under den undersökta tidsperioden, vilket hon tolkar som att draget har minskat i prestige och inte längre kan sägas ingå i "den standardvarietet som nyhetsuppläsningarna primärt erbjuder som modell för lyssnarna" (ibid). Stenberg-Sirén gör en parallell till danska förhållanden, där forskning har visat att den variant av a-ljudet som tidigare uppfattades som högspråksvariant har ersatts av lågspråksvarianten i dansk radio (se Thøgersen 2015). Rabb (2016) har i sin tur visat att den varietet som tidigare förknippades med arbetarklass i Vasa numera har status som hela stadens varietet och primärt indexerar lokal tillhörighet (istället för social klass) (jfr även Johnstone m. fl. 2006, Remlinger 2009). Liknande mönster kan skönjas i fallet Helsingfors i och med att den stil som uppfattas som prestigefylld och "högspråklig" av en del äldre människor inte verkar ha samma status bland yngre, samtidigt som de varianter som tidigare kännetecknade arbetarspråket (t.ex. icke-förlängda konsonanter, kortstavighet, pronomenvarianten *dåm*) numera också förekommer hos människor med hög utbildning.

Vad gäller konsonantförlängning har jag hittills hävdat att draget befinner sig både på indexikalitetsnivå två och tre, beroende på vem som bedömer det. Men möjligen kan man också säga att det för en del människor befinner sig på nivå ett, eller t.o.m. saknar indexikalisk betydelse. Draget förekommer t.ex. hos en del unga informanter som inte

lägger någon särskild värdering i det. I den mån de uppmärksammar det menar de huvudsakligen att det förekommer allmänt i Helsingfors(regionen). Merparten av dessa informanter uppmärksammar emellertid inte draget över huvud taget (i varje fall inte på basis av intervjun och perceptionstestet), vilket kunde tyda på att det saknar social betydelse för dem. Enligt Johnstone & Kiesling (2008 s. 24) är det viktigt att komma ihåg att de som använder ett visst språkdrag och de som bedömer användandet inte nödvändigtvis gör samma indexikaliska koppling.

Det bör framhållas att uppfattningarna om de beskrivna sociala stilarna och de enskilda språkdragen och vad de indexerar går in i och överlappar varandra. Det är inte alltid lätt – eller ens meningsfullt – att exakt avgöra på vilken indexikalitetsnivå ett språkdrag befinner sig, utan det handlar om ett flytande kontinuum. Jag vill ytterligare betona att modellen i tabell 1 är en hypotes (som visserligen genererats ur resultaten) och att de presenterade sociala stilarna är prototyper som sammantaget inte är det samma som "svenskan i Helsingfors". I Helsingfors förekommer också många andra sätt att tala svenska på. Människor kan i olika grad ha ett eller flera språkdrag från någon av stilarna. Faktum är att en intraindividuell variation av de språkdrag som jag har undersökt inom ramen för den här studien verkar vara rätt vanlig. Just detta pekar emellertid på behovet av att i framtiden gå djupare in på variationens olika funktioner och undersöka språkdrags sociala betydelser i specifika kontexter.

Det bör också framhållas att jag inom ramen för den här studien endast har fokuserat på den svenska som talas av personer med regional hemvist i Helsingforsregionen, men där bor och verkar förstås också många svenskspråkiga personer som har rötter i andra områden i Svenskfinland (och i Sverige). Det är sannolikt att inflyttade personer skiljer sig från infödda, både vad gäller uppfattningar om svenskan i Helsingfors och språkdrag de själva använder. Om man vill beskriva de olika sätt på vilka man kan tala svenska i Helsingfors generellt måste man naturligtvis också beakta de inflyttades uppfattningar och språkbruk. Det kunde gärna göras i framtiden. På basis av den här avhandlingen har konsonantförlängning och vokalförlängning vid r-bortfall den starkaste kopplingen till Helsingfors: i den mån dragen indexerar geografisk plats är det alltid Helsingfors(regionen). Det gäller både personer som själva kommer från Helsingfors och personer som kommer från och bor i andra regioner. Det skulle därför vara intressant att undersöka huruvida personer som flyttat till Helsingfors (medvetet eller omedvetet) väljer att anamma de här

dragen och hur en eventuell användning i så fall uppfattas och vad den indexerar, både för dem själva och för andra.

7.2 Diskussion kring teoretisk-metodiska konsekvenser av resultaten

Det här avsnittet ägnas åt en diskussion kring teoretisk-metodiska konsekvenser av avhandlingens resultat. Jag börjar med att diskutera de folkdialektologiska metoder jag har använt, dvs. kartritningsuppgiften, intervjun och perceptionstestet. Därefter diskuterar jag synen på utomspråkliga variabler inom den sociolingvistiska variationsanalysen. I därpå följande avsnitt tar jag upp begreppen dialekt och varietet. Till sist förs en generell diskussion om att kombinera folkdialektologiska och variationsanalytiska angreppssätt.

7.2.1 Utformningen av folkdialektologiska metoder

Jag upplevde att samtliga folkdialektologiska metoder som jag använde fungerade väl för sina respektive syften. Likväl är det på sin plats att diskutera uppläggen närmare. I det följande tar jag dels upp sådana aspekter som jag upplevde att fungerade bra och sådana som fungerade mindre bra just i min undersökning, dels mer allmänna synpunkter gällande utformningen av metoderna generellt.

Till att börja med kan man diskutera intervjuens upplägg och intervjufrågorna. Som framgick i avsnitt 3.3 inledde jag intervjuerna med att fråga informanterna om deras bakgrund, boendehistoria, vardagliga mobilitet och kännedom om platser i Helsingfors och Finland. Jag upplevde detta som ett lämpligt sätt att inleda intervjun på och att tala om rätt vardagliga, bekanta saker gjorde informanterna (mer) bekväma i situationen. Efter det fick informanterna utföra kartritningsuppgiften, som jag upplevde att öppnade upp för en vidare diskussion om språkuppfattningar på ett naturligt sätt. Att kombinera kartritningsuppgiften med en efterföljande intervju var lyckat. Informanternas utsagor i intervjun var de facto av avgörande betydelse för tolkningen av deras kartmarkeringar.

Som nämndes i avsnitt 3.3 har kartritningsuppgiften tidigare kritiserats för att den tvingar informanterna att göra geografiska gränsdragningar, samtidigt som den sociala variationen inte kan göras synlig (Inoue 1999,

Vaattovaara 2009, 2012). Vaattovaara (2012 s. 180 ff) menar att kartritningsuppgiften ger uttryck för en mycket förenklad bild av den språkliga variationen och därför undervärderar människors språkliga medvetenhet. På basis av resultaten i den här avhandlingen är jag överens med Vaattovaara gällande allt det ovan sagda. Trots det menar jag att olika typer av kartritningsuppgifter mycket väl kan användas i folkdialektologiska studier, men deras begränsningar måste naturligtvis beaktas och diskuteras. Jag menar framför allt att olika kartritningsuppgifter gärna kan användas som underlag för vidare diskussioner i intervjuer, som ett sätt att trigga fram reaktioner och dialog. Det är också mycket viktigt att informanterna har möjlighet att motivera och kommentera sina gränsdragningar (jfr Teinler 2016 s. 180–181).

I intervjun strävade jag efter att ställa så öppna frågor som möjligt och låta informanterna själva komma med eventuella termer och begrepp. Jag ville låta informanterna själva ta fram det som i sammanhanget var relevant för dem och jag var noga med att inte leda in dem på ett visst spår. Jag frågade t.ex. aldrig efter uppfattningar om konkreta språkdrag. Som framgått i samband med resultatredovisningen ledde det till att många informanter inte nämnde några specifika språkdrag över huvud taget – och det måste naturligtvis ses som ett resultat i sig. Så här efteråt kan jag ändå inte låta bli att tänka att det också hade varit intressant att ställa explicita frågor om konkreta språkdrag, t.ex. sådana som undersökts i tidigare sammanhang. Mitt syfte var förvisso uttryckligen att låta informanterna själva lyfta fram relevanta språkdrag och dessutom undersöka variationen av just dem i faktiskt språkbruk. Med tanke på att informanterna uppfattade konsonantförlängning och vokalförlängning vid r-bortfall som index för olika sociala innebörder, samtidigt som en del inte nämnde dessa drag alls, anser jag att det kunde vara intressant att i framtiden utföra studier där man ställer explicita frågor om just dessa drag.

En utförlig diskussion om hur perceptionstestet fungerade förs i Haapamäki & Wikner (2015). I detta sammanhang lyfter jag endast fram ett par aspekter, som jag särskilt vill betona. På det hela taget är jag nöjd med upplägget och jag tycker att testet fungerade bra. Det var i någon mån utmanande att bedöma och kategorisera informanternas svar och kommentarer, eftersom de var väldigt olika sinsemellan, särskilt vad gäller exakthet (dvs. hur geografiskt precist de hade placerat talproven). Att svaren varierade gällande exakthet berodde dock på att informanterna inte fick några anvisningar om hur exakta svaren skulle vara. Detta var ett medvetet val från vår sida och att exaktheten varierade ser jag som ett

intressant resultat. Hur geografiskt exakt en informant placerar ett talprov torde säga något om hur säker hen är på sitt svar och därigenom något om hens uppfattning om den varietet som talprovet representerar. I förlängningen kan exaktheten säga något om de varieteter som talproven representerar generellt. Att ett talprov oftare än andra genererar ett exakt svar antyder att det sannolikt innehåller (fler) sådana drag som lyssnare tenderar att förknippa med ett specifikt område, medan talprov som ofta placeras mycket diffust rimligtvis innehåller färre eller inga sådana drag. Jag menar alltså att det i ett perceptionstest inte är nödvändigt att precisera hur exakta svaren ska vara, utan tvärtom, att variationen i exakthet kan vara värdefull information i sig. Det förutsätter emellertid att informanterna har möjlighet att motivera sina svar.

Informanternas kommentarer och motiveringar var mycket intressanta – kanske t.o.m. intressantare än de geografiska placeringarna. De visar vad informanterna bygger sina svar på. Det kan vara språkliga aspekter, men det kan också vara helt andra ledtrådar, som t.ex. innehållet i talprovet eller personlighetsdrag hos talaren. Kommentarererna kan också innehålla resonemang kring olika sociala innebörder som språkdrag har för informanterna och samtidigt sakna geografiska placeringar helt och hållet. Allt detta säger i sin tur något om människors syn på förhållandet mellan regional och social variation och det hänger ihop med frågan om huruvida det är motiverat att hålla isär den regionala och sociala dimensionen av språklig variation, istället för att se dem som tätt sammankopplade (detta diskuteras vidare i nästa avsnitt). Den typ av perceptionstest som Vaattovaara & Halonen (2015) och Tommi Kurki (2018a) har använt, dvs. ett test där man undviker att fråga efter uppfattningar om uttryckligen regional eller social variation, utan helt enkelt frågar efter vilka tankar olika talprov väcker, kunde gärna användas i framtida studier. På det sättet låter man informanterna själva välja vilka aspekter de vill lyfta fram.

I avsnitt 2.2 nämnde jag att tidigare folkdialektologiska studier i allmänhet kännetecknas av att kvantitativa analysmetoder har tillämpats på stora material. Det gäller särskilt studier som har använt olika typer av kartritningsuppgifter och perceptionstest. Som jag redan nämnt visar mina studier att informanternas motiveringar var av avgörande betydelse när det gäller tolkningen av både kartritningsuppgiften och svaren i perceptionstestet. Med tanke på att dessa sällan har beaktats i folkdialektologiska studier tidigare kan man bara konstatera att forskningsfältet är öppet och att mycket återstår att undersöka. Jag anser

att kvalitativa analyser kunde prioriteras inom folkdialektologin framöver, eller åtminstone ingå som komplement till kvantitativa beräkningar.

7.2.2 Utomspråkliga variabler inom variationsforskningen

Ett centralt resultat i alla delstudier är att varken uppfattningar, perception eller språklig variation på ett entydigt sätt kan kopplas till sådana utomspråkliga variabler som jag känner till om mina informanter. Även om det går att urskilja vissa mönster finns det alltid undantag och informanter som avviker på ett eller annat sätt. Teoretiskt-metodiskt har det här resultatet betydelse för vilka typer av gruppindelningar och vilka utomspråkliga variabler man opererar med i variationsstudier. I avsnitt 2.3 påtalade jag problematiken med att i variationsstudier dela in informanter i grupper på basis av sociala faktorer på förhand. Studier som utgår från en viss gruppindelning utgår indirekt också från en bakgrundsföreställning om att de sociala faktorer som indelningen grundar sig på är av betydelse för den språkliga variationen. Det är emellertid inte något man kan ta för givet. Man kan inte på förhand veta *vilka* sociala faktorer som är av betydelse för variationen eller om variationen över huvud taget kan kopplas till sociala faktorer.

Detta är i och för sig ingen ny tanke; den har tidigare diskuterats utförligt ur olika perspektiv (se t.ex. Mendoza-Denton 2004, Coupland 2007, Eckert 2008, Mustanoja 2011, Vaattovaara 2012, Maegaard 2014) – men tål att lyftas fram också här. Diskussionen har resulterat i nya synsätt och angreppssätt, där man i högre grad har utgått från språkbruket självt och språkbrukarnas egna förhållningssätt. Jag har också utgått från språkbruket, dvs. undersökt huruvida informanter som använder samma (kombination av) språkdrag eller har liknande uppfattningar har något gemensamt vad gäller social bakgrund. Att jag inte har kunnat se entydiga samband mellan språkbruket och sociala faktorer beror troligen på att jag har beaktat "fel" faktorer. Det är självfallet möjligt att den språkliga variationen i någon mån måste ses som slumpmässig, men i den mån den kan förklaras utifrån sociala faktorer är det sannolikt fråga om tämligen komplexa och mångfasetterade sociala konfigurationer som i stor utsträckning är kopplade till enskilda individer. Utmaningen är då att i grunden komma åt dem. Vad som krävs är olika typer av kvalitativa metoder (t.ex. etnografiska) som möjliggör djupa analyser på mikronivå. Det leder i sin tur till att man inom ramen för enskilda studier inte kan arbeta med särskilt stora material, vilket vidare betyder att kvantitativa

studier på makronivå naturligtvis också behövs för att komplettera helhetsbilden.

Något som också har diskuterats – och kritiserats – tidigare är synen på geografiska platser inom dialektologin och sociolingvistik (t.ex. Britain 2002, Johnstone 2004, 2010, Vaattovaara 2012, Quist 2017). I många dialektologiska och sociolingvistiska studier har man utgått från en tanke om att geografiska platser uppvisar förhållandevis enhetliga varieteter, alltså att varieteter och enskilda språkdrag primärt är regionalt definierade. Det man sällan tagit i beaktande är huruvida språkbrukarna själva uppfattar den regionala dimensionen som viktig. Den här studien visar att den sociala dimensionen i många fall verkar ha större betydelse för vem språkbrukarna identifierar sig med språkligt och hur de ser på språklig variation överlag. Med det menar jag att informanterna inte uppfattar svenskan i Helsingfors som en enhetlig regionalt avgränsad varietet som de identifierar sig med, utan att de hellre identifierar sig med olika sociala nätverk (inom Helsingfors), som i sin tur kan kännetecknas av olika språkliga stilar.

Men den regionala dimensionen är inte heller irrelevant. Tvärtom verkar den vara tämligen central i språkbrukarnas orientering om språkliga fenomen. Detta kommer till uttryck i och med att vissa språkdrag konsekvent kopplas ihop med Helsingfors och aldrig med något annat geografiskt område. Sällan görs dock *enbart* en koppling mellan språkdrag och geografisk plats, utan oftast föranleder den geografiska placeringen också en social koppling av något slag eller också görs den sociala kopplingen först och därefter den geografiska. Eftersom också jag har tagit utgångspunkt i en bestämd geografisk plats (Helsingfors) och explicit frågat om språkdrags koppling till den (och till andra geografiska platser) kan jag naturligtvis inte heller säga huruvida informanterna hade relevantgjort geografiska platser om jag *inte* hade frågat om sådana. Jag är ändå benägen att tro att den regionala och sociala dimensionen av språklig variation är tätt sammankopplade, också för språkbrukarna själva, och att det därför är tveksamt huruvida det är motiverat att hålla isär dem. Inga varieteter (i den mån man över huvud taget kan tala om varieteter, se diskussionen nedan) eller språkdrag kan ses som rent regionala eller rent sociala, utan både dimensionerna gör sig alltid gällande på något sätt.

7.2.3 Diskussion om begreppen dialekt och varietet

Mina resultat ger vidare skäl att diskutera begreppen dialekt och varietet. Med varietet har man vanligen avsett en avgränsad språkform som i någon

mening skiljer sig från andra språkformer; en varietet bör alltså uppvisa en kombination av sådana språkdrag som gör att man kan skilja den från andra varieteter, som i sin tur uppvisar andra kombinationer av språkdrag (Johansson 2011 s. 125). Med regional varietet – eller dialekt – har man sålunda avsett en språkform som uppvisar en kombination av sådana språkdrag som förekommer på ett geografiskt avgränsat område (eller områden) (Chambers & Trudgill 1998 s. 5).

Inom svensk dialektologi har man inte sällan använts sig av en modell där den regionala variationen har delats in i fyra nivåer: neutralt riksspråk, regionalt riksspråk, utjämnad dialekt och genuin dialekt (Dahlstedt 1978). Olika forskare har använt något varierande benämningar för de olika nivåerna, men modellen har i grunden varit den samma (jfr t.ex. Andersson 1985, Thelander 1994, Ivars 1996, Teleman 2003, Gunnarsdotter Grönberg 2004, Pettersson 2005). Modellen ska förstås som en abstraktion och man kan knappast dra några tydliga gränser mellan de olika nivåerna, utan istället handlar det om ett kontinuum.

Såväl modellen som begreppen dialekt och varietet har diskuterats mycket, särskilt ur synvinkeln huruvida modellen kan tillämpas på dagens språkliga förhållanden och hur begreppet dialekt kan ges en innebörd som passar dagens språkbruk (t.ex. Widmark 1996, Bull 1997, Eklund 2002, Svahn 2003, Johansson 2010, 2011, Svahn & Nilsson 2014). Lars-Erik Johansson (2011 s. 123) menar att dialektbegreppet "svårigen kan operationaliseras i dagens svenska språksamhälle" och att mellannivåerna i modellen ovan, dvs. begreppen regionalt riksspråk och utjämnad dialekt, under alla omständigheter bör undvikas, eftersom det är omöjligt att avgränsa sådana språkformer på ett motiverat sätt. Med hänvisning till Agha (2003) och Eckert (2001) förespråkar han istället andra begrepp, som register och social stil, som ger utrymme för den enskilda individen att välja mellan språkliga mönster i olika sammanhang (Johansson 2011 s. 126–127, jfr Agha 2003, Eckert 2001, 2008).

Resultaten i den här studien ger stöd åt ovan nämnda syn. Jag har konstaterat att den svenska som talas i Helsingfors inte kan avgränsas på regionala grunder. Även om jag från början har tagit utgångspunkt i Helsingfors som geografisk plats och varit intresserad av huruvida språkdrag uppfattas som regionala, ställer jag mig skeptisk till idén om att geografiska platser uppvisar enhetliga språkformer med distinkta språkliga särdrag. Min undersökning visar förvisso att en del språkdrag fungerar som platsindex för Helsingfors; språkbrukarna gör alltså en koppling mellan språkdrag och geografisk plats. Likväl varierar dessa

språkdrag på ett tämligen komplext sätt och återfinns i språkbruket i olika kombinationer med andra språkdrag. Det finns också människor i Helsingfors som inte har dessa drag i sitt språk över huvud taget och människor som uppvisar en intraindividuell variation av dem.

Även om varietetsbegreppet är en abstraktion kan man fråga sig i vilken mån en sådan abstraktion verkligen behövs när vi diskuterar och beskriver språklig variation i dagens samhälle¹⁵. Det förefaller mer tilltalande att utgå från stilbegreppet, så som Eckert (2001, 2008) beskriver det. Med det kan man knyta den enskilda individens språkbruk till såväl kontext som identitetsaspekter och i den meningen undvika att se på språkbruket som något statiskt och entydigt avgränsat.

7.2.4 Att kombinera folkdialektologi och variationsanalys

I den här avhandlingen har jag kombinerat folkdialektologi och sociolingvistisk variationsanalys, något som inte tidigare gjorts i särskilt stor utsträckning (se dock Johnstone & Kiesling 2008, Rösstad 2008, Vaattovaara 2009, Rabb 2017a). Ändå finns det klara kopplingar mellan angreppssätten och det torde inte vara någon tvekan om att de resultat som nås inom båda forskningsgrenarna är värdefulla för varandra. Det faktiska språkbruket och uppfattningarna om det påverkar varandra ömsesidigt; det faktiska språkbruket är grunden för uppfattningarna, men uppfattningarna kan i förlängningen också bidra till språkförändring. Vaattovaara (2009 s. 239) framhäver att språkuppfattningar och -attityder är – och borde ses som – en del av variationsforskningens kärna, istället för att betraktas som ett skilt område.

Folkdialektologi och variationsanalys kan kombineras på olika sätt. Grovt sett kan man tänka sig tre möjligheter. En möjlighet är att utgå från den faktiska variationen och därefter söka förklaringar till den i människors egna uppfattningar och förhållningssätt. Ett sådant tillvägagångssätt kan t.ex. bli relevant om den språkliga variationen inte kan förklaras utifrån det man redan vet om informanterna (se t.ex. Rabb 2017a).

En annan möjlighet är att, som jag har gjort i den här avhandlingen, låta informanternas uppfattningar styra valet av undersökningsfokus vad gäller variation i faktiskt språkbruk. Rösstad (2008 s. 303–304) menar att

---

¹⁵ Jag är mycket medveten om att jag i den här avhandlingen använder begreppet varietet och att jag med det syftar på just regionalt (eller socialt) avgränsade språkformer. Jag menar likväl att resultaten ger skäl att diskutera begreppet, dess definition och användbarhet.

människors uppfattningar kan ge värdefull information om vad som är värt att undersöka i faktiskt språkbruk. Han menar att språkvetarna inte har monopol på att utstaka vad som är det intressanta och att språkbrukarna kan komma med sådan information som språkvetarna inte nödvändigtvis hade kommit att tänka på själva.

En tredje möjlighet är att uttryckligen fokusera på förhållandet mellan uppfattningar och faktiskt språkbruk och t.ex. diskutera det i termer av språklig medvetenhet. Det sistnämnda kan man göra både på individnivå, dvs. jämföra uppfattningar och faktiskt språkbruk hos enskilda individer, och på kollektiv nivå, dvs. jämföra människors uppfattningar generellt med variationen generellt. Rösstad (2008 s. 304–305) påpekar emellertid att språklig medvetenhet är ett problematiskt begrepp, eftersom det innefattar så många olika aspekter. En person kan t.ex. vara oförmögen att (i en intervju) nämna några konkreta språkdrag, men däremot vara väldigt skicklig på att imitera ett visst språkbruk. En person som kan lyfta fram många språkdrag utgår inte nödvändigtvis från sin egen personliga perception, utan kan bygga sina föreställningar på vad hen hört från andra. Enligt Rösstad (2008 s. 305) gör den här typen av faktorer det svårt att operera med olika grader av språklig medvetenhet och bedöma vad som är "bra" och "dålig" medvetenhet. Det man däremot kan säga är huruvida informanter *framstår* som språkligt medvetna eller inte, utgående från de materialinsamlingsmetoder som har använts. Det är klart att också det säger något om variationens betydelse för människor.

Som Teinler (2016 s. 273) påpekar är de resultat man kommer fram till i folkdialektologiska studier intressanta och värdefulla i sig själva. Det gäller naturligtvis också resultat i variationsanalytiska studier. Genom att kombinera angreppssätten kan man likväl komma fram till en djupare förståelse för och en mer nyanserad bild av både det faktiska språkbruket, uppfattningarna om det och dynamiken bakom variationen. Båda perspektiven behöver förstås inte nödvändigtvis tillämpas inom ramen för enskilda studier, däremot kan folkdialektologiska och variationsanalytiska studier med fördel dra nytta av varandra generellt.

7.3 Avslutning

I den här avhandlingen har jag undersökt den talade svenskan i Helsingfors på 2010-talet ur olika perspektiv. Avhandlingens viktigaste bidrag är dels ny empirisk kunskap om svenskan i Helsingfors, dels

metodiska diskussioner vad gäller både folkdialektologiska och variationsanalytiska angreppssätt. Undersökningen har fyllt en del av den forskningslucka som lyftes fram i inledningen, samtidigt som resultaten också väcker nya frågor och öppnar upp för fortsatt forskning. En del möjliga forskningsuppslag har jag redan nämnt. Jag har framför allt lyft fram behovet av (att komplettera med) olika typer av kvalitativa analyser, särskilt inom folkdialektologin, men också inom variationsforskningen. Vad gäller den sistnämnda kan man t.ex. konstatera att etnografiska metoder lyser med sin frånvaro inom svensk sociolingvistik. Det finns emellertid ingen tvekan om att sådana skulle behövas för att i grunden komma åt och förstå de sociala mekanismerna bakom variationen (jfr Maegaard 2014).

Jag ser också ett behov av att undersöka fler svenska varieteter ur ett folkdialektologiskt perspektiv, särskilt på mikronivå. Trots att människors språkuppfattningar till en viss gräns kan generaliseras på makronivå, kan uppfattningar om specifika varieteter och särdrag inte generaliseras att gälla andra varieteter och särdrag på mikronivå. Människors uppfattningar speglar deras språkliga verklighet, som i sin tur är grunden för hur de förstår och tolkar sin omgivning.

Jag har i några sammanhang hänvisat till tidigare undersökningar av uppfattningar om språklig variation i finskan i Helsingfors (Vaattovaara & Soininen-Stojanov 2006, Palander 2011, Vaattovaara & Halonen 2015) och pekat på paralleller mellan dem och min egen undersökning. Med tanke på framtida forskning kunde samarbete över språkgränserna vara givande. Eftersom det finns negativa attityder mot (språkdrag i) både svenskan och finskan i Helsingfors kunde det t.ex. vara värt att fundera över orsakerna ur ett historiskt perspektiv.

Teinler (2016 s. 274) framhåller att resultaten i folkdialektologiska studier har särskild betydelse för hur språkvetare i populärvetenskapliga sammanhang kan tala om språk och språklig variation. De har också betydelse för vad vi *bör* tala om och i förlängningen vad vi fokuserar på i våra undersökningar. Det är självklart att icke-lingvister inte kan avgöra vad professionella lingvister ska undersöka, men som Rösstad (2008 s. 303) poängterar kan de ändå "ge tips" om vad som kunde vara viktigt. Man kunde invända att jag också hade kunnat utgå från tidigare forskning och/eller egna observationer vid valet av fokusdrag för min undersökning och att jag sannolikt också i sådana fall hade valt konsonantkvantitet och finalt -r. Då hade jag emellertid missat en väldigt viktig aspekt, nämligen kopplingen mellan språkbruket och dess betydelse för talarna själva.

LITTERATUR

- Agha, Asif. 2003. The social life of cultural value. I: *Language & Communication* 23/3. S. 231–273.
- Agha, Asif. 2007. *Language and Social relations*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Allardt, Erik. 2000. Vårt land, vårt språk. En attitydundersökning om det svenska i Finland. *Finlandssvensk Rapport nr 35*. Helsingfors: Svenska Finlands Folkting.
- Allardt, Erik & Starck, Christian. 1981. *Språkgränser och samhällsstruktur. Finlandssvenskarna i ett jämförande perspektiv*. Stockholm: Almqvist & Wiksell Förlag AB.
- Andersson, Lars-Gunnar. 1985. *Fult språk. Svordomar, dialekter och annat ont*. Stockholm: Carlsson.
- Aniansson, Eva. 1996. *Språklig och social identifikation hos barn i grundskoleåldern*. Uppsala: Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet.
- Auer, Peter. 2007. *Style and social identities. Alternative approaches to linguistic heterogeneity*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Benson, Sven. 1978. Undersökningsobjekt och undersökningsmetoder inom dialektologien. I: Sven Benson m.fl. (red.), *Dialektologkonferens 1978* (s. 10–16). Göteborg.
- Bijvoet, Ellen. 2018. Förortssvenska i grindvaktens öron. Perceptioner av migrationsrelaterad språklig variation bortom inlärarespråk och förortsslang. I: *Språk och stil NF 28*. S. 142–175.
- Bijvoet, Ellen & Fraurud, Kari. 2011. Language variation and varieties in contemporary multilingual Stockholm. An exploratory pilot study of young peoples' perceptions. I: Roger Källström & Inger Lindberg (red.), *Young urban Swedish. Variation and change in multilingual settings* (s. 1–34). Göteborg: Göteborgs universitet.
- Bockgård, Gustaf & Nilsson, Jenny. 2011. Dialektologi möter interaktionsforskning. I: Gustaf Bockgård & Jenny Nilsson (red.), *Interaktionell dialektologi* (s. 7–50). Uppsala: Institutet för språk och folkminnen.
- Bolfek Radovani, Jasmina. 2000. Attityder till svenska dialekter – en sociodialektologisk undersökning bland vuxna svenskar. *FUMS Rapport nr 201*. Uppsala: Uppsala universitet.
- Britain, David. 2002. Space and spatial diffusion. I: J. K. Chambers & Peter Trudgill & Natalie Schilling-Estes (red.), *The handbook of language variation and change* (s. 603–637). Oxford: Blackwell.
- Bull, Tove. 1997. Dialektomgrepet og dialektologien i høve til språkkontaktvarietetar og beskrivelsen av dei. I: Maj Reinhammar (red.), *Nordiska dialektstudier. Föredrag vid femte Nordiska dialektologkonferensen, Sigtuna 17–21 augusti 1994* (s. 55–62). Uppsala: Språk- och folkminnesinstitutet genom dialektenheten i Uppsala.

- Cameron, Deborah. 1997. Demythologizing sociolinguistics. I: Nikolas Coupland & Adam Jaworski (red.), *Sociolinguistics. A reader and a coursebook* (s. 55–67). Basingstoke: Macmillan Press.
- Chambers, J. K. & Trudgill, Peter. 1998. *Dialectology*. Vol. 2. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cheshire, Jenny. 1982. *Variation in an English Dialect*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Clopper, Cynthia. 2004. *Linguistic Experience and the Perceptual Classification of Dialect Variation*. Indiana: Indiana University. http://www.ling.ohio-state.edu/~cclopper/clopper_thesis.pdf
- Clopper, Cynthia & Pisoni, David B. 2004. Some acoustic cues for the perceptual categorization of American English regional dialects. I: *Journal of Phonetics* 32. S. 111–140.
- Clopper, Cynthia & Pisoni, David B. 2006. Perception of Dialect Variation. I: David Pisoni & Robert Remez (red.), *The Handbook of Speech Perception* (s. 313–337). Oxford: Blackwell.
- Coupland, Nikolas. 2007. *Style. Language variation and Identity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dahlstedt, Karl-Hampus. 1978. Dialekt och högspråk i nutidens Sverige, särskilt i Norrland. I: Rudolf Zeitler (red.), *Det moderna Skandinaviens framväxt. Bidrag till de nordiska ländernas moderna historia. Föreläsningar hållna vid Humanistiska fakultetens symposium 6–9 juni 1977* (s. 49–70). Uppsala: Almqvist & Wiksell.
- Días-Campos, Manuel & Navarro-Galisteo, Inmaculada. 2009. Perceptual Categorization of Dialect Variation in Spanish. I: Joseph Collentine m.fl. (red.), *Selected Proceedings of the 11th Hispanic Linguistics Symposium* (s. 179–195). Somerville, MA: Cascadilla Proceedings Project.
- Eckert, Penelope. 1989. *Jocks and Burnouts. Social Categories and Identity in the High-school*. New York: Teachers College Press.
- Eckert, Penelope. 2000. *Linguistic Variation as Social Practice*. Oxford: Blackwell.
- Eckert, Penelope. 2001. Style and social meaning. I: Penelope Eckert & John Russell Rickford (red.), *Style and sociolinguistic variation* (s. 119–128). Cambridge: Cambridge University Press.
- Eckert, Penelope. 2008. Variation and the indexical field. I: *Journal of Sociolinguistics* 12/4. S. 453–476.
- Eckert, Penelope. 2012. Three waves of variation study. The emergence of meaning in the study of sociolinguistic variation. I: *Annual Review of Anthropology* 41. S. 87–100.
- Ehrström, Peter. 2018. Bortom normfinlandssvenskheten – Var finns den svenskspråkiga arbetarklassen i Helsingfors? I: På spaning efter den svenskspråkiga arbetarklassen i Helsingfors. *Magma-studie 1/2018*. Tankesmedjan Magma. S. 48–90.
- Eklund, Gerd. 2002. Dialektbegreppet. I: *Svenska landsmål och svenskt folkliv*. S. 23–29.

- Evans, Betsy E. 2002. Attitudes of Montreal Students Towards Varieties of French. I: Daniel Long & Dennis Preston (red.), *Handbook of Perceptual Dialectology*, vol. 2 (s. 71–94). Amsterdam: John Benjamins.
- Finnäs, Fjalar. 2012. *Finlandssvenskarna 2012. En statistisk rapport. Finlandssvensk Rapport nr 45*. Helsingfors: Svenska Finlands Folkting.
- Forskningsetiska delegationen i Finland. 2012. *God vetenskaplig praxis och handläggning av misstankar om avvikelser från den i Finland. Forskningsetiska delegationens anvisningar 2012*. Helsingfors: Forskningsetiska delegationen.
- Forsskåhl, Mona. 2005. *Mitt emellan eller strax utanför. Språkkontakt i finlandssvensk slang*. Helsingfors: Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur vid Helsingfors universitet.
- Forsskåhl, Mona. 2015. *Finlandssvensk slang. I: Marika Tandefelt (red.), Gruppsspråk, samspråk, två språk. Svenskan i Finland i dag och i går 1:2 (s. 47–78)*. Helsingfors: Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Fought, Carmen. 2002. California Students' Perceptions of, You Know, Regions and Dialects? I: Daniel Long & Dennis Preston (red.), *Handbook of Perceptual Dialectology*, vol. 2 (s. 113–134). Amsterdam: John Benjamins.
- Fremer, Maria. 1997. Indirekt personlig referens i servicesamtal. I: Saara Haapamäki (red.), *Svenskan i Finland 4 (s. 51–63)*. Åbo: Åbo Akademi.
- Garrett, Peter. 2005. Attitude measurement. I: Ulrich Ammon m.fl. (red.), *Sociolinguistics. An International Handbook of the Science of Language and Society (s. 1251–1260)*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Garrett, Peter. 2010. *Attitudes to Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gooskens, Charlotte. 2005. How well can Norwegians identify their dialects? I: *Nordic Journal of Linguistics 28*. S. 37–60.
- Green-Vänttinen, Maria. 1995. Uppbackningar i samtal – funktion och frekvens. I: Mirja Saari & Jan Lindström (red.), *Svenskan i Finland 3 (s. 77–93)*. Helsingfors: Helsingfors universitet.
- Gullmets-Wiik, Marie-Charlotte. 2004. *Backa och backe, glader och glad. Formväxling i talspråket i Jakobstad, Kristinestad, Ekenäs och Lovisa*. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Gunnarsdotter Grönberg, Anna. 2004. *Ungdomar och dialekt i Alingsås*. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Haapamäki, Saara & Wikner, Sarah. 2015. Att undersöka lyssnares perception av regional variation. I: *Folkmålsstudier 53*. S. 35–77.
- Helsingfors områdesvis 2017. Helsingfors stad, stadskansliet, stadsforskning och -statistik. Tillgänglig på:
https://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/18_11_05_Hki_Alueittain_2017_Tikkane_n.pdf (27.2.2019)

Helsingfors statistiska årsbok 2018. Helsingfors stad, stadskansliet, stadsforskning och -statistik. Tillgänglig på:

https://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/19_01_07_tilastollinen_vuosikirja2018.pdf (18.2.2019)

Huhtamäki, Martina. 2015. En fråga om prosodi? Prosodiska drag hos frågor i Helsingforssvenska samtal. Helsingfors: Finska finskugriska och nordiska institutionen vid Helsingfors universitet.

af Hällström-Reijonen, Charlotta. 2019. Finländsk standardsvenska. I: Marika Tandefelt (red.), *Finländsk svenska från medeltid till 1860. Svenskan i Finland – i dag och i går* 3:1 (s. 291–316). Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.

Höckerstedt, Leif. 2006. Helsingforssvenskan – vem är du? I: Kaisu Juusela & Katariina Nisula (red.), *Helsinki kieliyhteisönä* (s. 123–141). Helsingfors: Helsingin yliopiston suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos.

Inoue, Fumio. 1999. Subjective Dialect Division in Great Britain. I: Dennis Preston (red.), *Handbook of Perceptual Dialectology*, vol. 1 (s. 161–176). Amsterdam: John Benjamins.

Ivars, Ann-Marie. 1996. Stad och bygd. Finlandssvenska stadsmål i ett regionalt och socialt perspektiv. I: *Folkmålsstudier* 37.

Johansson, Lars-Erik. 2010. Dialektbegreppet – dialekt som varietet och/eller dialektbruk som stil. I: Lars-Erik Edlund & Lennart Elmevik & Maj Reinhammar (red.), *Studier i dialektologi och sociolingvistik. Föredrag vid Nionde nordiska dialektologkonferensen i Uppsala 18–20 augusti 2010* (s. 187–194). Uppsala: Kungl. Gustav Adolfs Akademien för svensk folkkultur.

Johansson, Lars-Erik. 2011. Mellan standard och dialekt: utformningen av ett språkligt begreppssystem. I: *Käännösteoria, ammattikielet ja monikielisyys. VAKKI:n julkaisut*, N:o 38. S. 117–128.

Johnstone, Barbara. 2004. Place, globalization, and linguistic variation. I: Carmen Fought (red.), *Sociolinguistic variation. Critical reflections* (s. 65–83). Oxford: Oxford University Press.

Johnstone, Barbara. 2009. Pittsburghese shirts. Commodification and the enregisterment of an urban dialect. I: *American Speech* 84/2. S. 157–175.

Johnstone, Barbara. 2010. Language and geographical space. I: Peter Auer & Jürgen Erich Schmidt (red.), *Language and space. An international handbook of linguistic variation* (s. 1–18). Berlin: Mouton de Gruyter.

Johnstone, Barbara & Andrus, Jennifer & Danielson, Andrew E. 2006. Mobility, indexicality, and the enregisterment of "Pittsburghese". I: *Journal of English linguistics* 34/2. S. 77–104.

Johnstone, Barbara & Kiesling, Scott F. 2008. Indexicality and experience: Exploring the meanings of /aw/ -monophthongization in Pittsburg. I: *Journal of Sociolinguistics* 12/1. S. 5–33.

Kerswill, Paul. 2002. A Dialect with 'Great Inner Strength'? The Perception of Nativeness in the Bergen Speech Community. I: Daniel Long & Dennis Preston (red.), *Handbook of Perceptual Dialectology*, vol. 2 (s. 151–171). Amsterdam: John Benjamins.

- Kerswill, Paul. 2004. Social dialectology/Sozialdialektologie. I: Ulrich Ammon (red.), Sociolinguistics/Sociolinguistik. An international handbook of the science of language and society, vol 1 (s. 22–33). Berlin: De Gruyter.
- Kerswill, Paul & Williams, Ann. 2002. Dialect Recognition and Speech Community Focusing in New and Old Towns in England. The Effects of Dialect Levelling, Demography and Social Networks. I: Daniel Long & Dennis Preston (red.), Handbook of Perceptual Dialectology, vol. 2 (s. 173–204). Amsterdam: John Benjamins.
- Kolbe, Laura. 2018. Helsingfors – kontinuiteter och förvandlingar. I: På spaning efter den svenskspråkiga arbetarklassen i Helsingfors. Magma-studie 1/2018. Tankesmedjan Magma. S. 10–19.
- Kuiper, Lawrence. 1999. Variation and the Norm: Parisian Perceptions of Regional French. I: Dennis Preston (red.), Handbook of Perceptual Dialectology, vol. 1 (s. 243–262). Amsterdam: John Benjamins.
- Kunnas, Niina. 2018. Viena Karelians as Observers of Dialect Differences in Their Heritage Language. I: Marjatta Palander & Helka Riionheimo & Vesa Koivisto (red.), On the Border of Language and Dialect (s. 123–155). Helsingfors: Finnish Literature Society.
- Kurki, Tommi. 2018a. Kielikäsitysten mosaiikki. I: Sananjalka 60. S. 70–95.
- Kurki, Tommi. 2018b. Tavallisuus puhekielessä. Keski- ja pohjoispohjalaisten puhekieltä koskevia kielikäsityksiä. I: Sisko Bruni m. fl. (red.), Kuinka mahdollisesti nää tekkiit. Juhlakirja Harri Mantilan 60-vuotispäivän kunniaksi (s. 325–350). Uleåborg: Uleåborgs universitet.
- Labov, William. 1963. The social motivation of sound change. I: Word 19. S. 273–309.
- Labov, William. 1966. The Social Stratification of English in New York City. Washington: Center for Applied Linguistics.
- Labov, William. 1972. Sociolinguistic patterns. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Lambert, Wallace & Hodgson, Richard & Gardner, Robert & Fillenbaum, Samuel. 1960. Evaluation reactions to spoken language. I: Journal of Abnormal and Social Psychology 60. S. 44–51.
- Lappalainen, Hanna. 2004. Variaatio ja sen funktiot. Erään sosiaalisen verkoston jäsenten kielellisen variation ja vuorovaikutuksen tarkastelua. Helsingfors: Suomen Kirjallisuuden Seura.
- Lappalainen, Hanna. 2010. *Hän vai se, he vai ne?* Pronominivariaatio ja normien ristiveto. I: Hanna Lappalainen & Marja-Leena Sorjonen & Maria Vilkkuna (red.), Kielellä on merkitystä. Näkökulmia kielipolitiikkaan (s. 279–324). Helsingfors: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Lappalainen, Hanna. 2015. Omaa vai yhteistä? Nollapersoona, itseen viittaamisen rajat ja kategorisointi. I: Marja-Leena Sorjonen & Anu Rouhikoski & Heini Lehtonen (red.), Helsingissä puhuttavat suomet. Kielen indeksisyys ja sosiaaliset identiteetit (s. 403–443). Helsingfors: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

- Lehti-Eklund, Hanna. 1992. Användningen av partikeln *nå* i helsingforssvenska samtal. I: Staffan Hellberg m.fl. (red.), *Svenskans beskrivning 19* (s. 174–184). Lund: Lund University Press.
- Lehti-Eklund, Hanna. 1997. *alltså* som diskurspartikel. I: Saara Haapamäki (red.), *Svenskan i Finland 4* (s. 75–84). Åbo: Åbo Akademi.
- Lehti-Eklund, Hanna. 2001. Om att som diskursmarkör. I: *Språk och stil NF 11*. S. 81–118.
- Lehtonen, Heini. 2015. Tyylitellen. Nuorten kielelliset resurssit ja kielen sosiaalinen indeksisyys monietnisessä Helsingissä. Helsingfors: Helsingfors universitet.
- Leinonen, Therese. 2013. Phonetic quantity as a social marker in urban Finland Swedish. I: Charlotte Gooskens & Renée Van Bezooijen (red.), *Phonetics in Europe* (s. 181–204). Frankfurt am Main: Peter Lang.
- Leinonen, Therese. 2015a. Talet lever! Fyra studier i svenskt talspråk i Finland. *Studier i nordisk filologi*. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Leinonen, Therese. 2015b. Finlandssvenskars uppfattningar och åsikter om språklig variation – en webbenkät. I: *Folkmålsstudier 53*. S. 117–139.
- Leinonen, Therese & Henning-Lindblom, Anna. 2016. Gymnasieelevers åsikter om standardspråk och variation i finlandssvenskan. I: Jaana Kolu & Mikko Kuronen & Åsa Palviainen (red.), *Svenskan i Finland 16* (s. 92–107). Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- L’Eplattenier-Saugy, Caroline. 2002. A Perceptual Dialect Study of French in Switzerland. I: Daniel Long & Dennis Preston (red.), *Handbook of Perceptual Dialectology*, vol. 2 (s. 351–365). Amsterdam: John Benjamins.
- Lindström, Jan. 2000. Hälsning, tack, avsked. Artighetsfraser i institutionella samtal. I: Kyllikki Keski-Raasakka & Pirjo Söderholm (red.), *Svenskan i Finland 5* (s. 139–149). Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Lindström, Jan & Londen, Anne-Marie. 2001. *men* att de öppnades ju nog en helt ny värld för mej. Kombinationen *men att* – en ovärdad och onödig finlandssvensk variant? I: Marianne Nordman m.fl. (red.), *Svenskan i Finland 6* (s. 104–116). Vasa: Vasa universitet.
- Lilja, Agenta. 1996. Föreställningen om den ideala uppteckningen. En studie av idé och praktik i traditionssamlade arkiv – ett exempel från Uppsala 1914–1945. Uppsala: Dialekt- och folkminnesarkivet.
- Loman, Bengt. 1974. Ett experiment kring språket som klassmärke. I: Ulf Teleman & Tor Hultman (red.), *Språket i bruk* (s. 118–132). Lund: Liber Läromedel.
- Londen, Anne-Marie. 2000. *ådedär(an) å*. Att leta efter ord på finlandssvenska. I: Kyllikki Keski-Raasakka & Pirjo Söderholm (red.), *Svenskan i Finland 5* (s. 150–163). Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Long, Daniel. 1999. Geographical Perceptions of Japanese Dialect Regions. I: Dennis Preston (red.), *Handbook of Perceptual Dialectology*, vol. 1 (s. 177–198). Amsterdam: John Benjamins.
- Long, Daniel & Preston, Dennis. 2002. *Handbook of Perceptual Dialectology*, vol. 2. Amsterdam: John Benjamins.

- Long, Daniel & Yim, Young-Cheol. 2002. Regional Differences in the Perception of Korean Dialects. I: Daniel Long & Dennis Preston (red.), *Handbook of Perceptual Dialectology*, vol. 2 (s. 249–276). Amsterdam: John Benjamins.
- Macaulay, Ronald K. S. 1977. *Language, Social class and Education. A Glasgow Study*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Mattfolk, Leila. 2009. On assessing Finland Swedish. The impact of subtle regional features. I: Marie Maegaard m.fl. (red.), *Language attitudes, standardization and language change – perspectives on themes raised by Tore Kristiansen on the occasion of his 60th birthday* (s. 211–229). Oslo: Novus Forlag.
- Mattfolk, Leila. 2011. Finlandssvenskars åsikter om och attityder till moderns språkpåverkan. Helsingfors: Nordica vid Finska, finskugriska och nordiska institutionen vid Helsingfors universitet.
- Mendoza-Denton, Norma. 2004. Language and Identity. I: J. K. Chambers & Peter Trudgill & Natalie Schilling-Estes (red.), *Handbook of Language Variation and Change* (s. 474–499). Oxford: Blackwell.
- Mielikäinen, Aila & Palander, Marjatta. 2002. Suomalaisten murreasenteista. I: *Sananjalka* 44. S. 86–109.
- Mielikäinen, Aila & Palander, Marjatta. 2014. Miten suomalaiset puhuvat murteista? Kansanlingvistinen tutkimus metakielestä. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Milroy, James & Milroy Lesley. 1985. Linguistic Change, Social Network and Speaker Innovation. I: *Journal of Linguistics* 21. S. 339–384.
- Milroy, Lesley. 1980. *Language and Social Networks*. Oxford: Blackwell.
- Milroy, Lesley & Milroy, James. 1992. Social network and social class: towards an integrated sociolinguistic model. I: *Language and Society* 21/1. S. 1–26.
- Montgomery, Chris. 2012. The effect of proximity in perceptual dialectology. I: *Journal of Sociolinguistics* 16/5. S. 638–668.
- Mustanoja, Liisa. 2011. Idiolekti ja sen muuttuminen. Reaaliaikatutkimus Tampereen puhekielestä. Tammerfors: Tammerfors universitet.
- Mægaard, Marie. 2014. Etnografisk metode i sociolingvistikken. I: *Folkmålsstudier* 52. S. 57–76.
- Mæhllum, Brit. 1992. Dialektal socialisering. En studie av barn og ungdoms språklige strategier i Longyearbyen på Svalbard. Oslo: Novus Forlag.
- Niedzielski, Nancy A. & Preston, Dennis R. 2000. *Folk Linguistics*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Nilsson, Jenny. 2009. Dialect change? I: *Nordic Journal of Linguistics* 32. S. 207–220.
- Nordberg, Bengt. 1970. Språket som socialt kännetecken. Rapport om ett språksociologiskt försök. FUMS Rapport nr 7. Uppsala: Stencil.
- Nordberg, Bengt. 1971. Böjningen av neutrala substantiv i Eskilstunaspråket. Utomspråkligt och inomspråkligt betingad variation. I: *Nysvenska studier* 51. S. 117–227.

- Nupponen, Anne-Maria. 2011. Savon murre savolaiskorvin. Kansa murteen havainnoijana. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Nyholm, Leif. 1984. Svenskt stadsmål i Helsingfors. Helsingfors: Meddelanden från Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur vid Helsingfors universitet, serie B, nr 8.
- Nyholm, Sara. 2012. Närpesungdomars intraspråkliga beteende. En attitydundersökning med framtidsperspektiv. Vasa: Vasa universitet.
- Palander, Marjatta. 2011. Itä- ja eteläsuomalaisten murrekäsitykset. Helsingfors: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Palander, Marjatta & Nupponen, Anne-Maria. 2005. Monenlaiset karjalaiset. Suomen karjalaisten kielellinen identiteetti. Joensuu: Joensuun yliopistopaino.
- Palander, Marjatta & Riionheimo, Helka. 2018. Imitating Karelian. How Is Karelian Recalled and Imitated by Finns with Border Karelian Roots? I: Marjatta Palander & Helka Riionheimo & Vesa Koivisto (red.), *On the Border of Language and Dialect* (s. 85–122). Helsingfors: Finnish Literature Society.
- Paunonen, Heikki. 1995. Suomen kieli Helsingissä. Huomiota Helsingin puhekielen historiallisesta taustasta ja nykyvariaatiosta. Helsingfors: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- Paunonen, Heikki. 2000. Tsennaaks Stadii, bonjaaks slangii. Stadin slangin suursanakirja. Helsingfors: WSOY.
- Pedersen, Inge Lise. 1994. Linguistic variation and composite life modes. I: Bengt Nordberg (red.), *The Sociolinguistics of Urbanization. The Case of the Nordic Countries*. Berlin & New York: Walter de Gruyter. S. 87–115.
- Pettersson, Gudrun. 2005. Svenska språket under sjuhundra år. Andra upplagan. Lund: Studentlitteratur.
- Pinomaa, Mirja. 1971. Social variation i Helsingforssvenskans syntax. Lund: Stencil, Meddelanden från Avdelningen för tillämpad nordisk språkvetenskap vid Lunds universitet, nr 6.
- Preston, Dennis. 1986. Five visions of America. I: *Language in Society* 15. S. 221–240.
- Preston, Dennis. 1989. *Perceptual Dialectology. Nonlinguistics' views of areal linguistics*. Dordrecht: Foris.
- Preston, Dennis. 1993. Folk dialectology. I: Dennis Preston (red.), *American dialect research* (s. 333–378). Philadelphia: John Benjamins.
- Preston, Dennis. 1996. Whaddayaknow? The modes of folk linguistic awareness. I: *Language Awareness* 5/1. S. 40–74.
- Preston, Dennis 1999. *Handbook of perceptual dialectology*, vol. 1 (s. xxiii–xl). Amsterdam: John Benjamins.
- Preston, Dennis. 2002. Language with an Attitude. I: J. K. Chambers & Peter Trudgill & Natalie Schilling-Estes (red.), *Handbook of language variation and change* (s. 40–66). Oxford: Blackwell.

- Preston, Dennis. 2011. Methods in (applied) folk linguistics. I: *AILA Review* 24. S. 15–39.
- Quist, Pia. 2005. *Stilistiske Praksisser i Storbyens Heterogene Skole. En etnografisk og sociolingvistisk undersøgelse af sproglig variation*. København: Københavns Universitet.
- Quist, Pia. 2017. Sprog – krop – sted. Dialektsamfundets meningsskabende orden. I: Jan-Ola Östman m.fl. (red.), *Ideologi, identitet, intervention*. *Nordisk dialektologi* 10 (s. 57–71). Helsingfors: Finska, finskugriska och nordiska institutionen vid Helsingfors universitet.
- Rabb, Viveca. 2014. *Dialektvariation i Vasa*. I: Jan Lindström m.fl. (red.), *Svenskans beskrivning* 33 (s. 372–382). Helsingfors: Finska, finskugriska och nordiska institutionen vid Helsingfors universitet.
- Rabb, Viveca. 2016. *Från landsbygdsdialekter till Vasasvenska. Tecken på dialektutjämning och registrering av en stadsvarietet i fyra steg*. I: *Språk och stil* NF 26. S. 38–68.
- Rabb, Viveca. 2017a. *Hur varierar Vasasvenskan? En undersökning av Vasabors perception av språklig variation kontrasterad mot deras språkliga produktion*. I: *Folkmålsstudier* 55. S. 117–142.
- Rabb, Viveca. 2017b. *Uppfattningar om Vasasvenskans kännetecknande språkdrag inne i och utanför staden: En diskussion om salience*. I: Jan-Ola Östman m.fl. (red.), *Ideologi, identitet, intervention*. *Nordisk dialektologi* 10 (s. 245–256). Helsingfors: Finska, finskugriska och nordiska institutionen vid Helsingfors universitet.
- Remlinger, Kathryn. 2009. *Everyone up here. Enregisterment and identity in Michigan's Keweenaw Peninsula*. I: *American Speech* 82/2. S. 118–137.
- Reuter, Mikael. 1982. *Kvantitet i Helsingforssvenskan*. Helsingfors: Helsingfors universitet.
- Reuter, Mikael. 2015. *Finlandssvenskt uttal*. I: Marika Tandefelt (red.), *Gruppspråk, samspråk, två språk. Svenskan i Finland i dag och i går* 1:2 (s. 19–34). Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Rouhikoski, Anu. 2015. *Kela-korttii tai jotai henkkarii mukana? A-loppuisten vokaaliyhitymien variantit ja sosiaalinen indeksisyys*. I: Marja-Leena Sorjonen & Anu Rouhikoski & Heini Lehtonen (red.), *Helsingissä puhuttavat suomet. Kielen indeksisyys ja sosiaaliset identiteetit* (s. 125–173). Helsingfors: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Røsstad, Rune. 2008. *Den språklege røynda. Ein studie i folkelingvistikk og dialektendring frå austre Vest-Agder*. Oslo: Novus Forlag.
- Røsstad, Rune. 2009. *Foundations of language perceptions and the role of external factors. A Norwegian case*. I: *Language Awareness* 18 (2). S. 96–112.
- Røyneland, Unn. 2005. *Dialeknivellering, ungdom og identitet. Ein komparativ studie av språkleg variasjon og endring i to tilgrensande dialektområde, Røros og Tynset*. Oslo: Acta humaniora.
- Saari, Mirja. 1975. *Talsvenska. En sociolingvistisk studie över syntaktiska drag i intervjuvar*. Helsingfors: Helsingfors universitet.

- Sandström, Caroline. 2010. Genus i östra Nyland – från dialektutjämning till dialektmarkör. Helsingfors: Finska, finskugriska och nordiska institutionen vid Helsingfors universitet.
- Shuy, Roger W., Wolfram, Walter A. & Riley, William K. 1968. *Field Techniques in an Urban Language Study*. Washington: Center for Applied Linguistics.
- Silverstein, Michael. 2003. Indexical order and the dialects of sociolinguistic life. I: *Language and Communication* 23. S. 193–229.
- Singh, Rajendra. 1996. *Towards a critical sociolinguistics*. Amsterdam: John Benjamins.
- Sorjonen, Marja-Leena & Rouhikoski, Anu & Lehtonen, Heini. 2015a. Helsingissä puhuttavat suomet. Kielen indeksisyys ja sosiaaliset identiteetit. Helsingfors: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Sorjonen, Marja-Leena & Lehtonen, Heini & Rouhikoski, Anu. 2015b. Helsinki, kielen indeksisyys ja sosiaaliset identiteeti liikkessä. I: Marja-Leena Sorjonen & Anu Rouhikoski & Heini Lehtonen (red.), *Helsingissä puhuttavat suomet. Kielen indeksisyys ja sosiaaliset identiteetit* (s. 9–31). Helsingfors: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Stenberg-Sirén, Jenny. 2014. Skriftspråksnära talat standardspråk. En studie av uttalsdrag i upplästa finlandssvenska tv- och radionyheter 1970–2009. I: *Språk och stil* NF 24. S. 197–230.
- Stenberg-Sirén, Jenny. 2015. Finlandssvensk kvantitet i etern. Standardspråket i nyhetsuppläsningar i *Aktuellt och TV-nytt* 1970–2009. I: Mona Forsskåhl m.fl. (red.), *Svenskan i Finland* 15 (s. 325–349). Tammerfors: Tampere University Press.
- Stenberg-Sirén, Jenny. 2018. Språk och språkideologier i radio och tv. Standardspråk och språkstandarder i finlandssvenska radio- och tv-nyheter. Helsingfors: Nordica vid Finskugriska och nordiska avdelningen vid Helsingfors universitet.
- Sundgren, Eva. 2002. Återbesök i Eskilstuna. En undersökning av morfologisk variation och förändring i nutida talspråk. Uppsala: Uppsala universitet.
- Svahn, Margareta. 2003. Dialektbegreppet – ett diskussioninlägg. I: *Nordisk dialektologi*. S. 503–513.
- Svahn, Margareta & Nilsson, Jenny. 2014. *Dialektutjämning i Västsverige*. Göteborg: Institutet för språk och folkminnen. Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Göteborg.
- Syrjälä, Väino. 2017. Folkdialektologi i Sydösterbotten. Metodologiska synpunkter på materialinsamling med hjälp av kartor. I: Jan-Ola Östman m.fl. (red.), *Ideologi, identitet, intervention*. *Nordisk dialektologi* 10 (s. 319–330). Helsingfors: Finska, finskugriska och nordiska institutionen vid Helsingfors universitet.
- Teinler, Jannie. 2016. Dialekt där den nästan inte finns. En folklingvistisk studie av dialektens sociala betydelse i ett standardspråksnära område. Uppsala: Uppsala universitet.
- Teleman, Ulf. 2003. *Tradis och funkis. Svensk språkvård och språkpolitik efter 1800*. Skrifter utgivna av Svenska språknämnden, 37. Stockholm: Norstedts ordbok.
- Thelander, Mats. 1979. Språkliga variationsmodeller tillämpade på nutida Burträskmaterial. Uppsala: Uppsala universitet.

- Thelander, Mats. 1994. *prov. utan värde? Om provinsialismer i ordböcker – och i verkligheten*. I: *Språkbruk, grammatik och språkförändring*. En festskrift till Ulf Teleman 13.1.1994 (s. 365–375). Lund: Institutionen för nordiska språk, Lunds universitet.
- Thøgersen, Jacob. 2015. Danmarks Radio som sprogpolitisk aktør. I: Frans Gregersen & Tore Kristiansen (red.), *Hvad ved vi nu – om danske talesprog?* (s. 67–80). Köpenhamn: Sprogforandringscentret, Københavns Universitet.
- Trudgill, Peter. 1974. *The Social Differentiation of English in Norwich*. Cambridge: University Press.
- Trudgill, Peter. 2004. Social dialectology/Sozialdialektologie. I: Ulrich Ammon (red.), *Sociolinguistics/Soziolinguistik. An international handbook of the science of language and society*, vol 1 (s. 1–5). Berlin: De Gruyter.
- Vaattovaara, Johanna. 2009. Meän tapa puhua. Tornionlaakso pellolaisnuorten subjektiivisena paikkana ja murrealueena. Helsingfors: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Vaattovaara, Johanna. 2012. Spatial concerns for the study of social meaning of linguistic variables – an experimental approach. I: *Folkmålsstudier* 50. S. 175–209.
- Vaattovaara, Johanna & Halonen, Mia. 2015. Missä on ässä? ”Stadilaisen s:n” helsinkiläisyydestä. I: Marja-Leena Sorjonen & Anu Rouhikoski & Heini Lehtonen (red.), *Helsingissä puhuttavat suomet. Kielen indeksisyys ja sosiaaliset identiteetit* (s. 40–83). Helsingfors: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Vaattovaara, Johanna & Kunnas, Niina & Saviniemi, Maija. 2018. Stadi imitoituna. I: Sisko Bruni m.fl. (red.), *Kuinka mahottomasti nää tekkiit. Juhlakirja Harri Mantilan 60-vuotispäivän kunniaksi* (s. 287–323). Uleåborg: Uleåborgs universitet.
- Vaattovaara, Johanna & Soininen-Stojanov, Henna. 2006. Pääkaupunkiseudulla kasvaneiden kotiseururajukset ja kielelliset asenteet. I: Kaisu Juusela & Katariina Nisula (red.), *Helsinki kieliyhteisönä* (s. 223–254). Helsingfors: Helsingin yliopiston suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos.
- Vainio, Martti. 2001. Artificial neutral network based on prosody model for Finnish text-to-speech synthesis. Helsingfors: Helsingfors universitet.
- Van Bezooijen, Renée. 2002. Aesthetic Evaluation of Dutch. Comparisons across Dialects, Accents, and Language. I: Daniel Long & Dennis Preston (red.), *Handbook of Perceptual Dialectology*, vol. 2 (s. 14–30). Amsterdam: John Benjamins.
- Van Bezooijen, Renée & Gooskens, Charlotte. 1999. Identification of language varieties: The contribution of different linguistic levels. I: *Journal of Language and Social Psychology* 18. S. 31–48.
- Vidberg, Maria. 2016. Ortnamn i kontakt i Helsingfors. Finska inslag i bruket av gatunamn i svenska kontexter. Helsingfors: Finska, finskugriska och nordiska institutionen vid Helsingfors universitet.
- Widmark, Gun. 1996. Om termen dialekt och dess synonymer. I: Maj Reinhammar (red.), *Mål i sikte. Studier i dialektologi tillägnade Lennart Elmevik* (s. 409–418). Uppsala: Almqvist & Wiksell.

- Wikner, Sarah. 2014. Svenskan i Helsingfors ur talarnas perspektiv. I: Puhe ja kieli/Tal och språk 3/34. S. 119–137.
- Wikner, Sarah. 2017. Förhållandet mellan uppfattningar, perception och produktion i svenskan i Helsingfors. I: Puhe ja kieli/Tal och språk 3/37. S. 181–203.
- Wikner, Sarah. 2018. Variation i svenskan i Helsingfors. Fonetisk kvantitet i förhållande till olika sociala variabler och kontexter. I: Folkmålsstudier 56. S. 137–168.
- Williams, Angie & Garret, Peter & Coupland, Nikolas. 1999. Dialect Recognition. I: Dennis Preston (red.), *Handbook of Perceptual Dialectology*, vol. 1 (s. 345–358). Amsterdam: John Benjamins. S. 345–358.
- Yle 2018. Långa bron var gränsen mellan borgarna och arbetarna: "Det är fortfarande skillnad på folk som bor i Berghäll och i centrum". Tillgänglig på:
<https://svenska.yle.fi/artikel/2018/01/27/langa-bron-var-gransen-mellan-borgarna-och-arbetarna-det-ar-fortfarande-skillnad> (28.2.2019)
- Yonezawa, Midori. 2002. Influence of Vowel Devoicing on Dialect Judgements by Japanese Speakers. I: Daniel Long & Dennis Preston (red.), *Handbook of Perceptual Dialectology*, vol. 2 (s. 367–396). Amsterdam: John Benjamins.

Bilaga 1 Enkät för bakgrundsuppgifter

Helsingforssvenska

Svenska språket, Åbo Akademi / Svenska litteratursällskapet i Finland
Sarah Wikner

Frågeformulär till informanterna

Samtliga uppgifter behandlas konfidentiellt.

1. Personuppgifter

Namn	Födelseår
Adress	Telefon
Födelseort	e-postadress
Nuvarande hemort och år då du flyttat dit	Tidigare hemorter (ange hur många år du har bott på varje ort)
Yrke/nuvarande arbete	Utbildning

2. Uppgifter om föräldrarna

Moderns yrke och utbildning:

Faderns yrke och utbildning:

Moderns hemort(er):

Faderns hemort(er):

---

3. Språklig bakgrund

Ditt/dina modersmål:

svenska   svenska och finska   finska   annat: _____

På vilket/vilka språk och på vilken ort/vilka orter har du fått din skolutbildning och eventuell senare utbildning (t.ex. yrkesskola, gymnasium, högskola)?

Grundutbildning

svenska   svenska och finska   finska   annat: _____

Vilken ort/vilka orter?

Senare utbildning

svenska   svenska och finska   finska   annat: _____

Vilken ort/vilka orter?

Beskriv hurdan svenska du talar. Talar du i regel samma dialekt eller varierar du ditt språk? Hur?

Moderns modersmål:

svenska   svenska och finska   finska   annat: _____

Moderns dialekt:

Faderns modersmål:

svenska   svenska och finska   finska   annat: _____

Faderns dialekt:

---

4. Språket i vardagen

Om du är eller har varit gift eller sambo, vilket språk och vilken dialekt talar/talade din partner?

svenska   svenska och finska   finska   annat: _____

Vilket/vilka språk talar du hemma?

svenska   svenska och finska   finska   annat: _____

Vilket/vilka språk talar du på ditt jobb?

- svenska   svenska och finska   finska   annat: _____

Vilket/vilka språk talar du på fritiden?

- svenska   svenska och finska   finska   annat: _____

Vilka språk och dialekter talar dina närmaste vänner?

- svenska   svenska och finska   finska   annat: _____

svensk dialekt, vilken/vilka? _____

finsk dialekt, vilken/vilka? _____

Jag ger mitt tillstånd till att bakgrundsuppgifterna och inspelningen som jag medverkat i får användas i forskningssyfte. Materialet används i första hand för en undersökning om svenskan i Helsingfors (forskare: Sarah Wikner), men får också i ett senare skede användas av andra forskare för andra språkvetenskapliga undersökningar. Materialet tillhandahålls av Svenska litteratursällskapet i Finland/svenskämnet vid Åbo Akademi. Samtliga uppgifter behandlas konfidentiellt enligt god forskningssed. Informantens identitet kommer inte att kunna spåras.

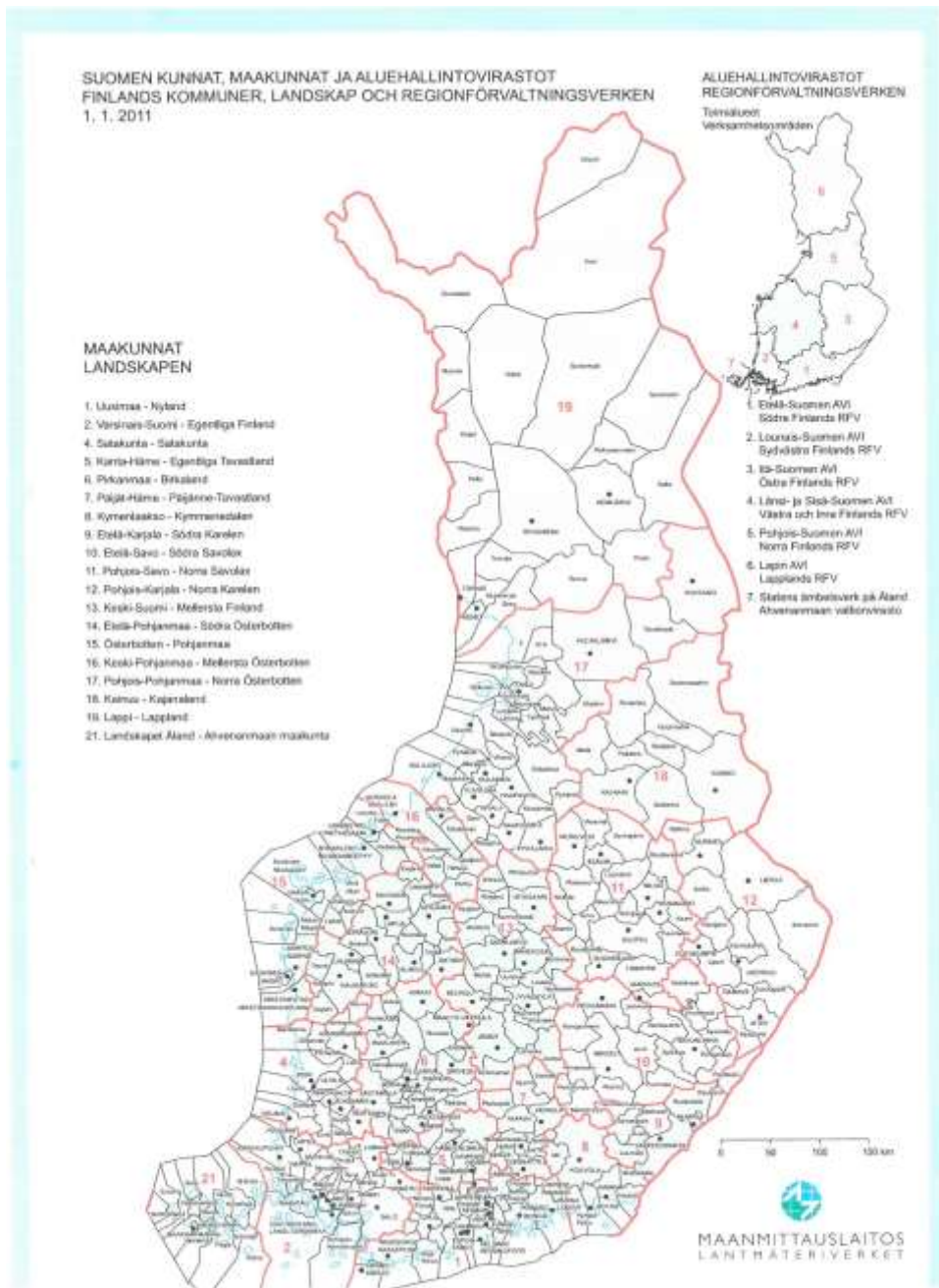
Informantens underskrift

Tack för din medverkan!

Bilaga 2 Kartan

Kartan i förminskad storlek

Bilaga 3 Intervjuschema

1. Rötter, bosättningsort, rörlighet i vardagen

- Var bor du (i vilken stadsdel)? Var har du bott tidigare?
- Var kommer du ifrån? Var finns dina rötter? Var upplever du att du hör hemma? Varför?
- Var har du gått i högstadiet och gymnasiet?
- Skulle du vilja flytta någonstans, om du själv skulle få välja? Vart? Vart skulle du inte vilja flytta?

- Upplever du att du känner till Finland/Svenskfinland eller finns det områden som är obekanta för dig? Vilka? Vilka områden känner du till bäst? Varför? Vilka områden känner du till sämst? Varför? Finns det något område/några områden/platser som du identifierar dig med? Varför?

- Hur bra känner du till Helsingfors? Finns det områden i Helsingfors som du inte känner till? Vilka områden känner du till bäst?
- Var i Helsingfors brukar du röra dig? Varför?
- Brukar du besöka områden utanför Helsingfors, t.ex. Esbo, Vanda, Kyrkslätt? Varför? Hur ofta?

- Varifrån kommer dina närmaste vänner?
- Trivs du i Helsingfors?

2 Dialektuppfattningar och -attityder

Här är en karta över Finland. Kan du markera det område eller de områden där du tycker att man talar likadan svenska som du själv talar?

Hur skulle du beskriva den svenska som talas inom det område som du har markerat?

- Hur skulle du beskriva ditt eget språk? Kan du ge det en benämning? Har det några särskilda kännetecken? Vilka? Ge gärna exempel!
- Hur skulle du benämna den svenska som talas i Helsingfors? Vad är enligt dig kännetecknande för den svenska som talas i Helsingfors?
- Talar alla i Helsingfors enligt din åsikt på samma sätt? Om inte, vilka skillnader finns? När/var/i vilka situationer har du stött på olika varianter? Vad tror du skillnaderna beror på?
- Varierar du själv ditt språk, t.ex. beroende på vem du talar med, eller talar du i regel på samma sätt i olika situationer?
- Kan du höra på en persons språk att han/hon kommer från Helsingfors? På vilket sätt? Kan du höra en skillnad mellan infödda Helsingforsbor och inflyttade Helsingforsbor?
- Kan du skilja svenskan i Helsingfors från svenskan i Esbo? Hur? Kan du skilja svenskan i Helsingfors från svenskan i Åbo? Hur?
- Talar du själv (typisk) Helsingforssvenska? Brukar du säga att du talar Helsingforssvenska eller skulle du kunna tänka dig att använda den benämningen? Varför/Varför inte? Finns det någon känd person som du tycker talar typisk Helsingforssvenska?
- Vad betyder standardsvenska för dig? Var talar man standardsvenska? Vad tycker du att dialekt betyder? Var talar man dialekt? Finns det några skillnader mellan standardsvenska och den svenska som talas i Helsingfors? Vilka? Finns det några skillnader mellan dialekt och den svenska som talas i Helsingfors? Vilka? Kan du nämna någon dialekt som tydligt skiljer sig från Helsingforssvenskan?

- Vad anser du i allmänhet om dialekter? Tycker du att det är viktigt att dialekterna bevaras? Ser du det som en rikedom att man talar på olika sätt eller tycker du att alla borde eftersträva ett neutralt standardspråk?
- Förstår du andra finlandssvenska dialekter? Finns det någon som du inte förstår? Finns det någon dialekt som du tycker är speciellt vacker? Finns det någon som du tycker är ful? Finns det något särskilt sätt att tala som irriterar dig?
- Har du någon gång upplevt negativa attityder eller fördomar mot svenskan i Helsingfors? Hurdana? Om ja, hur har du reagerat?/Om nej, hur tror du att du skulle reagera? Tycker du att andras (personer som inte är från Helsingfors) uppfattningar om Helsingforssvenskan stämmer överens med din bild av Helsingforssvenskan? Om uppfattningarna är olika, vad tror du det beror på? Hur tror du uppfattningarna har uppkommit?

Bilaga 4 Lyssnartestet – praktiskt utförande och anvisningar till informanterna

Praktiskt utförande:

1) Informanterna får följande anvisningar:

Ni kommer nu att få lyssna på sex ljudklipp, där personerna som talar berättar om sina morgonrutiner. Ni får först höra dem alla en gång efter varandra utan paus. Sedan får ni höra dem en gång till, med paus mellan varje ljudklipp. Då skulle jag vilja att ni diskuterar det som ni har hört. Ni kan t.ex. fundera på hur personerna talar och varifrån ni tror att de kommer. Fokusera alltså på *hur* de talar, och inte på innehållet i det som sägs. Har ni några frågor innan vi börjar?

2) Informanterna lyssnar på alla talprov en gång efter varandra utan paus.

3) Informanterna lyssnar på alla talprov en gång till, med paus mellan varje talprov då informanterna ger sina svar och motiveringar/diskuterar talprovet.

4) Efter att alla talprov diskuterats: intervjuaren ställer eventuella följdfrågor och preciseringar.

5) Avslöjande. Diskussion.

Allting spelas in!

Bilaga 5 Samtalsinspelning – anvisningar till informanterna

Du deltar i en undersökning om Helsingforssvenskan och ska därmed spela in ett alldeles vanligt vardagssamtal. Du kan spela in samtalet t.ex. hemma eller på ett café. Var inspelningen sker, vad samtalet handlar om och vilken aktivitet som utövas omkring samtalet spelar ingen roll.

Alla som deltar i samtalet måste ge sitt samtycke. Alla som deltar ska också fylla i en enkät med bakgrundsuppgifter. Kom ihåg att samla in de ifyllda enkäterna och returnera dem tillsammans med diktafonen!

Så här använder du diktafonen:

1. Koppla på spelaren från Hold-knappen på bakre sidan. Dra avbrytaren i motsatt riktning än pilen.
2. Tryck på Rec-knappen (med en röd prick på) på högra sidan av diktafonen för att spela in.
3. Vänta tills den röda lampan börjar lysa (nästan genast) ovanför den lilla bildskärmen.
4. Tala. Ställ spelaren t.ex. på bordet, den har mikrofoner på båda sidorna bredvid det röda ljuset. Man kan vara på 1-2 meters avstånd.
5. Tryck på Stop (knappen bredvid Rec) när du slutar.
6. Stäng av spelaren med Hold-knappen.

Kontakta mig så fort inspelningen är klar: tel. xxx eller xxx. Du kan också kontakta mig om du funderar över något som gäller själva inspelningen.

Tack för din medverkan!

Sarah Wikner

Svenskan i Helsingfors

Uppfattningar, perception och variation

Hur uppfattar personer som bor i och kommer från Helsingfors med omnejd sitt eget sätt att tala? Anser de att det har några särskilda kännetecken? Vilka? Och hur förhåller sig uppfattningarna till faktiskt språkbruk?

I avhandlingen undersöks den talade svenskan i Helsingfors på 2010-talet. Fokus ligger dels på uppfattningar om den, dels på variation i faktiskt språkbruk.